

BIDON

NATAŠA SKAZLIĆ

SADRŽAJ

1.	6
2.	9
3.	13
4.	17
5.	23
6.	28
7.	34
8.	38
9.	41
10.	50
11.	55
12.	59
13.	62
14.	67
15.	73
16.	78
17.	83
 Davor Šišović Iznevjereno povjerenje	 90

O autorici	93
Impresum	94

Neli

Evil is unspectacular and always human,
And shares our bed and eats at our own table...
W. H. Auden, Herman Melville

1.

Kada umreš, odmah ti postane jasno da i raja i pakla ima točno onoliko koliko si ih sa sobom ponio.

Umiranje ima nešto od ugođaja crno-bijelog nijemog filma, ugao gledanja se mijenja, stvari iznenada postaju zamagljene kao da je put koji prelaziš ukopan u isparenja široke rijeke u svitanjima zime na izmaku, sve omekšava, postaje oblo i ima poriv grliti te, okretati, uvući te u trbuh spirale koja ne postoji. Iznenadi te zamjena mjesta, pod u uglu sobe postaje pozornica, a mjesto s kojega promatraš negdje je gore, između stropa i ruba prozora. I sada mogu osjetiti sebe dok gledam malenu predstavu bez prave svijesti o tome tiče li me se sve to skupa još uvijek i onaj rast znatiželje kuda me ta sloboda još može odvesti. Stoga naglo odlazim. U korti prhnem do sivih grmova ružmarina i podivljale šparožine šinjore Paule pod kojom kroz rahlu zemlju baš probijaju nove mladice, naša kornjača podiže glavu kao da me vidjela, na tiramoli vise velike mudante šjor Bepa. Zatim u vrt omeđen visokim kamenim zidom i pogled na gredice s jagodama u sitnom cvatu i one s netom izniklim radičem, na grmove armulina koji se miješaju u svježem akvarelu mjestimice otežanom mrljama razmazane tempere od boje vanilije do tamnozelene. S druge strane zgrade baš pristiže plavo-bijeli milicijski *fičo*. Mali Mauro s vrha ulice gura plastični kamion dvorištem iza sive, mjestimično prohrđale, ograde od kovanog željeza s milijun zavijutaka. Tamić sa zelenom ceradom i žarkocrvenim konopom koji je vezuje za klimavu karoseriju, ljulja se kao prastara nona dok ide cestom od mini pivovare prema centru. U vrtu šinjore Paškvete buja život: gusjenice, kukuljice, leptiri, ptice, kasno procvjetale voćke, badem u mladom lišću. Sunem gore pa se vratim, ali ne preblizu. Moj rodni grad gubi oštrinu i znane toponime, pretvara se u grudasti arhipelag umočen u hrapavo more. Stojim tu kao nagnuta nad terarijem za sićušne, golim okom nevidljive životinje sve dok ne zanoći, dok ga ulične svjetiljke ne počnu otimati kao krugove od tijesta pod tankim rubom čaše. Utisnuta u krhotinu trokuta Istre, Pula je dio velikog razvedenog svijeta.

Moj je let praćen povremenim udarcima zraka koji s te udaljenosti, zajedno s hukom, čine nešto poput glazbe: muklo, oteto romantici, odrezano od patetike, jasno, istinito, nesumnjivo stvarno, izvjesno, osmišljeno da spriječi strah. Prolazim kroz prorijeđenu tamnu želatinu, uokolo prskaju deseci malenih bijelih plodova zvjezdastog anisa poput zračnih planktona, miriše na srce lubenice, na *koži* je svježije, glatko i jedva primjetno poput punomasna mlijeka.

Znala sam tko sam i na što se sve nadovezalo ovo umiranje i kako je to cjelina, čin neodvojiv od prve izgovorene riječi, koraka, rođenja, vrtića, škole, straha od mraka, vodenih kozica, zaušnjaka, samoživa kolopleta porazbacanih tvorbi, no ovo se ipak malo više ticalo nekoga i nečega drugog, nejasnog, teškog, neprirodnog, sramotnog, mučnog, preko zida. Kao da je san upravo završio, a započinjala je stvarnost.

Dok umireš, plašiš se svega osim smrti, a govoreći o tome ne otkrivam tajnu, jer svaka je smrt, baš kao i življenje, osobna i sasvim različita od bilo koje druge. Na isti se način rađamo, ali umiremo drugačije i ovo je samo moja smrt.

Znala sam i da je tijelo ostalo drugdje, vidjela sam, znala sam da je sva briga i pažnja kojom su s njime postupali proizašla iz straha, tjeskobe i nade da je tako moguće nešto popraviti, a nema se što popravljati, stvari su uvijek onakve kakve trebaju biti, filigranski precizne, uglavljene između uzroka i posljedice, jasne i logične čak i kada se čine sasvim uvrnutima. Tata mi je namještao ruke i pokušavao uspraviti glavu, pomicao kosu s lica, krenuo mi plesti pletenicu pa odustao i opet je ravnao češljajući je prstima, mrsio je i iznova raspetljavao. Šinjora Maria je pronašla gazu pored pegle u kuhinji, namočila je pljuvačkom, otirala mi krv s nausnice i pokušavala obrisati crvene točkice s kombinea praveći pritom ružne žute mrlje. Milicajci su rekli da me nisu trebali dirati, ali bez nekog prijekora, bilo im je lakše okrenuti glavu i baviti se zapisivanjem u blokić, Lipa Mill na kvadratiće. Jedan je drugom gledao preko ramena, kao da prvi put vidi slova na papiru... i govorili su: *tijelo, tijelo niste smjeli dirati*. Postala sam tijelo. Svi se uvijek bave tijelima, kinje ih i njeguju, lašte i lažu o njima, živote potroše na tijela, a onda ih ona jedina istinski iznevjere i umru. Sve drugo ostane, pa ni tijelo više nije ono što smo mislili da jest.

Umire se za sunčanih dana, uz povike onih koji istovaruju smeđe i zelene boce u raznobojnim plastičnim gajbama, za povratka uljanikovaca s posla, bez guste kiše i tužnih tonova. Život ni najmanje ne biva ganut smrću, on ide, kotrlja se ili juri na tisuću razina, bezosjećajno i bezbrižno. Život nema vremena snebivati se. Ulicom prolaze automobili, šestašica Evelina koja se u posljednjoj godini strašno zdebljala i oprištavila vraća se iz škole s produžne nastave pognute glave šutirajući šišarku, na asfaltu su kredom nacrtane škole,

a pred ulazom u našu kuću veliko je probodeno srce i u njemu grbavim slovima piše: *Bruno plus Nataša*. Život živi, a smrt dođe i na mjesta gdje se prethodne noći nije glasao ćuk, ma što teta Vukosava mislila o tome. Smrt se ne kreće vijugavim putovima, ne predomišlja se, ne vreba da bi odustala, ona vidi i zna, u trenu je tu. To je istina, sve drugo je slika i utjeha za one koji možda slute ili se samo plaše da su uskoro na redu.

U smrti odrastaš i zriješ, pripremaš se za drugu smrt na koju jednako nećeš biti spreman. Sjećanja raspucavaju nešto što bismo prije zvali kožom, brazdaju, siju sumnjičavost i pitanja na koja moraš pronaći odgovore, a da prije i nisi znao da postoje. U smrti stariš, ali kao kakav nepokretan bolesnik lišen si spretnosti ophođenja sa živima i baratanja stvarima. U smrti konačno saznaš što znači biti mrtav.

2.

Mrtva sam odmah bila mnogo pametnija i to ne znači da bih bolje riješila zadnji test iz matematike, ali bih nepogrešivo pročitala zlobu u tonu stare Gerovice dok mi je predavala đaćku knjižicu nekoliko dana prije. Rekla je: „Znala sam ja da ovdje neće ruže cvjetati. Četiri cijela četiri, vrlo dobar, četiri.“ Nitko nije uzeo u obzir to što sam dva mjeseca bila smrdljivi ugarak nakon požara u prosincu. U ovoj se školi udaralo za trčanje hodnikom, klečalo se pred direktorom i primalo pljuske, prva menstruacija nije bila izgovor za odustajanje od krosa, disalo se plitko. Za bliskost sa smrću nije se dobivala ispričnica.

Na rivi smo dočekali Djeda Mraza, došao je brodom. Mlađima nije bilo jasno gdje je parkirao saonice. Oblikovali smo povorku koja se sada vukla za kočijom iz koje je mahao čovječuljak kao da je Tito ili Nehru. Bili smo negdje otraga nas dvanaest iz naše škole maskirani u snjegoviće. Prethodni mjesec u kabinetu likovnog, pored otvorenih krovnih prozora, kašljali smo i oči su nam suzile dok smo lijepili duge pramenove vate Oho ljepilom na debele najlonske haljine, sada preteške na ramenima. Na vratove su nam bile nabijene kartonske okrugle glave s papirnatim mrkvama i rupama za oči kako bismo znali kuda hodamo. Gegali smo se i nismo vidjeli ništa do leđa onih koji su se jednako nespretno gegali pred nama, a onda je neki dječak zapalio prskalicu. Povorka je nastavila.

Ljeto je. Udaram o karoseriju crvenog automobila, mlatim šakama, bole me ruke sve do laktova, spotičem se o plavkasto svjetlo, vruće je a moram trčati, stalno, mnogo trčati... Podne je, na koži milijuni toltečkih sulica iz *Svijeta oko nas*, sitni pijesak štinjanske plaže u ustima, gutam kuglice brusnog papira iz tatinog ormarića za alat, djeca viču, glasovi im se množe nad crvenom vodom zaljeva, leti lopta velika naranča, udara me, mračno je i više se ništa ne čuje... Stojim između dviju zgrada ogrnuta prevelikim kišnim ogrtačem ispod kojega nema više ni traga od moje odjeće, a neka mi tamnokosa žena govori kako će sve biti dobro. Čekamo nešto. Povorka prolazi, bijele jele ukrašene masnim pastelama oslikanim kuglicama, šarena šuma; ogromne pahulje, krakata djeca u bijelim kombinezonima; bijeli medvjedi klimavih glava kao u onih pasa pod stražnjim staklom nekih automobila. Sjajna i bučna hladetinasta gomila drhti i prelijeva se niz Omladinsku. Došlo je vozilo hitne pomoći, svi su

zabrinuti, traže nešto pogledima, gledaju mene, dovikuju, a meni je svejedno.

„Ja sam doktorica“, govori moja spasiteljica i sjeda do mene na krevet s metalnim držačima.

Uključena je sirena, jako se žure, ne osjećam se važnom zbog toga. Kročeroša juri ulicama i svi joj se sklanjaju kao da netko unutra umire. Zatim sjedim u bijeloj ordinaciji i u ogledalu gledam nepoznatu голу djevojčicu sa starinskom punđom svijenom na vrhu glave, višom od Jovankine, rumenih obraza, staklastih očiju. Posvuda sjaj: pločice, umivaonik, čisto i nečisto, špina, kadice, pod, metalno sjenilo, noge stolica, kemijska olovka zatakuta u nečijem džepu. Piškim. Mokraća se slijeva zelenom kožnom presvlakom ambulantnog kreveta, curi, kaplje i strašno mi je neugodno. Ispričavam se svima, i onoj čudnoj djevojčici u ogledalu se ispričavam. Plačem i stalno se ispričavam. Umiruju me, ali meni je i dalje strašno neugodno. Mažu mi ruke i obraze. Sestra, plava i napudrana, kapaka premazanih svjetlucavim tirkiznim sjenilom, s lijevog mi bedra pincetom skida komadić najlona, kao leptira. Ništa me ne boli, samo me jako sram. Motaju me u zavoje, ponegdje stavljaju gazu pa je pričvršćuju flasterom na zasjajenu novu kožu napravljenu od one kreme. Ona me žena iznova ogrće svojim mantilom i izvodi van. Nije mi hladno, a drhtim. Voze me, sirena je isključena i imamo novog vozača. Grad je rahliji, kao da su ga poharale kišne gliste iz korte, i naša ulica je prazna. Pokazujem gdje da stanu. Vrškom jedinog prsta koji nije u zavoju pritišćem zvono, kao da sam gost. Mama prilazi verandom, mršti se, pokušava razaznati tko smo. Otvara. Ne pruža ruku, samo nas gleda i jako joj rumene obrazi. Kao da joj je grlo stegnuto piskutavo poželj dobar dan i okreće se. Pratimo je do kuhinje. Tada mislim da je ljuta, sada znam: ta fina žena u tankoj strukiranoj bluzi uvučenoj u podužu suknju od crnoga štofa najprije neobično strši uokvirena oguljenom bojom na zidu u hodniku, a onda onom mrljom vlage kraj kamenog škaфа u kuhinji. Mama se srami. Na stolu prevučenom crvenim ultrapasom su pazinski krumpiri pripremljeni za guljenje, u loncu je fažol, miriše nekako glupo, a ona sivkasta pjenica pohvatana površinom mutne vode uopće ne pomaže. U pijadici je nabubrio ječam. Ja šuškam u predugom baloneru, mama baca brzi pogled na rubove oslonjene na tamnozelene i bordo ploče na podu. Podižem ga brzo i grlim rukama u zavojima, ali ni to nije dobro, opet ga spuštam, pada, gužva mi se oko nogu. Mama kaže: „Vrati taj trenč“. Glas joj je pun prijekora. Žena zausti, ali ne kaže ništa, nježno ga uzima i onda govori kako je sve u redu, kako će proći, kaže mami da ne brine, a mi šutimo i gledamo. Kao u cirkusu. Ja gola, mama u flajdi na veliko plavo cvijeće. Para pohvatana na staklima prozora. Sad uz onaj fažol miriše i lož-ulje. Odlazi istim putem kroz verandu, mama zatvara vrata i zaboravlja reći: „Hvala i nemojte ča zamerit.“

Kada je netko iz obitelji bolestan, leži u dnevnoj sobi, osim kad se baš jako dere kao tata za bubrežnog napada. Čekam da mama namjesti posteljinu, tiha je i užurbana. Oblačim flanelnu pidžamu, liježem među plahte, tvrde i ugodno hladne. Peku me ruke, mašem njima ne znajući da ću tako mahati još tri tjedna, danonoćno. Sutra me susjeda šiša, škaricama pažljivo skida smrdljiva gnijezda s moje glave, do kože. Ne daju mi ogledalo. Znam da više nemam punđu i tko je bila ona smiješna djevojčica kojoj sam se ispričavala, ali već za nekoliko dana tjemenom niče novo nježno paperje, kosa mi raste nevjerojatnom brzinom, pomalo nejednoliko, svi se smiju, pa i ja koja se ne vidim, i dok nestane smrad imat ću lijepu plavu bubi-frizuricu, a umrijet ću s kosom koja dosiže ramena, tankom, ravnom, svilenom, kao u Vile Amalke iako nešto kraćom.

Dolazili su mi posjetitelji: susjedi, zabrinuti i ozbiljni navirivali su se kroz vrata i malo mi mahali pa pili kavu u kuhinji; čitava razredna delegacija, uplašena djeca, moji prijatelji koji me nisu mogli ni pogledati. Ostali su pet minuta. Marinela je izrecitala poruku razreda, Iva je spustila knjigu *Tajna zelenog pečata* na stolic pokraj kauča i malo je gurnula kažiprstom prema meni, Edi je pitao što to tako smrdi, ja sam ih gledala i opet mi je bilo neugodno, jer je njima bilo neugodno. Zjakali su po regalu, peći, reprodukciji Save Šumanovića na zidu i drugim praznim zidovima i otišli tako tiho da nisam bila sasvim sigurna odlaze li za stalno ili će se ipak netko od njih vratiti. Došli su i nastavnici, drug iz likovnog i drugarica iz matematike s najvećom bombonijerom *Opera*, velikom plišanom kutijom sa zlatnim slovima. O, to je bio dobar poklon! Najbolji. Situacija je bila jako ozbiljna, jer mi je kasnije bilo dozvoljeno otvoriti je. I njima je bilo neugodno, gledali su u pod, govorili tiho i pitali hoćemo li dobiti novac od osiguranja. Tata je rekao kako to baš i nije važno, a dobili smo taman toliko, govorio je kasnije, da kupimo jedan rukav izgorjele majice koju sam nosila. Došli su roditelji dječaka s prskalicom i donijeli mi knjigu, debelu, tamnocrvenu s crno-bijelom fotografijom nekog spomenika ispod koje je pisalo: „Narodnooslobodilačka borba na području Sušaka“. Oni su se isto samo navirili iz kuhinje i ostavili taj poklon na blagovaoničkom stolu. Bili su nono i nona iz Pazina, nono je sjedio odmah pokraj mene na kauču, nona u fotelji. Pričali su kako je mačka odlutala i uopće ne znaju gdje je, kako je dosadno zimi, jer nemaju što raditi i da što prije ozdravim i dođem, nona će ispeći poveticu, a nono mi pokazati novi škanjić. Noneta Puležana sam čula kako priča u kuhinji, raspituje se o mojoj kosi, ali nije se ni navirio. Tek je koji mjesec kasnije rekao kako mi baš lijepo stoji ta

frizurica i kako će brzo narasti pa ću opet biti *come principessa*. Tito tih dana nije dolazio. Ni Melinda.

Poslije me tata vodio u Pionirski dom odabrati poklon, koji god želim. Bilo je tu manjih i većih prozirnih paketa, domina, mikada, lutaka, kamiona, svega pomiješanog s vrećicama Kraš bombona, keksima, čokoladama. Izabrala sam malu mašinu za šivanje, bijelu na narančastom postolju od debele plastike. Imala je pravu iglu i stvarno se s njom moglo šivati. Htjela sam Zvezdani sašiti hlače. Nisam stigla, ruke su mi se najsporije oporavljale.

Smrt je kao san kada dođeš iz živih i java kad si mrtav. Upala sam u smrt bez upozorenja, bez dugog čekanja, pretpostavki i slutnje. Mogla sam umrijeti sedam mjeseci ranije i bila bi to sasvim drugačija smrt. Mogla sam umirati u smradu paljevine ta dva mjeseca, a nisam umrla. Mogla sam izgorjeti odmah, do kraja, pa ipak, ova se smrt činila mnogo lakšom, laganom, malo su me zapekli obrazi, zabolio zub i cap, gotovo. Onda sam poletjela, a htjela sam biti stjuardesa. Lete li i oni koji žele biti podmorničari ili oni u smrt putuju dubinom mora? Smrt je dobra, ne ruga se, oplemenjuje, čuva dostojanstvo umrlog i poštuje njegove želje. Možda me lijepa doktorica i ne bi spašavala da je znala koliki mi je rok trajanja... da je znala, sigurno bi spasila nekog drugog.

3.

Odlazak u Trst za mamu je bio poput zamišljenog odlaska na vlastiti sprovod, prepun samosažaljenja i ushićenosti. Konačno je ona držala kasu i sama donosila odluke. Tata je bio tek vozač i nosač, njemu se uopće nisam obraćala. Znala sam da presudu donosi ona, ali tek nakon što se natrpamo vrećicama punim riži, pašte, *Gassose*, *Dasha*, gumenih čepova za boce, mortadele, crvenih naranči, prezrelih pomikakija, kuhinjskih krpa, vune, konca, gaća, potkošulja, kišobrana, sapuna *Lux* i *Cameo*, kave, nove moke za šest osoba, žabica... Tata je ovoga puta dodatno soptao pod težinom drvenih karniša sa svim onim dodacima: tokarenim okrajcima, nosačima, kolotovima i metalnim kvačicama u obliku osrednjih kapešanta. Čuvat će kasnije te bonagracije, kao kakvu relikviju zaostalu iz lijepih vremena, jer prošla su uvijek bolja od sadašnjih, selit će ih iz dnevne sobe u spavaću potaknut iznenadnim nagonom da nešto treba mijenjati, ali se ničega dobrog ne treba odricati. Kasnije će ih gurnuti u spremište na kraju verande, osloniti na zid iza gomile uvezanih *Svjetova* i esperantskih časopisa *El popola Ĉinio*, onda sve to odnijeti na šufit s kojega će ih za stotinu dvadeset godina od dana kupovine, netom prije rušenja zgrade, pronaći beskućnik iz Zagreba i odnijeti u dućan antikviteta na pulskoj rivi.

Teta Triještina nas je čekala na posljednjem katu velike tržnice gdje su voće i deterdženti prepustili mjesto igračkama. Bila je to tatina sestrična koja je istovremeno kada je tata iz Pazina doselio u Pulu otišla u Italiju. Kratke, malo natapirane kose, u trapez-hlačama i majici preko koje je nisko na bokovima opasala široki kožni pojas s resicama, djelovala je mnogo mlađe od mame s običnim konjskim repom, u plisiranoj modroj suknji i bijeloj bluzi na modre ljljane. Bila je vedra i uvijek nasmijana, kao netko tko nema nikakvih briga. Danas će otići s nama u Pulu i ostati u gostima nekoliko dana.

Imala sam dozvolu za kupovinu jedne lutke i svega nekoliko minuta vremena. Dok se mama žalila Triještini kako ni Trst nije što je nekad bio, kako je sad sve skuplje, ali stvarno ima svega, tata mi je pokušao prevoditi imena lutaka; bile su tu Amalia - Ljubica, Giovanna - Mladenka, Chiara - Svjetlana, ponešto je i izmislio, ali najviše mi se svidjela Stella koju je tata nazvao Zvezdanom. Moj dečko iz vrtića zvao se Zvezdan i nikako mi nije izlazio iz

glave. Zvezdana je bila plava, baš kao i on, ali mnogo ljepša, u bijeloj haljini na sićušne trešnje, obrubljenoj uskom pamučnom čipkom. Imala je crne cipelice s remenčićem koje su se mogle izuti, baš kao i bijele čarapice, i crvenu mašnu u kosi. Bila je to moja najljepša lutka. Kada ju je Triještina vidjela, zadovoljno je zapljeskala i odmah odlučila kupiti mi i kolica. Mama je odlučno odbijala takvu pomisao, tata je šutio, ja sam grizla nokte. Triještina je nagovarala, mama je odmahivala, tata je šutio, ja sam mrzila mamu. Nisam znala da je to očekivani ritual, a kolica su se vozila od mene do police na kojima su stajala, odlazila i vraćala se i baš kad je izgledalo da ću povratiti štrudel od sira koji smo doručkovali, a nekako mi je pao na štumig, igra je završila maminim: „Dobro, ali s tim smo finili i gremo doma.“ Teta je ponijela kolica, postrance me pogledala i namignula mi, a mama je teatralno mahala rukama govoreći: „Idemo, idemo, što smo kupili, kupili smo“, nakon svakog izleta u dijalekt, poput kakve učenice, vraćala se književnom jeziku, kako je tata zahtijevao od svih nas.

Imali smo fiću, PU 72-73. U knjižici je pisalo: boja slonove kosti. Spoznaja o postojanju takvog naziva za boju činila je naš mali automobil nekako posebnim. Nakon što je tata, uz neprestanu maminu asistenciju i savjetovanje, ukrcao većinu stvari, ušle smo i nas tri i primile na sebe sve ono što je ostalo. Na granici je bilo uobičajeno, ponašali smo se kao šverceri teških droga i oružja za masovno uništenje: mama je ukočeno pratila svaki tatin pokret, a tata je lagao da nismo kupili ništa. Budući da u fići ne možeš baš mnogo toga sakriti, od prve je bilo jasno da i nismo bog zna što potrošili. Da pred tetom Triještinom ne bismo ispali potpuni seljaci, ovoga smo puta izostavili marendanje talijanskih šupljih panina s mortadelom i ispijanje *Gasosse* pokraj ceste iza granice. Tokareni vrh karniše lupkao me po glavi, a u krilu mi je sjedila Zvezdana. Pao je mrak. Na bregovima nad dolinom Mirne palili su krijesove. Tatin je prozor bio taman toliko otvoren da svježi zrak kovitla dim njegove cigarete *Filter 57* i razbacuje ga po čitavom autu. Visoko na brdu ostao je Motovun. Spuštali smo se prema Karojbi, mama je rekla:

„Sporije vozi“.

Tata je rekao:

„Hoćeš ti?“

Mama je odgovorila:

„Samo ti zajebavaj“.

Tata je ubrzao. Mama je vrisnula i čitav se auto počeo ljuljati i poskakivati. Pogledala sam van, sve je bilo crno osim brajdi koje su se zatresle pod svjetlima. Udarili smo u nešto i naglo stali. Karniša me tresnula svom snagom po čelu. Plakala sam. Tata je rekao:

„E jebiga“.

Mama je dodala:

„Da, sad je jebiga.“

Na glavi mi je odmah iskočila čvoruga. Mama mi je rekla da sam glupa, jer nisam pazila. Tata je upalio motor i uspio se okrenuti po nekim grbama. Triještina je samo maknula glupe karniše u stranu i privukla me k sebi u zagrljaj. Tata je do Pule vozio jako polako. Mama je kod Pazina rekla da ćemo doma doći do Nove godine. Tata je šutio i zapalio cigaretu. Mogla sam lijepo umrijeti tog dana. Ili možda mama.

Na centralnoj polici regala kupljenog sindikalnim kreditom, a takvoga je u susjedstvu imalo barem još pet obitelji, razmetao se kineski porculanski servis za čaj sav oslikan modrim zavijutcima. Šalice, tanke kao papir, u svom su dnu skrivale portret nelijepe postarije Kineskinje u kimonu. Teta Triještina je nježno uzela šalicu u ruku, okrenula je prozoru i, pomno promatrajući lik žene, vrlo ozbiljno rekla: „Kao ljubav, tako snažna u svojoj pojavnosti, a tako krhka čim se za nju malo čvršće uhvatiš“. Oprezno ju je vratila na policu, nježno zatvorila staklena vrata i jednim odlučnim potezom ruke sasvim mi razbarušila kosu. „Sve je to kič“ – nasmijala se i dodala: „Gdje je tvoja nova lutka? Jesi li već odlučila što će odjenuti za vjenčanje?“

Jako joj se sviđalo što mi govorimo književnim jezikom pa je to i sama prihvatila, ponekad vrlo doslovno.

Lutke su mala mrtva djeca kojima djevojčice moraju udahnuti život, a onda ih i održati živima. Nakon bolnog iskustva s Veronikom i Silvanom, Zvezdana nikada neće biti našminkana flomasterima niti ću joj šišati kosu, ali ona će se nekako sama od sebe za koju godinu uljepiti prašinom i izgubiti svoj plastični sjaj, jedna će se trepavica prorijediti, drugo će oko ostajati otvoreno čak i kada je polegnem, a rumenilo usnica izbljedjet će do neprimjetnosti. Moja će se ljubav prema toj jedinstvenoj lutki na trenutak ozbiljno poljuljati

kada me prvog dana škole Zvezdan odbije pozdraviti za velikog odmora.

Postoji fotografija snimljena za tih nekoliko dana tetinog posjeta; pred velikim smo dvokrilnim vratima koja vode iz moje sobe u tatinu i maminu. Teta je u onoj istoj odjeći samo malo manje natapirana, grli me, a ja sam oslonjena na nju, nekako čudno nakrivljena, uhvaćena u trenutku oslanjanja. Desno od mene su ta kolica, metalna sa sjedištem od modrog i bijelog skaja, lutke nema, a desno od kolica je peć na lož-ulje.

Te je večeri zapuhala bura i nekako je naglo zahladnjelo pa je mama upalila peć. Ujutro je lijeva bočna stranica kolica bila izgužvana, mjestimice smeđa i progorena. Nisam rekla ništa. Otišla sam u kortu i plakala pod onim zidom s kojeg sam donedavno jela malter, jer mi je nedostajalo kalcija u prehrani.

Sutra sam opet otišla na jedno od mojih lutanja. Krenula sam od 43. istarske divizije, putem za groblje uzbrdo, pored visokih sivih zidova iza kojih su se navirivali čempresi i poneki vršak spomenika, krilo anđela ili kameni čuperak s male glave. Brzala sam zadihana od straha da će me mrtvac uhvatiti i pospremiti pod mramornu ploču naručenu kod ovog klesara desno. Protrčala sam pored tvrđave izlokanim bijelim putem ne pazeći na lokve i blato koje mi se lijepilo na promoćene šangajke i sjurila se u Levakovu, u tišinu i mir pinija. Nonetova kuća velika je i prazna, i da je napuniš sa stotinu ljudi, što nikada nije bio slučaj, u njoj bi uvijek bilo viška prostora, mjesta za skrivanje koječega. Namještaj je star: u kuhinji bijela vetrina, stol, kantrige, sve bijelo osim crnih ručki špahera. U sobi je drveni namještaj, pustelja boje kestenova meda, špegalj na stalku, komoda, daske na podu, sivkaste i izlizane od kreveta k vratima. Miriše *Ralon*, uvijek. Uokolo su šljive, žilava dobra stabla u bijelim čarapama. Pod uvijek zatvorenim škurama spavaće sobe sjedi nono, grli brus nogama i pušta oštricu da se opire kamenom kolaču umivenom u vodi. Vrti, vrti, zveči, razloma se u kapima, blješti.

4.

Mogla sam umrijeti još kao sasvim mala djevojčica od neke strašne bolesti, zaraziti se kugom od one pantagane iz uličnog bidona koju je šinjora Paškveti šmrknula preko zida svog vrta. Bila bi to nezgodna smrt, bila bih još ružnija sa svim onim bubonima, ako bih do tog stadija uopće preživjela, ali bih barem na usnama imala pjenicu boje maline.

Stajala sam na rubu tog bidona kao galeb nad gradskim deponijem i nije smrdilo, nije to bio bidon za smrdljivo smeće. Vidjela sam bijelu plastičnu kantu i ispucani reljefni valjak s firentinskim ljljanima, blijedozelen s drvenom drškom, željezna vratašca kaljeve peći, mjestimice crn žarač, dva emajlirana natučena lonca, bijela na plave cvjetice, jednu padelu s velikom crvenom ružom, bukalin modre ručke, s crtom na obodu i, blizu, na korak ispod mene, drveno uzglavlje starinskog kreveta s tisuću rupica crvotočine na kojem leži debela siva pantagana, na boku, kao da spava.

Četiri su mi godine. U bidonu sam do pola ispunjenim smećem, održavam ravnotežu. Ona me pita jesam li ih pronašla.

Šutim. Pod nogama su mi deseci knjiga. Nekoliko velikih, uvezanih u jarkocrvenu kožu s likom muškarca visoka čela i poluduge valovite kose, mjestimice poprskanih bijelom bojom. Pitaju me čujem li ih. Nekad je baš dobro praviti se.

„Čuješ ti nas?“, viče tata.

„Knjige“, govorim dovoljno tiho.

„Molim?“, viče mama.

„Knjige“, razvlačim ono „e“.

Četiri su mi godine i nemoguća sam.

„Ta mala je nemoguća“, govori tata.

„Doći ćeš ti meni van, ja ti kažem“, viče mama.

Ne znam zašto je ljuta.

Tata se ubacuje: „Jesi rekla knjige?“

Ton mu je ujednačeniji, blaži, gotovo mek i ja odmah odgovaram glasno i razgovijetno:

„Da, ima puno knjiga, sigurno šezdesetsto!“

Mama kaže : ““Rekla sam ja Vukosavi da to nije naše smeće.“

Tata kaže: „Daj, molim te, zašto ne bi bilo naše?“

„A tko, molim te, čita u našoj ulici?“

„Pa mi čitamo...“

„Ali to nisu naše knjige.“

„Ali to ne znači da nisu od nekog drugog.“

„Pa ako i jesu, to znači da taj ne čita, jer ih onda ne bi bacio.“

„E vidiš, to znači da ipak mogu biti naše!“

„Ti si uvijek najpametniji!“

Tata sad sigurno odmahuje rukom. S tračkom dosade vikne:

„Ajd', izvadi ih!“

„Ne mogu sama.“

„Ma, možeš ti, ajde jednu po jednu.“

Berem knjige. Najprije one s nacrtanim čovjekom. Bacam ih gore preko ruba, a tata ih lovi.

„Morat ćemo ih očistiti“, kaže tata.

„To nećeš očistiti, *Juboflor* se ne pere“.

„Ako se ne pere, onda se struže.“

„E pa onda ti to struži, ja neću.“

Ubrzavam, jedna padne na pločnik. Tata vikne: „Stani!“, ali knjiga već leti.

„Ej, mala“, dere se mama.

„Rekao sam stani, pogodila si me!“

„Dobro, nisam čula“, otežem sad „o“ i čekam. Znam da bih trebala pitati mogu li nastaviti, ali čekam njega.

Tata kaže: „Ajde nastavi.“

Već pripremljenu knjigu, manju od drugih, ali jednako lijepu crvenu, bacam malo lijevo od prethodnih.

Mama podvrisne. Zašto mama tako prodorno i često vrišti?

Tup – na pločnik, pa još jednom.

Četiri su mi godine i ubit će me čim izađem iz bidona.

„Ubit ću te čim izađeš iz tog bidona! Dosta knjiga! Jesi našla?“

„Nisam“, nastavljam izbacivati knjige ujednačenim ritmom i u istom smjeru. Nema ih baš mnogo. Vrijeme je da postanem dobra.

Naša se Ulica Dinka Trinajstića sastojala od dva dijela i nije baš jasno zašto to nisu bile dvije ulice, ako ništa drugo, mislila sam, barem se taj naš drugi dio mogao zvati Dinka Dvanajstića ili ipak Četrnajstića, uzmemo li da se brojevi smanjuju prema centru. Prvi je dio jedan od krakova koji se pruža od glavnog kružnog toka i nježno uzbrdo ide do raskrižja s ulicom Dimitrija Tucovića. Melindin očuh, Špiro Dalmatinac, uvijek je govorio kako stvarno ne zna što bi se dogodilo da se Ana Karić i Nikola Karović sretnu na Trgu Dimitrija Tucovića. Svi su se smijali. Nakon onoga o trgu već svi znaju da će pitati što puši Ana Karić ako Milena Dravić puši Dravu. Mama je govorila da su to šupidađine. Pitala sam Melindu, mislila sam da ona mora znati što bi se dogodilo da se ti ljudi tamo sretnu i što puši ta glumica. Ona je rekla da je to nešto bezobrazno. Melindin očuh je takav.

Taj naš dio ulice se nježno nizbrdo spušta oko dvjesto metara, a onda pod pravim kutom skreće ulijevo u dio bez kuća. U desnom uglu tog lakta, pokraj vrtnih vrata šinjore Paškvete s pantaganom je taj bidon iz kojeg nevidljiva ruka izbacuje crvene knjige.

U bidonu ima još i starih zastavica, ali samo stranih pokidanih i umrljanih nekom smeđom tekućinom. Bljak. To su one zastavice kojima se maše kada s Titom dođe netko važan. Nalijepljene su na drvene štapiće kao one od ražnjića, samo što ti štapići nisu šiljasti pa se na njih ne bi moglo nabosti ni meso ni luk. Tog dana je opet prošao Tito. Djeca iz škole su imala zastavice, a Melinda i ja smo mahale rukama. Rekli su nam da je došao Naser. Smiješno ime. Da se ja tako zovem, sigurno bih ga promijenila. To se može, ako se zoveš Guzić, Govnić ili Naser. Kad krenem u školu, i ja ću dobivati nove zastavice, do tada ću imati samo prljave i pogažene, a tata je rekao da bi moglo biti problema, ako takvom mašem.

Bidon je velika novost, dovezli su ga prije kojih šest mjeseci i služio je mnogima. Svi su to znali po raznolikosti smeća koje se u njemu taložilo, ali nikad nije viđen nitko nepoznat kako se njime koristi i postalo je jako tajnovito što ga svakog prvog ponedjeljka u mjesecu odvoze prepunog. Šinjora Eliža i šinjora Karla iz naše zgrade organizirale su noćno dežurstvo ne bi li otkrile nepoznate smećobacače, ali nisu otkrile ništa. Izdržale su čitave dvije noći bdijenja. Nakon prve noći prespavale su dan, prvi put nisu ništa skuhale, ali čvrste u namjeri da dovrše stvar i drugu su se noć nalaktile na prozorima, u potpunom miru i tišini, ne skidajući oči s bidona, osim povremeno, da bi provjerile spava li možda ova druga. Izuzev jednog automobila koji se parkirao na vrhu ulice, malo se njihao i zamaglio stakla parom, a onda lijeno otklizao, te dva ili tri koja su prošla bez zaustavljanja, sve do pred drugo jutro bio je mir... a onda se iz kuće nasuprot našoj, u kojoj su s Melindom živjeli teta Sandra i povremeno spomenuti Špiro koji je već tjedan dana bio u Dalmaciji kod matere, išuljao šepavi Tonino, muž debele Alberte s broja dvadesetsedam, i čuvši nekoliko brzih prizivanja Djevice Marije, zaprijetio im pesnicom. Šinjora Eliža samo je rekla: „Poveri Tonino, mora iskat ozdomu. Bi ga Alberta jušto speštala.“

Nitko nikad kasnije nije spomenuo taj događaj, a osobito ne Tonina, ali je od tog dana, pa zauvijek, teta Sandra postala kurva, a njena Melinda: „Ona jadna mala“.

Jutros je mama u bidon bacila svoje cipele s vjenčanja. Poslijepodne je zažalila.

Sjećanja mirišu. Strastvenom upornošću čak i ovdje u smrti tražim parfem koji je koristila moja teta iz vrtića, jer je mirisao na nježnost, a onda usred potrage saznajem da je u ulici u kojoj smo dočekivali Tita smrdio plin i da to nije bio miris plijesni pomiješan teškim isparenjima iz vojničke kuhinje kako su nas uvjeravali. Kada su četrdesetak zemaljskih godina kasnije poletjeli poklopci šahtova kao šampanjski čepovi pulskim ulicama, saznala sam da smo živjeli na bombi. I onda kada su dobra sjećanja bila u pitanju, i onda kada sam možda priželjkivala da sve uistinu odleti u zrak i razbaca sve bivše i buduće obiteljske grobove u Kantovu shemu kao lego kocke, pravilnu mrežu, obrazac za igranje potapanja brodova nažvrljan na brzinu na istrgnutom papiru bloka kupljenog u Trstu, neki su mirisi opstali kao svjedoci istina i laži. Sjećanja lažu i više.

Našla sam cipele. Šutim o tome. Ako to sad kažem, mama će odmah viknuti da joj ih donesem, ona neće dozvoliti da ih bacim preko ruba. Tata će pak tražiti da najprije poberem sve knjige i svakako će netko od njih dvoje biti ljut na mene.

Lijevom rukom držim kao bijelu cipelu. Mama kaže da je bijela, a meni je nekako više siva. Ima oštro zašiljenu petu, tako zašiljenu da bi se njome mogla izbušiti rupica na remenu prevelikih koturaljki. Desnom rukom izbacujem preostale knjige. U trenutku ugledam nogu neke lutke, oslobađam je onog bukalina i izvlačim van. Ružna je... ustvari, nije bila ružna i gotovo je nova, ali joj je obraz spaljen, kao da je netko prislonio cigaretu na njeno lice i čekao da progori.

„Što čekaš?“, dovikuje tata, a ja, zaboravivši na knjige, pogleda uprtog u blago modro lutkino oko, zamahnem lijevom rukom i izbacim cipelu.

Ubit će boga u meni.

„Ubit ću boga u tebi kad izađeš van. Uzmi tu drugu cipelu i odmah ovamo, da te vidim.“

Inače se bog baš ne spominje, ali mama je jako nervozna, plaši se da će nas netko vidjeti, da će joj neka od susjeda pokroviteljski objasniti da nije dobro da dijete baulja po kontejneru. Ona zna da to nije dobro, ali je tu ideju prihvatila, jer je tata bio dovoljno lud da ju predloži, a njoj su cipele bile suviše važne. Stvar se uistinu otela kontroli s tim knjigama.

„Uvijek knjige i samo knjige“, govorila je mama, „jednom ću ti knjige pronaći za večeru“.

„Ima li još knjiga?“, upita tata.

Ako odmah ne izađem s tom drugom šiljatom cipeletinom, ova će me stvarno namlatiti.

Lažem.

„Nema više“, pokušavam biti što uvjerljivija.

„Hajde onda istim putem“, tiše izgovara tata i vidim njegove velike ruke kako izviruju ponad debelog željeznog ruba. U akrobaciji prelaska na neprijateljski teritorij zapinjem koljenom o neku dasku i otpada mi krasta, a taman se bila lijepo zakrastala.

Na cesti leži brdo knjiga, kao veliko rođendansko iznenađenje na sivom asfaltu, samo mašna nedostaje. Mama nas požuruje i trpa nam knjige u ruke. Pod pazuhom steže one sive cipele i trči prema zgradi. Osvrće se, tata hoda lagano i pokušava iščitati naslov na jednoj od knjiga, „Schiller, Schiller... na njemačkom“, šapuće uzbuđeno, ja se mučim pod teretom i mislim što bi sad rekla Melinda. Rekla bi: „Jebeš knjige“, pa tiho, kao da hoću okusiti riječi, kažem: „Jebeš cipele“. Nitko me ne čuje. Smješkam se. „Jebeš, jebeš cipele...“.

5.

Djetinjstvo se kao jo-jo igračka otima pa vraća, udara u most koji je kanio premostiti vrijeme, razbija se i iznova slaže u čudesan pačvork prekrivač. Ono ne samuje niti miruje; prepliće se, čas je potka, čas osnova, sveprisutno i nevidljivo. Sjećanje je selektivno, vadi čas ugarke, čas sige ledenice, gradi sipine gdje treba i ne treba, zahvaća u nebitno i bitno, sve po potrebi, ali neke trgove, koji čine kostur toga neimenovana grada, razara i po njima sadi travu. Fantastičan pejzaž, automobili koji se, dojurivši s glatkog asfalta, zabijaju u busenje, gube putanju, razbijaju o predaleko postavljene crnožute stupiće, provalije, rupe u zemlji prekrivene crnim najlonskim pokrovima i zaviriš li ispod, vidjet ćeš zvjezdano nebo, ljetno, titravih svjetala pod maestralom. Sjećanja zapakirana u zelene papire ukrašena crvenim vrpčama razbacana kao da su popadala iz dostavnog kamiona nekog poštanskog servisa po uglovima bivšega života koji se trsi biti i sadašnji kad god to ushtjedne. Događaji s poznatim i nepoznatim likovima, zaostali u pretincima bez nekog jasno vidljivog razloga, mape su koje pažljivim iščitavanjem daruju tragove u nevidljivo, markiraju mjesta onih rupa pa ponekad imaš mogućnost podignuti pokrov, vidjeti ili još jednom, sasvim svjesno, zažmiriti i preskočiti, zanemariti ili zaobići. Kad u smrti rasteš, stvari ne bivaju lakše, jer lijepa sjećanja odjednom postaju poput tuđih, a tebi ostane samo muka i tuga opterećena imperativom praštanja. Sve isto nosiš u sebi pa opet se stvari promijene, vrijeme se kreće kroz događanja i pomakom samo jednog zupca nebitno postane bitno.

Kada si dijete, događaj bi trebao biti kada susjedi dobiju televizor u boji pa makar to bila samo folija u duginim bojama koja će na stalku stajati tik uz ekran. Nisam bila razočarana niti se itko smijao što je travnjak nogometnog stadiona bio crven, a gaće svim igračima odreda čas plave, čas žute. Taj je svijet bio mnogo bliži realnosti od crno-bijelog, činilo mi se. Bio je to još jedan razlog poštivanju bogatstva kojime su raspolagali susédi Radossi, jer ne samo da su nam davali lignje i baraje, jeli ošokolo i bišteke, nego su i raskoš televizije u boji dijelili s čitavim susjedstvom za sve vrijeme svjetskog prvenstva. Na televizoru su imali gondolu, tri puta veću od moje, i kukicom pleteni, pa onda uštirkani, čentrin koji je pokrivao pola ekrana, a zatim se s pažnjom odmicao netom prije uključivanja dok smo još svi sjedili i pijuckali vino, *Radensku* i *Pašaretu*. Kuhala se kava, nevista je frigala fritule. Dali su mi jastučić da ne sjedim samo na tepihu i čokoladu *Seka*. Otkad smo golom Katalinskog u kvalifikacijama speglali Španjolce planiralo se praćenje prvenstva pa je zato i kupljena

spomenuta folija. U prvoj utakmici smo sredili Zairce. Šjor Luigi se pošteno zapuhao i nije prestao ponavljati „porko buoh“ nakon svakog gola koji smo im zabili, a kad je tri minute nakon Oblaka zakucao i Petković za 8:0, šinjora Eliža mu je diskretno pozvala ženu koja se u roku keks pojavila i mirno, smiješeći se, uhvatila ga šotobracu, odvela kući i servirala mu čašu hladne vode s dvije žlice cukera, i to baš u trenutku kad je Bajević u sedamdesetoj spržio deveti.

Eliza Radossi je i u ovoj prilici izgledala besprijeckorno u kostimu s hlačama boje bijele kave, s *Cameo* naušnicama, svilenim *Hermes* rupcem, kao Grace Kelly, i *Darwil* satom čija se metalna narukvica prigušeno glasala pri svakom pokretu. Njezin je sin vozio *Škodu sport*, crvenu i sjajnu, a muž limuzinu *Hiljadutrsto*, snaha joj je bila lijepa, ukusno odjevena, plave duge kose s velikim loknama. Njihovi su se rođaci iz Nove Vasi prezivali Radošići i nisu bili Talijani kao oni. Nitko me nikad nije prijekorno gledao kada bih primila sve što mi je dato, i opet, i opet, pa sam od njih odlazila prejedena slatkišima podrigujući od *Cockte*, *Pašarete* ili *Gasosse*. Mama se, začudo, nije ljutila.

„Zato što ste tako strašno neprispodobivi“, rekla je poslije vila Vela. Nisam je razumjela.

Trčala sam mnogo i stalno, jer je mama tako htjela.

Melinda i ja igramo lastik na ulici. Jedan je kraj zavezan za kvaku njihovih ulaznih vrata, jer nemamo nikoga tko bi u igri bio treći. Jako sam dobra u tome, skačem visoko i spretna sam.

„Donesi mi pet para fece. Na, zami šolde“, pruža mi kovanicu s prozora dnevne sobe.

Trčim. Strašno sam brza. Melinda čeka.

Pola sata kasnije opet visi s onog prozora:

„Zami šolde, kupi po kile kruha, polubijelog.“

Trčim, ali čim se vratim, moram nazad, jer su radnici koji popravljaju šaht u korti tražili pivo.

Kupujem šest boca piva, teta ih stavlja u dvije bijele vrećice, a ostatak novca trpam u džep gdje će i ostati, ako se mama ne sjeti pitati. Teško je i ne mogu trčati. Kod Učkinog uspona spuštam vrećice, mijenjam ruke, ali jednako je teško. Logično. Desetak metara dalje, kod

radionice korneta za sladoled, opet stajem. S leđa mi prilazi Mate i uzima vrećice. Smije se. Pita me svašta. Trčkaram oko njega kao sparing-partner. On se opet smije. Ide teti Paoli iz susjedne zgrade pomoći joj nešto, jer je sama i stara.

„Imaš medalju kod sebe?“, pitam ga.

„Nemam“, odriče glavom i sliježe ramenima, a one vrećice izgledaju perolake dok mu se njišu u rukama.

„Donesi drugi put, obavezno. Dogovor?“

„Dogovor“, kaže, opet se smije i pred zgradom mi vraća vrećice.

Melinda više nije vani. Sigurno joj je došla mama i sad premeće ručak po ustima.

Hvalim se mami za Parlova. Baš nju briga.

Ručak se hladio. Mama je skinula traveršu i bacila je na pod. Gurala sam plastične čavlice u rupice na bijeloj ploči, bez reda, a onda sam sve skupa gurnula i pobacala po podu kuhinje. Okrenula se, pogledala u rasutu igračku i prilijepila mi šamarčinu.

„Poberi to. Zajno“.

„Neću“.

Šamar.

„Neću“.

Šamar neću šamar.

Baš me briga, idem. Idem da ne umrem od nemoći i bijesa. Idem. Trčim.

Voljela sam otići gore, sve do utvrde na Monvidalu, ozloglašene i opasne zbog noćnoga kluba, ali danju bilo je to tek pospano gledalište na šumoviti Monte Ghio ili Monte San Giorgio i novo naselje kockastih zgrada u Koparskoj. Pažljivo sam mjerila vrijeme izbivanja, uspoređivala ga s uobičajenom duljinom igre na benzinskoj pumpi, blizu, a daleko od oka, i

nitko nikada nije saznao gdje sam sve bila. Bez mnogo planiranja, u očekivano vrijeme igre, otišla bih niz ulicu, napravila polukrug sve do Punte i onda se uzbrdo Učkinim usponom, utvarajući da se stvarno penjem na Učku, kroz sićušnu ulicu, sićušnih kuća, našla iznad Arene i odlučivala kojim ću putem dalje. U vili pored kave uvijek je netko svirao klavir, na klupi pod ladonjom sjedila su točno dva penzionera, nasuprot kuće Crnoborija bile su dvije kantrige, na jednoj vezeni kušinić. U Gočanskoj tri bogate kuće s verandama, a iza njih potleušice od siporeksa. Par metara ispod svega mrtvi Rimljani. Nekad bih otišla u stari grad, ali vrlo pažljivo, izbjegavajući ulice gdje bi me netko od poznatih mogao vidjeti. Kaštelom me pratio neki starčić drmajući rukom duboko zabijenom u džep hlaća, cerekao se nekako glupo i ostajao na istoj udaljenosti sve dok ne bih počela trčati najbrže što sam mogla. Nikada nije krenuo za mnom. Sviđala sam mu se, ali on se nije sviđao meni. Da je barem imao drugačiji izraz lica. Nisam se baš jako plašila pa sam dolazila opet. Pogled na grad odavde je bio najbolji; dizalice Uljanika, luka, Arena, Vidikovac, sve. Htjela sam otići iza pogleda. Godinu prije smrti ovdje sam probdjela noć s izviđačima, čuvali smo Titovu štafetu na putu za Beograd u jednoj od niša unutar utvrde, izmjenjivali se kao neka jako ozbiljna straža svakih petnaest minuta, onako kako će kasnije odrasli čuvati njegov odor. Padale su zvijezde.

Pulski parkovi bili su puni dječjih igračaka: ljuljački, klackalica, tobogana, vrtuljaka. Nekad čitavih, nekad ostarjelih, ali uvijek načičkanih nekom drugom djecom. Vraćala sam se rivom, pokraj Riviere, bez zastajkivanja bacila bih pogled na zapišani park s crvenom penjalicom, kovanu ogradu na lođi Vile Muenz, opet preko Punte, na minut do Melinde pa brzo kući, jer je istjecalo vrijeme.

Poslije sam odlazila na Monte San Giorgio. Nono je ležao u ždraji. Smijuljio se kao da je mali kad bi me ugledao. Pridizao se brzo, gipko tijelo samo se od sebe izbacivalo iz plitke platnene ležaljke.

„Ma si lipa, principessa mia!“, vikao je šireći ruke.

Spuštao se k meni, hvatao me velikim rukama oko struka, podizao, ljubio u obraz. Nekad smo išli u njegovu sobu, a nekad sjedili u kuhinji i jeli. Hranio me žlicom, brisao usnice, kao da sam mnogo manja, kao da sam beba. Nekad bi mu se oči punile suzama pa je odlazio u kupaonicu i dugo ostajao tamo. Čekajući listala sam albume s fotografijama iz njegove mladosti: nono u partizanskoj uniformi grabi velikom žlicom iz metalnog kazana, opet u

uniformi s povezanom rukom kao Tito u Drvaru, u odijelu sa šeširom na glavi na proslavi Nove godine grli neku lijepu ženu sa svijetlim loknama rasutim po bijeloj bluzi, skupna fotografija drugova u sportskim dresovima, u trližu, mršav, s lopatom u ruci. Uvijek glatka meka lica uokvirena poludugom kosom. Na fotografijama uvijek nasmijan.

Odlazila sam daleko u Šijansku šumu, jantarnu u jesen, prekrivenu tepihom ciklama u proljeće. Sjedila pod cedrom pred Domom Armije, trgala tratinčice i gledala oficire s velikim torbama kako odlaze kući nakon posla. Hodala sam lukom, plavom tintom u kolovozu. Pretrčavala sam preko pješačkih prijelaza tik pred dolazak automobila, trubili su mi k'o ljudi. Nitko me nije zgazio.

Ubrzo nakon moje smrti ovaj je grad postao staretinarnica otvorena samo ljeti, zimi je mir bio dublji od vode u luci, tamniji od mora modrog kvarca.

Ništa me nije moglo rastužiti za tih mojih lutanja, sve je dobro kad ne očekuješ mnogo.

Mama je mijesila pincu, tata je čitao onog crvenog Schillera, sporo, teško, uporno, televizor nije radio. Nisam znala da tata zna plesti pletenice.

Sve što može dohvatiti sjećanje ostaje s nama zauvijek. Nešto zveči kao događaj, drugo je samo život.

6.

Iz sobe je dopirao šapat, šum slijepljenih samoglasnika, u pravilnim razmacima bliski *p* i *s* kao prikriveni prasak i tiho zviždanje, jedno *m* prije svega i opet. Taj je zvuk podsjeti na nešto davno i jedinstveno, drugačije od ičega što se godinama kasnije gomilalo i gradilo branu od sjećanja, pa zastane, zbog znatiželje ili straha, nepotrebno je to u tom trenutku bilo razlučiti. Meko *m*, poduža pauza, *p* i *s*, zvižduk, pa opet meko *m* i povremeno dahtavo *a*. Zvuk automobila s ulice prekrije sve, ali ona ostane nepomična čekajući da se sve ponovno umiri. Pomisli na voćnjak ispred roditeljske kuće, milijun sićušnih latica iz šljivika koje su se lijepile posvuda. Bila je okrenuta prema stablu, grčila deblo i gledala snijeg od cvijeća i ravnodušne vrapce poredane na tiramoli uz fasadu, mirisalo je kiselo i slatko, i čulo se to tiho zviždanje i muk udaljene životinje. Držao joj je ruku na tjemenu pa je povlačio prema ramenima gladeći je, najprije mirno, a poslije pomalo trzavo i sve ritmičnije baš kako mu se glas lomio. Nije se smjela okrenuti, tog prvog puta, a kasnije se ponovilo bez ptica i cvijeća, samo je zvižduk ostao i tiho komešanje, šušanj štirkanih lancuna, malo stenjanja, uzdah olakšanja, beskrajna nježnost, zahvalnost, toplina i lako iznuđeno obećanje. Potom praznina u dječjoj sobi, nešto tuge, golicanje na granici između srama i zadovoljstva jer je voljena tatina principessa, jedina, jedinstvena, njegova i ničija više. Koji mjesec kasnije i godinama uzastopce i njeno budno tijelo, plima prepuna zvončića, mlakog mlijeka, žitkog meda, bazgovog sirupa, uronjenost i let. *Mia principessa*, ponavljao je sve vrijeme. Katkad su mu se oči punile suzama, stezao ju je uza se, gledao je ushićen ushićenu. *Mia principessa*, ponavljao je gotovo bezglasno. Bio je to taj zvižduk. Sjetila se mame s riječcom „ne“ uvijek spremnom za zubima. Iz očiju joj se točio bijes na sve što je pogledala.

„Mama je žalosna, nećemo je još jedit *con nostra gioia* da ne bude poredna“, govorio je.

Mamina tuga bila je nebitna, nešto o čemu se i ne pita.

Kasnije, kad je navršila trinaest, on se više nije htio igrati. Iznevjerena pred gotovim činom. Sama. Večerima je šutio, brusio noževe ili samo sjedio i gledao u vatru na ognjištu. Pred njen odlazak na spavanje rekao bi brzo, muklo, *buona notte* i nastavio gledati. Stajala je na dovratku, čekala nekoliko sekundi i onda odlazila još se uvijek nadajući da će doći, u miću kamaru, na belu pustelju, pod trde lancune, ali to se više nikada nije dogodilo. Prestao je voditi brigu o kosi, pustio je bradu koja je nejednoliko rasla ostavljajući otoke bijele kože sa strane, prema lijevom obrazu. Sada se odijevao nehajno kao drugi: brageše, stomanja,

jaketa, nakrivljena bareta pa s pramenovima prosijede masne kose na ramenima i crnilom pod noktima više nije ni nalikovao na ono što je bio. Mjesecima tako. Činilo joj se da više pije, da jutarnja šalica kave sve više prostora daje rakiji, ranije je lijegao. Nije ju više gledao, sve joj se manje obraćao, ništa nije pitao. Na njen četrnaesti rođendan sasvim je zaboravio, po povratku iz škole nije ju dočekaao ni ručak. Tada je više osjetila nego umom dokučila da je sve nepovratno završilo, da je svoju količinu ljubavi dobila i da je treba tražiti negdje drugdje. Mat je već davno bila mrtva, a i da nije, tamo ne bi pronašla baš ništa. Odsutjela je, tko zna kako sebi samoj protumačila, a možda je još negdje i tinjalo nešto nade. Do ovoga trenutka nije se ni jednog jedinog puta sjetila jutra u smočnici kada je prebiralala lješnjake po drvenom sanduku, a on se, kao i uvijek, pojavio nečujan i sasvim miran i tko zna koliko je dugo stajao gledajući je dok ga nije primijetila. Uspravila se, okrenula se k njemu iščekujući. Stavio joj je ruku na tjeme, birao pramenove kose pa ih pratio prstima do malenih grudi, nadlaktica, ramena i rekao: „Otročica, finili smo s tajnon ma ćemo stešo o njoj mučat.“

Nije ga shvatila, smijala se i dalje iščekujući nešto što se osjećalo u zraku kao vlažan oblačak magle između njegovih i njenih usana. Govorio je o zrelosti i majčinstvu, o djeci i opasnosti, o vremenu, zaboravu i drugim muškarcima, a ona ga baš ništa nije razumjela. Pravi smisao izgovorenog stigao je do nje te večeri u praznom krevetu, pa sutra, prekosutra i dalje sve do zaborava. Mnogo kasnije, godinu ili dvije nakon toga, odlazio je od kuće i nije ga bilo daniima. Ostavio je stari posao i radio nešto drugo, nije znala što. Donosio je novac i stavljao ga u limenu kutiju na kredencu, jednu od četiri u nizu, boje vanilije s modrim crtežom debeljuškastog nasmiješenog kuhara, između onih za šećer i sol. Obrijao se, skratio kosu, sad već prilično sijedu, brinuo da uvijek bude uredan i namirisan, manje je pio, tek ponekad čašu crnog vina uvečer. Nije govorio. Ona je trošila na namirnice, pazila da u kući ima svega, ali novaca je uvijek ostajalo. Na komadu smeđeg papira otrgnutog od vreće brašna grbavim je slovima drvenom olovkom jednom napisao:

“Kupi si robu, postole i ča rabiš za školu.”

Poslušala ga je. Otišla je u malu trgovinu tekstila i kupila si najlon-čarape i tkaninu za haljinu, crnu na velike bijele točke. Pronašla krojačicu.

Ipak svaku večer iznosi stolicu pred kuću pod najbližu šljivu. Sjedi umotana sivom vunenom dekom, bradom oslonjenom na podignuta koljena. Okružena je voćkama čije se noge bjelasaju pod mjesečinom povremeno gašenom oblacima u prolazu. Sjedi i čeka od uštopa do

mlačaka. Svijet je velik i tih kada na Monte San Giorgiu zađe sunce, čuje vjetar u čempresima na groblju. Davno je zaboravljeno nekad svakodnevno žalostivo meketanje talijanskih kola i ljudi na odlasku dolje u Via Siana, a onda preimenovanoj u Staljingradsku, koje se sljubljivalo sa škripom njezine zipke. Misli se nakupe i ponekad su uporne kao suša, a drugi put nestalne odu s onim oblacima u negdašnju Marinonijevu butigu u Prvomajskoj među skladno poredane haljine i kupove svilenih čarapa na uglačanom banku. Grize usne. Odluku da se konačno vrati u kuću donose samo utrnuti palčevi na stopalima, nikad iščekivanje, uvijek živo, promjenjivo u svom intenzitetu i okorjelo u svome postojanju. Ponekad ostaje začuđena, jer je u toj usamljenosti može utješiti jedino onaj zbog kojega joj utjeha i treba. Osjeća da je to nepravedno, da bi tu nešto svakako trebalo promijeniti, ali tom liticom kojom bi trebalo ići gore, ne možeš se nego spuštati. Uvijek je kako tijelo hoće. Hladnoća i san. Netko možda odnekud gleda djevojčicu kako nestaje u kući grleći jednom rukom grubu ponjavu, nagnuta udesno pod teretom previsoke kantrige. Ili nema nikoga. Nigdje. Nikada.

Usamljenost osnažuje volju da se drugi put učini drugačije, usamljenost slabi odlučnost zataškavanja strasti koja prokulja iz dugotrajne suspregnutosti. Smjernost bude zaboravljeni plod nevještih berača.

Spavala je dugo tih godina, nekad i petnaest sati bez prestanka, skupljala je snagu za bdijenje. Disala je tako kroz vrijeme, sklanjala se svjetlu da bi hrlila mraku, ukuhavalala nametnuto joj trpljenje do gustoće koja će jednom obojiti sve prozore u katransko crnu. Unutra je rastao talog ravnodušnosti, opreka ljubavi i mržnji, pretposljednja postaja. Prije čega točno? Gnjev je već bio raspalio bijes, bijes je utišavan tugom, tuga olakšana plaćem, plaću treba nježnost da se isuši, ali nježnost izazove strast, strast kao napregnuti mijeh raspiri nemoć i eto bijesa što ga sad ušutkuje ravnodušnošću, jer je tuga preteška. Prije čega točno?

Bilo bi lijepo sjediti na koljenima, ne sramiti se vlastite gluposti, biti slobodna, u žiži, ne čekati, stajati otvorenih očiju pred svijetom, odmahnuti zbog zavisti drugih, spavati i biti budna svojom voljom, ne bježati, voljeti sebe.

Svima bi bilo bolje da je umrla, da je nazebla do smrti.

Majka stoji pred vratima, toplo je. Kratki zvižduci tjeraju joj rumenilo u obraze, curi joj znoj niz kralježnicu pod kombineom. Osjeća svaki centimetar zalijepljene tkanine. Bradavice joj nadižu bluzu. Uzbudena je, diše duboko i htjela bi zavući ruku pod suknju. Želja joj leti brže od spoznaje, oslanja se o zid nagnuta prema vratima, podiže suknju i staje prestravljena prizorom. Sve zna, sve joj je u hipu jasno. *Mala kurba*. Premoštava vrijeme od ovog trenutka do smočnice, lješnjaka i vidi djevojčicu kako stoji i nestrpljivo čeka. Kao da je uistinu moguće, mala sjena vršcima prstiju povlači ga za jaketu. Mrači joj se od milijun bijelih latica koje ju odnekud zasipaju. Bijelo je i gusto. *Mala kurba*. Oslanja se svom snagom na kvaku i upada posrćući u sobu. Mir. Sunce ispunjava ružičasti prostor. On sjedi. Tek sad primjećuje da je opet pustio kosu, valovitu, sjajnu, sasvim sijedu, dopire mu do dna ušne resice, jedan uvojak pada mu pred lice. Profil: velik lijep nos, nešto žilica naprslih pod okom, izdužen rub usana obraz mu čini punijim. Dok okreće glavu, još se smiješi, u zraku je zvižduk *princesse*. Ona sjedi na njegovoj nozi obgrljena velikom desnicom, a svoju malu ruku drži na njegovom sjajnom, rumenom penisu, zaštitnički, kao da ga čuva, kao plišanu igračku, kao mladunče. Smiješi se.

Nakon majčinog sprovoda odveo ju je kući, servirao juhu. Jeli su, šutjeli, a kad je sklonio tanjure, podigao ju je i unio u kamarin. Posjeo je u krilo, uzeo joj ruku, prinio je do dugmadi na hlačama. *Sami smo*, rekao je, *i se će bit dobro*. Bila je slijepa i gluha, pijana od škripe šljunka, bez popa i zvona, ošamućena od cjelonoćnih karmina, uljuljana njegovim spokojem, vraćena rutini, sad bez straha da bi mat mogla bit žalosna. Ruke, dugi prsti, zlatna vitica kupljena za neku godišnjicu, nekad hladna, nekad vruća na koljenu. Tako se nastavilo, a sad je ovdje, drži njenu kćer u krilu i živ je, mirisan, uredan i čist kao nekada. Za nju i zbog nje.

Obujmio mi je struk dugim bijelim prstima, podigao me i spustio na pod kada je mama rekla:

„Gubi se!“

Do malo prije joj se smiješio. Rekao je:

„Se je dobro. Se će bit dobro. Pusti je. Ma ti znaš. Se domišljaš?“

Slagao je te male rečenice svojim pamučnim glasom kao novogodišnje papirnate lance i

razapinjao ih po sobi, ali mama ni jednog nije dohvatila. Opet je rekla *gubi se*, a glas joj je bio piskutav kao zvuk stare tejere. Ustavši mirno je vratio spolovilo u rasporak hlača i zakopčao dugmad. Ne mogavši skinuti pogled s mene kroz zube je pisknula: „Kurba.“

Dva mjeseca ranije okupili smo se u njegovu dvorištu, otišao je u mirovinu pa pozvao nas i neke svoje prijatelje na proslavu. Na drvenim stolovima bilo je pladnjeva s pršutom i sirom, grožđa, bocuna, domaćega kruha, kroštula i cukerančica koje nitko nije jeo. Nekoliko torti, pandišpanj i čokoladne sa svjetloplavim šećernim ružicama. „Zašto nisu roze?“, pitala sam ga, a on me uhvatio oko struka, bacio visoko i rekao:

„Gremo mića, ćemo se slikat!“

Stolice su već bile postavljene ispod šljive, bele kantrige z kužine od suseda, malo liplje, drugačlje od njigovih. Nosio me do tamo, sjeo u sredinu i posjeo na koljena. Drugi su se nešto komešali, smijali se, dobacivali jedni drugima i polako se približavali. Pitala sam ga:

„Da im kažemo tajnu, sada su svi veseli.“

Stegnuo mi je rukama nadlaktice, čvrsto, do boli. Raširila sam oči, gledala ga, bio je blijed.

„Nono, si dobro?“

„San, ma ne govori o tajni aš neću bit.“

„Neću, neću nikad. Obećajem.“

Uplašila sam se da će otići, da će biti ljut, da će biti bijel kao kantriga i poljubila sam ga u ruku koja me onako stezala. Liznula ga jezikom i on je opet bio onaj stari, nasmiješeni i topao.

„Neću, nono, neću nikad“, unosila sam mu se u lice.

„Znan da nećeš, ti si moja principessa, principesse su pametne.“

Na fotografiji me grli, oslonjena sam na njega. Noge mi vise među njegovim nogama, glava mi je pod njegovom bradom, ruke me sasvim obujmljuju, smiješim se. On je nekako svečan, ponosan, ali ne i sretan. Povjetarac podiže onaj njegov uvijeni pramen koji radi sjenu na polovici lica i čini ga sjetnim. Lijep je. Ima crno odijelo kupljeno za ovu prigodu, bijelu

košulju i crnu kravatu. Vidi se da je najviši i ja izgledam još sitnije, kao neka maca u njegovom krilu. S naše desne strane sjedi mama. Tada je nisam mogla vidjeti, jer sam okrenuta njemu, gleda prema objektivu. I ona se smiješi. Ima visoko dignut konjski rep, sasvim malo našminkana, u cvjetnoj haljini princes-kroja čiji se donji dio lijepo širi i pada sve do zemlje. Nonetu s lijeva sjedi zrmama Alda, sitna i plava, u strogom kostimiću koji na fotografiji izgleda siv, ali je svijetloplav. S njom se mama svađa, ali danas su dobro pa se i ona smije. Njen muž stoji iza i oslanja se rukama na naslon, malo je nagnut i kravata mu visi nad pundom zije Alde, kao da raste iz nje. I on se smije. Kosa mu je crna i kratka, kao jež. Zubi su mu veliki i bijeli. On je dobar čovjek. Oni nemaju djecu. Iza nas je zio Dario, inače ozbiljan, ali sad veseo i razbarušen, u sivoj maji. Do njega, iza mame, stoji tata. Smiješi se, gleda u objektiv i petlja prstima po maminom repu. U bijeloj košulji, odijelu i s crnom uskom kravatom izgleda kao da ide na jedan od onih poslovnih ručkova nakon kojih dugo spava. Iza svih nas je stablo šljive kao debeli oblak iz kojega posvuda lete latice kao nekakav zakašnjeli snijeg u travnju. Fotograf je zрман kojeg je tata podučio kako nas najbolje snimiti, na trbuhu drži tatin crni refleksni Flexaret, odozgo gleda u četvrtasto tražilo i tjera nas da se smijemo, kaže ptičica , ali nije zadovoljan pa dodaje:

„Vama rabi puran ili kokoš, a ne ptičica.“

Smijemo se. To je naša posljednja zajednička fotografija.

Prišao joj je i tiho govorio, čula sam samo *šupidadine*. Ona je opet ponovila *gubi se*. Stajala sam pokraj police s knjigama i gledala kako odlazi, nije se okrenuo. Prolazeći kroz vrata malo se pognuo, pramen mu je ponovno pao na lice i on ga je svojim dugim prstima podigao i dlanom zalizao kosu, lijevo mu je rame padalo prema dolje, jaketa mu se malo podigla i to je zadnje što sam vidjela.

7.

Kada umreš, najprije ti dozvole da vidiš kako se to dogodilo i kako to sad izgleda. Nitko ti ne dođe i napiše dozvolu, ali znaš što je red, što se smije, a što ne. Uglavnom, puste te na miru. Ako te zanima, možeš ostati dugo na tom istom mjestu ili otići pogledati i neke druge ljude, tatu, noneta, čak i Tita. Ti letiš, a ne plašiš se da ćeš pasti i ne moraš upravljati krilima, kao vjetar si bez imalo ičega u sebi, bez prašine ili lišća, a opet si pun kao da si živ, vidiš, a živi te ne vide i možeš se igrati igara koje poznaješ, možeš jesti frigane kolačiće, ali ne možeš ih žvakati ni gutati, ne možeš obući haljinu niti obuti lakirane crne cipele, ali sve to možeš zamisliti pa ti je svejedno, i bolje ti je da odmah nakon sprovoda odeš nekuda gdje te nitko ne zna i gdje žive drugačiji vjetrovi. Znaš što je dobro, a što ne i što si pogriješio i što trebaš popraviti. Dobiješ svoju dugu s mnogo više boja i u njoj sve piše i znao bi pročitati sve da i nisi naučio slova. Dobiješ svoju kuću s namještajem bez sindikalnog kredita, zidove od rozenkvarca, trešanja, jagoda i čokolade koliko poželiš. Možeš doći u Pulu, sjesti na vrh Augustova hrama i vidjeti da su na Forumu zamijenili izlokane ploče novima, možeš sjesti na kamenu klupu, ali ne možeš klatiti nogama, jer ih nemaš. Možeš otići u kortu i vidjeti kako je ustvari mala i kako sjećanje mijenja proporcije. Smiješ otići u Lindar na godišnju skupštinu vila ili u Pazin na *Festival fantastičnih priča*. Možeš posjetiti i grobove, vidjeti da na nekima ima cvijeća, a negdje baš ništa. Možeš posjetiti i svoj grob, vidjeti kako ti ime izgleda i sviđa li ti se mramor koji je tata birao, a svidio mi se taj Rosa Perlino, i ime mi se svidjelo. Ako baš želiš, možeš vidjeti i mamu.

Spomeneš li nekome na Zemlji sprovod, to bude tužno čak i kad kažu da je bilo lijepo. Moj sprovod nije bio baš lijep. Pred grobljem su se najprije okupila djeca iz razreda, neki su došli sami, a neke su dovezli roditelji, šutke ih predali Gerovici i povukli se negdje otraga da bi ih kasnije opet potrpali u automobile i vratili kući. Oriana je sa svojim odmah nakon sprovoda išla kod none u Šibenik pa im je na autu bio privezan narančasti gumeni čamac, a iza zadnjeg stakla jasno se vidjela žuta *Coppertone* lopta. Nitko nije znao kako se točno treba ponašati pa ipak nije bilo povlačenja za kečke kao što bi bilo uobičajeno dok se nešto čeka u četveroredu po šest. Sad ih je u razredu bilo dvadesetčetiri. Alida iz treće klupe do prozora je kopala nos, malo jela, malo brisala o plavu haljinu, Evelini su se stalno uvlačile gaće u guzicu i ja sam pametno u sebi zaključila da bi joj bilo bolje da se ne rita toliko. Tek sad sam primijetila kako Ediju smiješno stoje kratke hlače iz kojih vire supertanke nožice u

soknicama i sandalama i kako debeli Klaudio jezikom skida znoj nakupljen na nausnici, a to je sigurno i prije radio, za vrijeme tjelesnog na primjer. Sutra će se uvečer većina njih naći u Koparskoj na Tanjinom rođendanu i nitko me neće spomenuti. Uopće, o mojoj smrti ili životu se baš neće govoriti. Bilo bi normalno očekivati da će muževi malo bolje motriti svoje supruge i njihove očeve, da će roditelji malo više vremena provoditi sa svojom djecom, a manje ih tući, ali ništa se slično nije dogodilo već je svatko u tišini, bez da podijeli svoje misli s drugima, našu obitelj proglasio pomalo ludom nalazeći posvuda jasne znakove koji su to potvrđivali. Bekavci nisu došli pa je Melindu dovela teta Sandra. Držala ju je za ruku tako čvrsto da su joj bijelili prsti pod stiskom. I lice joj je bilo bijelo u tamnomodroj haljinici s kukičanim štirkanim ovratnikom obojanom u ruskom čaju. Ja sam ipak bila bjelja, ali to nitko nije mogao vidjeti.

Naprijed su nono i nona iz Pazina, oboje u crnom, stari i umorni, povijenih leđa, kao gavranovi. Ispred njih je tata u svom crnom svečanom odijelu, njegova je, inače tamna put, sada žute boje djevičanskoga ulja. Dan je vedar i vruć. Nema muzike osim one koje stvaraju koraci na šljunku. Nitko ne jeca, ako i ima suza, one nestaju u trenu ispijene od sunca. Susjedi se drže skupa. Tijelo mi je u bijelom sanduku, bijelo cvijeće je na njemu i mnogi nose bukete bijelih karanfila, gerbera i ruža. Obukli su mi novu haljinu koju je teta Triještina donijela iz Trsta. Da sam kako mogla, poljubila bih je, jer je haljina bila moderna, bez puf rukava, bijela, duga, s tankim modrim remenčićem, a imala sam i takve kožne cipele s malom petom, bez soknica. Da se mamu pitalo, to sigurno ne bi dozvolila. Sprovod stvarno nije lijep, jer se svi znoje, jedva čekaju da završi i zrak je gust kao pudring od vanilije, ali je nekako svečan, zelen i bijel. Sjedim u krošnji debelog čempresa točno iznad rupetine u koju će me strpati i pravim se da sam ptičica. Kada je tiho i nitko ništa ne radi već se nešto čeka, ja pjevam. Teta Triještina gleda gore i malo se smješka, oči su joj sakrivene velikim crnim naočalama. Zrmani z Gračišća gledaju u pod, Ivica iz razreda, za glavu viši od drugih u tom malom grozdu, uporno gleda pred sebe kao da su mu tako naredili. Dolje s druge strane, iza mene, čitav je školski zbor. Kada se lijes približi otvoru, počinju u falsetu pjevati *Zeko i potočić* i to zvuči strašno. Ja nikako ne volim tu pjesmu, ne znam koja je budala to izabrala. Tata teško diše. Više nisam ptičica, spuštam se kao ljuskica prhuti na njegovo rame i govorim mu da sam dobro. Njegova je tuga željezni štit princa Valianta. Vičem, grlim ga, trudim se svim silama reći mu nešto što će ga utješiti, ali ja mrtva više sam ovdje nego on. Žalosti iz cijelog njegovog života sada stoluju u toj glavi, ne daju mu da čuje. Tužna sam, jer ne mogu napraviti ništa, a oni idioti pjevaju sve glasnije. Odjednom sam nekako odrasla.

U petak, 1. srpnja 1977. godine u 16.45 moje tijelo je pokopano na groblju Monte Ghiro koje je dobilo ime po puhovima koji su valjda nekad ovdje živjeli. Za tu je Novu godinu Tito otplesao posljednji ples s drugaricom Jovankom koja mu je sad bila žena i imala je ukras oko punde koji joj je plazio po vratu i očigledno joj smetao. Za tri tjedna će Neda Arnerić dobiti Srebrnu arenu za ulogu u filmu *Ispravi se Delfina*, a tata će mnogo godina kasnije tvrditi da je zaslužila Zlatnu iako se ni Mileni Zupančić baš ništa ne može zamjeriti. Da se mene pitalo, sve ih je trebao dobiti Slavko Štimac za *Vlak u snijegu* i *Salaš u Malom Ritu*, a ne neku smrdljivu diplomu za spontanost i vedrinu. Pa da, to valjda znači da ne trebaš biti spontan za Zlatnu arenu. Nekako u isto vrijeme će u *Studiju* izaći članak o *Atomskom skloništu* i, ma koliko Puležani bili protiv njih, uskoro će postati poznati i slavni. Tata ih neće slušati. Posjećivat će grob svakodnevno, rjeđe, sasvim rijetko, nikada više. Baš kao i ja.

Poslije sprovoda komadi rečenica ispadaju šljunkom, mramorom i glatkim asfaltom, krckaju i škripe:

brižan čovik

mi se s'e zajilo med nogami

preteplo je

jesmo poneli duške

homo, levaj se

je kasno za poč na more

ona je sad pod zemljom

ptice su pjevale

čut će me zboraši

jebeš ga, nije ovo lako

Šiniori Luciji je za vrijeme sprovoda pukla cijev u stanu i sve ovo vrijeme se voda razlijevala

kuhinjom, natopila do pola tepih u dnevnoj, a pola sata kasnije će se pojaviti prve naznake mrlja na Vukosavinom stropu. Šinjora Franica u žurbi je peglala svilenu ljetnu bluzu i ostavila peglu uključenu. Nije se dogodilo ništa osim nježnog žutila na pamučnoj podlozi. Čitavu situaciju je sa zida nadgledala preparirana sova. Teta Sandra je po mislima premetala svoje žalosti i nije ju začudilo što je neki susjedi nisu pozdravili praveći se da je ne vide ili da su obnevidjeli od tuge. Dva sata kasnije čitava je Orianina obitelj poginula u saobraćajnoj nesreći kod Kraljevice, dušeci su bili poprskani krvlju. Nju nisam vidjela, valjda je otišla negdje drugdje. Zrmani z Gračišća nisu progovorili sve do sutradan, nisu si međusobno poželjeli ni laku noć. Mogla bih reći da je prava riječ za takvo njihovo stanje osupnutost. Smrt iznenadi preživjele, ali umrlog mnogo više iznenađuje život, jer nastavlja to činiti i u smrti. Pa tko je onda jači?

8.

Neposredno nakon smrti ona me nevidljiva šušta ispljunula na nekakav pjenasti rozi oblak. Tu su me čekale vile, roj nemirnih spodoba u taftu, organdiju i svili raznih boja, s ukrasima od perja i sićušnih staklenih perli. Kakav ushit! Saznajem da vile uistinu postoje i izgledaju baš onako kakvima sam ih zamišljala no one su, ustvari, potpuno lude neuravnotežene mlade žene koje se ne prestaju kikitati i svađati, često i istovremeno. Lelujaju u polukrugu, a pred njima, točno meni nasuprot, samo je jedna, krupnija od drugih. Nekako znam da se zove Vela. Dok širi ruke i čeka da joj krenem u zagrljaj, crveni svileni rukavi joj se povlače natrag, podižu i oblikuju nešto poput baklje. Prilazim bez straha i krzmanja. Uzima me njena svježina i miris netom ubrane mente. Grlimo se i čini mi se kao da smo u balonu od sapunice, ogromnom balonu ispuhanom kroz puhalicu Velog Jože. Smiješi se dok me ispušta iz ruku. Mnogo je histerije na jednom mjestu u isto vrijeme pa ona koja sve to pozorno sluša i povremeno kima glavom, djeluje kao osoba od povjerenja. Cirkus će završiti, to komešanje zamijenit će pucketava tišina onoga trenutka kada se šareno klupko razide za svojim poslom. Vela je mirno rekla: „Igraj se.“

Tu je i kuća, i trešnjik, i livada, malo rijetke šume, popodnevna svjetlost sunčanog dana u jesen, raznobojne sobe, niz crvenih knjiga, onih koje nisam uspjela izvaditi iz bidona, zatim stolica-ljuljalica, odaja za patuljke bez patuljaka, sve dostupno, maleno koliko treba. Grmlje okićeno ružičastim balonima koji se sedefno presijavaju, kao čestitka. Igram se. Vile su blesave. Prvih dana dolaze na proplanak pred moju kuću kao turisti kada dolaze na plažu, skupljaju se, zastajkuju i gledaju gdje bi se smjestile a da ne izgleda kao da su zbog mene tu. Odjevene su u one ogromne lepršave haljine, svaka od njih u nekoliko nijansi iste boje iako se krojevi od susreta do susreta mijenjaju. Pafulja je najmlađa i ima samo jednu haljinu, bijelu, posutu sićušnim svjetalcima, malim srebrnim zrcalima. Moram se igrati dok ne odrastem. Lastik sa mnom igraju vile i to nikada ne traje onoliko koliko bih htjela. Svađaju se, jer je svaka izmislila svoja pravila, a mene ne slušaju kad im kažem kako bi to trebalo biti. Najviše ipak vrtim *hula-hoop*.

Kada mi nešto jako važno treba reći, Vela me vodi na posebno mjesto, kutiju na čijim se zidovima izmjenjuju slike zemaljskih krajolika, miriše na voće i svira jedna posebna pjesma. „Oni kažu ili opće je mišljenje“, tako započinje kada mi govori o ljudima. „Oni kažu da to nije bilo dobro, to s tobom i s njim.“ Stalno se govori o nonetu, tom nonetu iz Pule, drugoga nikada ne spominje pa mi se čini da ću ga zaboraviti.

Vela je zavaljena na moje jastuke, spokojno drži ruke na oblom trbuhu i govori o životu i ljubavi, a ja, baš kao da i nisam živjela, ne razumijem njene šuštave riječi i suptilne prijelaze. Sve je jednostavno tamo dolje, sve dolazi, odlazi i vraća se, oplakuje te tek toliko da osjećaš, a nemaš potrebe izmicati se. Ovdje je drugačije.

„Je li ljubav ono kada mi je tata pleo pletenice?“

„To je krivnja, ali nije loše, barem ne jako loše.“

„Je li ljubav kad te mama svaki dan nalema po guzici?“

„To je nemoć, ali ona može misliti da to radi iz ljubavi. Ljubav ne smije boljeti. Ljubav je ugodna.“

„Je li ljubav kad si gubav?“, pitam.

„O, ti bi pisala pjesmice? Naučit ću te, ali moraš se osloboditi rimovanja, to je staromodno. Ja nikako ne volim rimu, jer sva ljepota nestane u dimu“, smije se, mnogo i često. To je lijepo.

Pitam je zašto nonetova ljubav nije dobra kad je ugodna, a ona, oktavu dublje, i nekako potreseno kaže kako to nije ljubav. Nikada ništa ne saznam što bih poslije znala ponoviti ili objasniti.

Ne želim više pitati, ali za danas je ionako gotovo i sad jedemo. Mislim, ne jedemo baš, zamišljamo hranu, ćutimo okuse, tovarimo se čokoladom, kremastim *crème brûléeom*, *ganacheom* pa kad nam se zgadi kakao-maslac, dodajemo kiselkaste maline i višnje, trpke dunje, čili ili lavandu, eterično ulje smreke, aromu sarme ili tripica. Ništa nije zabranjeno. Jedna drugoj podmećemo te upravo osmišljene specijalitete, a neki nisu mnogo bolji od kolača od blata koje sam pekla pod nadstrešnicom u korti za kišnih dana. Veli se sviđa sarma, ali bez mesa, a meni debele kobasice od svinjske krvi u gustoj čokoladnoj juhi s ogrozdom. Stvari su gotovo uvijek ili mnogo bolje ili mnogo lošije no što im ime zvuči. Kupamo se, osjećam vlagu i toplinu, a haljine nam ostaju suhe i lelujave. Pijemo vodu, mnogo vode s okusom vode, a onda samo ležimo na planini jastuka i gledamo slike, fotografije, filmove i vidimo isto samo ako to poželimo. Kod nje je uvijek sve u crvenom pa se brzo vraćam mojim rozim i zelenim pjenušavim toboganima s djecom. Kasnije ćemo, kada budem velika, gledati filmove o meni. Dobro je odmjereno vrijeme do svake iduće projekcije, tako dobro da ja postajem *ona* ili prestajem biti ja sve dok jednom i moji stavovi ne potpadnu

pod opće mišljenje. Uglavnom se ne volim. Ta mala zavodnica, prljavica koja uvrće pramen kose i gnijezdi se, meškoljavo biće, želatinozna cerekalica, kurvica i drolja od formata pojavljuje se iznenada kao tuđa slika. Malo me žulja, ponekad boli i izaziva sram, ali će uskoro ipak postati samo lik.

9.

Gotovo mjesec dana nitko nije obratio pažnju na stvari. Soba je ostala onakva kakva je i bila kada su odnijeli tijelo u mrtvačnicu. Onda je netko ipak odlučio da ta vrata treba otvoriti. Haljinice su putovale i vraćale se; najprije su živjele u namjeri da se skrase u bidonu i budu odvezene krajem mjeseca, neka je ruka držala veliki najlon iz Stande nad rubom, spuštala se i podizala, a onda, uz uzdah, povukla ga i odnijela na verandu. Stajao je tu, kraj izlaznih vrata, uvijek na oku i nikako da se navikne. Mramorna šara prašine izmijenila mu je izgled, ali sadržaj je, znala je, bio dobro poznat. Vrijeme je trebalo umanjiti muku, a nije, trebalo je izazvati bijes, zaborav, dosadu, bilo što što bi konačno riješilo problem, a nije. Negdje na jesen kada je kiša probila put kroz trulo drvo, a lokvica se stvorila baš tu, pored njega, ruka ga je ponijela u Crveni križ i vratila ga.

Sjećanje je stalno tu i bez stvari koje precizno crtaju detalje. Živi ostaju na tankoj crti između želje za zaboravom i grizodušja kad se ono pojavi, pa makar i na sat.

Moj je tata bio i ostao usamljen i sam; iz samoće djeteta, kakvima već ostaju muškarci sve dok se neka žena brine o njima, on je preskočio u usamljenost muškarca koji tu ulogu ne može odigrati do kraja a da sasvim ne negira sve poznato o sebi. Bez busole, bez modela, bez ikoga tko bi mu barem naslutio koji da kostim za koju predstavu odjene. „Pakiraju mi Savku“, govorio je. Odlazio je nepojedena ručka, lutao kojekuda, poželio da može ući u crkvu i kleknuti. Uvijek uspravan kao da mu ramena povlače konci, nikada nije odavao čovjeka koji se pogubio pa ipak tada nije znao ni otkuda je krenuo, niti kraj čega je prošao, a kamo li kuda će stići. Pakiraju mu Savku, njegovom su ocu pakirali fojbu, noneta Talijana su ignorirali, pakirali mu moć, jedina je poveznica bilo pakiranje, a sve ostalo bez ikakva smisla. Činilo mu se da ga obuzima onaj mrak o kojemu je samo čuo govoriti pa sve da je i znao kako će se klupko opće i njegove osobne povijesti odmotavati opet ne bi mario, jer nikakvoj drugoj moći nije ni mogao ni smio pridavati ikakvu pozornost. Mudar ima onoliko pameti koliko je smije imati. Na lijepoj kartulini s pozdravima iz Istre dvosmislenost je uvijek bila vješto prikrivena.

Rijetko se smijao. Njegovo je čelo već tada imalo tri jasne ucrtane bore, ravne, kao povučene nožem. Guste obrve, crne oči, romanska sitna žilava građa, ozbiljnost, bijela košulja, crna

kravata, uvijek, gatsby hlače, sako zakopčan po strogim pravilima bontona. Učio nas je, i mene i mamu, kako servirati stol, kako uspravno sjediti, držati čašu, kojim redosljedom uzimati pribor za jelo, gdje držati salvetu. Taj je mladac sjedio na poslovnim ručkovima s onima koji to sve znaju i pažljivo ponavljao sve što su oni radili, a zatim to znanje utvrđivao za našim stolom. Zabranio je plastične stolnjake, serviranje u padelama u kojima se hrana kuhala, juhe iz vrećice, inzistirao na zavjesama iz Trsta, kupovao ploče klasične glazbe i poneki hit San Rema pa ih vrtio nedjeljom na gramofonu, onom iznad radija u kojem je neko vrijeme živio mali sivi miš. Fotografirao je i uvečer se zavlacio u špajzu na kraju verande upozorivši nas da nikako ne ulazimo. Izlazio je sat kasnije šireći miris razvijača, a sutra je dugo promatrao crno-bijele snimke skinute sa špage na kojima su se sušile zakačene maminim štipaljkama. Zviždao je, lijepo, skladno, *Zingaru Bobbyja Soloa, I Giorni dell' arcobaleno* nekog Talijana s velikim naočalama koji je baš pobijedio na festivalu. Pjevao je loše, pucao mu je glas, pa sam ga samo rijetko čula kako ispod glasa mrmlja *Ciao, ciao bambina, ti voglio bene da morire... ma piove, piove sul nostro amor*. Snimao je filmove, ozbiljne kratke filmove za festival, ali i one obiteljske. U ormaru spavaće sobe, na polici između one sa šugamanima i druge sa štirkanim lancunima, držao je projektor, iznosio ga je ponekad zimi, stavljao na stol u dnevnoj sobi i prikazivao nam ono što je novo snimio, ali i neke stare uratke koje je osobito volio. Po ne znam koji put gledali smo mačku na nekoj terasi kako se proteže, promatra svijet, spava, pokušava dohvatiti muhu. Snimao je praščinu u Pazinu; naši su rođaci pri prvom susretu s kamerom mahali dugo kao da im se preookeanski brod upravo otiskuje iz luke na put za daleku Ameriku. Gledali smo i mene, sasvim malu jednogodišnju djevojčicu kako vuče maminu ogromnu crnu torbu travnjakom, smije se, okreće, jer je netko očigledno zove, pušta torbu, trči prema kameri i šalje poljubac. Pa ipak, nisam mislila da me tata voli. Melinda je govorila da je moj tata strašan, opasan čovjek, šinjore iz susjedstva su ga pozdravljale tiho i pognute glave, muškarci su mu se micali s puta.

Teglica meda bila je na kuhinjskom stolu. Našao ju je kako leži. Vidio je mene, Zvezdanu i klompe iz Švedske. Spavala je. Leđa su joj se neznatno pomicala. Vidio je kosu poleglu po podu, svjetloplavu bluzu ušivenu u struku, tanak bijeli remen na crnoj suknji, nove, malo prašnjave, potplate i dva crna malena četverokuta na vršcima potpetica. Cipele su kupili jučer nakon obilaska svih pet dućana; ni jedne nisu valjale osim ovih, najskupljih. Svetila mu se za fotomaterijal, kameru i pretplatu na dva toma Dedijerovih novih priloga za Titovu biografiju koji će izaći dvije godine kasnije... a moralo se, polica u dnevnoj sobi je baš to

trebala. Gledao je prizor kao tuđi triler, zamislio da sjedi u kino klubu i procjenjuje je li neki od njegovih kolega dobro uhvatio svjetlost u objektiv. Pobrinuo se da preživi. Otišao u dnevnu sobu i pozvao miliciju.

Pitala me Vela o njemu, a ja nisam znala što bih rekla. Samo sam je gledala ne shvaćajući što bih joj trebala reći. Samo sam ponavljala: „Pa, on je bio moj tata“ ili „On je moj tata“ dok je njegova slika bila na ekranu.

Onoga dana kada sam na obali zamišljenog jezera vidjela noneta Puležana kao pješčanu skulpturu, Vela mi je ispričala priču:

S one strane Starog Drvenog Mosta od trošne drvene kuće pa sve do potoka iz kojeg crpi vodu za zalijevanje cvjećar Matija uredio je lijehe i posadio cvijeće. Od jutra do mraka, rabećakom i blagdanom bira Matija travku po travku koja smeta njegovu cvijeću da se razvija i raste. Uvečer, ljeti, kraj otvorena prozora, a zimi kraj tople peći čita sve što o cvijeću pronade.

U Matijinu životu postoje cvijeće, žena Nada i kćerkica Nina.

Matija uzgaja cvijeće, a Nada ga svakoga jutra u cik zore odnosi u grad. Kad majka ode, Nina se izvuče iz krevetića i seli u očevo toplo krilo da tu opet čvrsto zaspi.

Otac se uskoro iskrade, zabuška djevojčicu i odlazi svojim lijehama. Kad je sunce probudi, Nina skoči iz kreveta, priljubi lice uz staklo i traži oca među cvijećem.

Po obavljenom jutarnjem zalijevanju otac podgrijava mlijeko za doručak i Nini priča o ružama, gerberima...

„Tata, a gdje je mama?“, upada mu u riječ djevojčica, a zatim, ne čekajući odgovor, nastavlja:

„Zašto mama svako jutro mora odlaziti i ostavljati me po cijeli dan?“

Otac bi po tko zna koji put objašnjavao da mama mora prodavati cvijeće, jer... ali Nina ga ne sluša. Gleda kroz prozor i silno želi da se mama vrati.

Nina jutros opet kleči na krevetu i gleda kroz prozor čekajući da se otac vrati i pripremi joj doručak ali danas više nego ikada želi da se mama odmah vrati. Stuštilo se Nini u duši pa

tiho zazove mamu. Kad se nitko ne odazove, spusti glavu na jastuk i iz sveg glasa zaplaka.

Nije znala koliko je dugo plakala, kad prozor odjednom obasja čudesna svjetlost. Gore visoko na nebu ugleda Majku Zvijezdu kako šeće među oblačićima, a do nje se nestašno igraju djevojčice Zvezdice. Samo jedna, najmanja, tužno se i ravnodušno vuče za njima. Njezine sestre svako malo dotrče k njoj, ali ne uspijevajući je razveseliti ubrzo odlepršaju dalje.

Odjednom, iza jednog oblačića pojavi se Mali Dan.

„Sanena“, pozove Zvezdicu Mali Dan.

„Tko me to zove?“, reče Zvezdica, okrenuvši se za sobom, ali nikoga ne vidje.

„Sanena“, ponovi poziv Mali Dan.

Kad se Zvezdica okrene, ugleda veselo lice dječaka.

„Tko si ti?“, upita.

„Ja sam Mali Dan, a ja znam tko si ti“, ubrza dječak. „Hoćeš li se igrati sa mnom?“

„A što ćemo se igrati?“, upita Zvezdica, očito već raspoložena.

„Dođi, spustit ćemo se na Zemlju.“

„Na Zemlju?“, začudi se Sanena. “Pa kako kad je tako daleka?“

„Sasvim lako“, reče Mali Dan. Izvuče iz njedara klupko sunčeve zrake i baci ga prema Zemlji. Ono se otkotrlja, a za njim ostade svijetla sunčeva cesta. Mali Dan veže kraj zrake za grbu najbližem oblaku, pruži ruku prema Zvezdici i reče:

„Dođi, idemo.“

Sanena pruži ruku Malom Danu i oboje zakoračiše na sunčevu zraku. Kao zlatna cesta pružila se zraka prema Zemlji, a po njoj korača dvoje sretne djece. Hodaju tako oni, a klupko se odmotava i gle, završi taman na Starom Mostu.

Zvezdica Sanena znatiželjno se ogledava oko sebe promatrajući do tada neviđene sliku. Trči od jednog do drugog kraja Mosta.

„Gledaj, Mali Dane, ovu ljepotu!“, kliče.

Malom Danu sve je to već davno poznato pa pušta Zvezdicu da se sama divi. Njemu se pak prispavalo i među tulipanima utone u san.

„Hej, tko to gazi po meni?“, upita Stari Most smješkajući se, jer naravno, on to zna. On zapravo sve zna. Njegov sluh, njuh i vid uvijek su na oprezu, da ne bi propustio bilo što oko sebe.

„Joj!“, usklikne Zvezdica. „Oprostite, molim Vas, nisam Vas namjerno ugazila.“

„Ma ništa, to se ja samo šalim“, reče Most. „Preko mene su protutnjale mnoge vojske i vozila svih vrsta, navikao sam na to. Otkad su sagradili nove ceste, više ne služim gotovo nikome, pa sam usamljen i nepotreban. Sada sam samo stari nepotrebnost, preko kojega ponekad prijeđe pješak, lisica ili pas.“

„Ali, nemojte tako, gospodine Moste, kako niste potrebni!? Zamislite, kakav bi to bio potok da nema mosta preko sebe! A tek lisica! Kako bi prešla preko potoka da nema Vas!“

„Hvala, hvala, draga, sretan sam da postoji barem netko kome služim, a i da me netko zamjećuje. Ružno je biti nepotreban i sam i tako star.“

Toga se trena Zvezdica Sanena osvrne oko sebe i čudeći se ustvrdi da nema Malog Dana.

„Hej, Mali Dane, gdje si?“, zazva Zvezdica, ali odgovori joj samo jeka.

Uznemirena krene u potragu za dječakom.

Cvjećar Matija ugleda kako se nešto mota među gerberima, a tulipani se nemirno ljuljaju.

„Čekaj ti, nevaljalče“, pomisli Matija, došulja se do gerbera, zabaci vreću i čvrsto stisne krajeve.

„Hej, pusti me!“, zaviče prestravljena Zvezdica. „Nisam ti ja ništa skrivila! Dane, hej, Dane, spasi me!“

Cvjećar zaškilji i pogleda u vreću.

U dnu vreće ugleda uzdrhtalo svjetlo.

„Ma tko si ti da mi cvijeće gaziš?“, upita Matija tobože ljut. Znao je on odmah da taj sitan stvor ne može naškoditi cvijeću. Može ga samo oprasiti, što i ne bi bila neka šteta.

Zatim pruži ruku i u šaci izvuče Zvezdicu.

„Ho, ho, hooo!“, usklikne. „Evo krasna darka za moju Ninu!“

„Nemoj me, molim te!“, vikne Zvezdica Sanena, iako nije znala ni što je to darak, a još manje tko je to Nina.

Matija se ne obazre na viku već ponese Sanenu kući pa je spusti na jastuk kraj uspavane djevojčice. Nina otvori oči i pred nosom ugleda sjajnu djevojčicu, ne veću od tatina palca.

Zvezdica ugleda veliko crno oko kako je u čudu promatra. Gledale su se tako nekoliko trenutaka, a onda se Zvezdica Sanena prva snađe i obrati se velikom crnom oku:

„Jesi li ti ta Nina?“

Nina se silno iznenadi.

„A odakle tebi moje ime? Kako znaš kako se ja zovem?“

„Sasvim lako znam! Onaj veliki koji me donio rekao je da ću ja biti darak za Ninu. Pa valjda si to ti, zar ne?“

Nastavile su čavrljati. Nina učas zaboravi svoju tugu, a Sanena svoj strah. Nina je pričala o ocu, njegovu cvijeću, a ponajviše o majci, njezinim odlascima i beskrajnim svakodnevnim čekanjima na njen povratak. Zvezdica Sanena ispriča o Malom Danu i načinu kako su stigli na Zemlju.

Nina upita Sanenu:

„Hoćeš li mi biti prijateljica?“

„Da, ali samo ako i ti želiš biti moja!“, usklikne Zvezdica.

Nina ponovno spusti glavu na jastuk i zatvori oči, a Sanena se smjesti tik do njezina nosa pa i sama zaspi slatkim snom.

Mali se Dan sred busena tulipana trgne iz sna. Sjeti se putovanja i Zvezdice Sanene. Istog se trenutka zabrine.

„Gdje li se djenula ta nemirna Zvezdica?“

Počne je tražiti na sve strane, ali Zvezdici ni traga.

„Tražiš prijateljicu?“, upita ga Stari Most.

„Da, tražim je, samo je odjednom puf – nestala!“

„Ja doista ne znam gdje je. Znam samo da te tražila, ali što je bilo dalje ne znam, jer sam i ja zadrijemao. Probaj je potražiti u onoj kući. Tamo živi djevojčica Nina. Možda je kod nje.“

Mali Dan se zahvali i ode do prozora kuće. Pokuša proviriti kroz staklo u sobu, ali svjetlo Velikog Dana bilo je prejako da bi mogao vidjeti bilo što. Rastuži se Mali Dan. Nije mogao suzdržati suze. Uputi se pod Stari Most. Činilo mu se da ju je zauvijek izgubio pa on opet, shrvan žalošću, zaspe, a na nebu se pojaviše rojevi zvijezda.

Djevojčica i Zvezdica stajale su iza prozorskog stakla i gledale u nebo kad Zvezdica vikne:

„Eno moje majčice, eno mi sestrice“, i potrči prema Mostu.

I doista, jače od svih sjala je Majka Zvijezda želeći osvijetliti nebo što dalje, ne bi li ugledala izgubljenju kćerkicu.

„Jest, to ti je majka“, reče Stari Most. „Samo, kako ćeš se vratiti k njoj?“

„Ne znam, stvarno ne znam“, zdvojno će Zvezdica.

„Pričekaj, nešto ćemo smisliti“, uvjerenost uzvratiti Stari Most.

Mislio je, mislio, a onda se sjeti uspavanog Maloga Dana.

„Ej, Mali Dane“, prodrma ga. „Hajde pruži jednu zraku prema nebu, da se Zvezdica može vratiti majci i sestricama.“

Zadovoljan što prijateljici može pomoći, pruži Mali Dan zlatni trak i Zvezdica se uputi k majci.

„Zbogom, Zvezdice!“, klicala je Djevojčica.

„Zbogom, Nina“, mahala je Zvezdica.

„Doviđenja, drugarice!“, klicao je Mali Dan.

„Zdravo, prijatelji!“, vikala je Zvezdica.

Most se nije imao vremena pozdravljati. Morao je biti pažljiv. Iz grada se vraćala Ninina majka, trebao joj je valjan prijelaz preko potoka. Kad majka uđe u sobu, ugleda svoju djevojčicu kako blaženo spava. Povremeno nešto promrmlja i smješka se.

Majka je nježno pogladi i kraj nje stavi prekrasnu malu lutku. Uđe otac, stane pored majke i tako oboje promatraju djevojčicu.

Djevojčica razmakne trepavice pa ugledavši lutku prigrli je i reče:

„A još si tu, Sanena.“

I nastavi, smiješeći se, prekinuti san.

U snu vidje oca kako govori majci:

„Naša je djevojčica dobila pravu prijateljicu.“

Majka kimne glavom, smiješeći se.

Gore, visoko na nebu Majka Zvijezda promatra svoje djevojčice kako se igraju.

„Pazite da ne zapalite Kumovu Slamu!“, vikala je majka, ali je razigrane djevojčice nisu čule. U zanosu igre dizale su silnu zvjezdanu prašinu koja se, začudo, sva rasipala po cvjećarovim lijehamama.

„Imat ću najbolju zaradu. Nitko neće imati cvijeće posuto zvjezdanom prašinom“, veselio se Ninin otac.

*Iza jednog oblaka virio je Mali Dan, vrebajući priliku da se ubaci u kolo zvijezda i uhvati Sanenu za ruku. Nitko ih sa Zemlje nije vidio, jer dolje je carevao Veliki Dan.**

Bila je to lijepa priča, priča o meni. Ovdje ne plačeš suzama, a plačeš. I plakala sam kad je

Vela rekla: „To je tebi napisao tvoj tata“.

„Zašto ne znam za tu priču? Jesam li zaboravila?“

„Ne možeš ni znati. Tate s tim imaju problem, tate misle da će svemir prenijeti njihovu poruku, a svemir ima mnogo posla i to ne napravi.“

Moj je tata mirisao na razvijač za fotografije. Bio je ozbiljan, sjajnih očiju i jako tih. Oplakivao je vlastitu bezbrižnost.

Sad još ne možeš misliti ni na što, ali doći će već vrijeme za plakanje zbog pogrešne uporabe vremena. Gledaj! Reci! Što si točno htio? Dobru budućnost nauštrb sadašnjosti, one koja je nekad bila budućnost. Kako je samo varljiv taj linearni put i izbori koje činimo. Što je sad važno i kako oduzima zrak sve ono što se činilo važnim. Savka, natezanje u filmskom klubu, žiriranje za Festival, Jukić koji eto baš hoće tvoje mjesto, mama i cipele. Mislio si da nitko ne može zaniijekati svetost dobrih ciljeva. Odavno je bilo zaboravljeno tko si i odakle si, ali si ti na to podsjećao sebe samoga. Jalovost. Povratkom kući hranio si gordost izborom knjiga, pomnim okretanjem stranica, nježnim njihanjem u svojoj stolici ljuljalici koju nitko nije rabio ni kad te nije bilo. Ti si pametan čovjek, morao si znati da učestalo prelaženje tog visećeg mosta zaziva pad u rijeku. Sada učiš smjernost, miriš poniznost s ohološću, nalaziš se na sredini poštujući škrtost, sjaj i prokletstvo koje ti je odjednom darovano. Vrijeme brzo prerasta skrojeno mu odijelo, učiš pratiti. Sjediš na željezničkoj stanici u savršenom redu, ritmu i zvuku i spoznaješ kako mora postojati nova svrha tvog bivanja, ali je još ne možeš dokučiti. Ne brzaj, svaka je bol u brzopletosti. Za sve ima vrijeme, a jedini si metar ti sam. Polako, tata, doći će onda kad dozvoliš da unutar tebe izgovorim nešto kao molitvu.

10.

Mislila sam, stalno sam nešto mislila. Uzvisiti se kad si mlad i tvrditi kako boga nema, a onda kliziti prema kraju, prihvatiti se priča o životu poslije. To je klišej ljudskih života, ali ja nisam stara, umrla sam preko reda, a Tito je rekao da boga nema i svi smo odmah za njim rekli isto. Pa i nema ga, nisam ga ovdje nigdje vidjela. Vela je pak rekla, a njoj se vjeruje i više nego Titu: „To što zovu bogom u tebi je, i tuga ti je bog, i pitanja, i neodgovoreno, i sunca, i tvoji maleni zalasci, ti si sebi samoj najbolji bog pa ga čuvaj i miluj ga ovako, preko svoje haljine.“

Ima li bog rog?

Onda joj pričam o Melindi.

„Nestao je preko noći“, rekla je teta Vukosava iz prizemlja lijevo, usred zajedničkog gledanja *Gradića Peytona*, i to baš u trenutku kada je Jill rekao Stevenu da je Kelly Allisonino dijete. Sjedila sam pod stolom i borila se s prvim redom titla, ali je šinjora Alice sve komentirala na glas pa sam radnju pratila s lakoćom iako istinski baš ništa nisam razumjela. Sve starije žene u zgradi bile su šinjore, a mlađe su zvali imenom i govorili im „vi“. Jedino su Vukosavi svi govorili „ti“ iako je već imala gotovo pedeset i nikoga baš nije bilo previše briga što ona ima za reći, ali kada je na prethodnu rečenicu dodala: „Špiro Dalmatinac, otiš'o k'o da ga nikada nije ni bilo“, svi su se okrenuli prema njoj. „Kada? Pa kako to? Pa zašto? Su se stukli? Ma vratit će se on? Ča je ša va Dalmaciju? Z onakovon ženon! Porco cane! Brižna mića. Ma joj je bi dobar. A lepo sam ja govorila...“

Melindina mama, teta Sandra, bila je jako lijepa gospođa, kao Alida Valli. Radila je na šalteru u autoškoli iako nije znala voziti i uvijek je nosila finu robu iz Trsta. Melindin tata nije postojao i nikada nitko nije saznao tko je taj čovjek, ali nitko nije ni pitao ništa niti se o tome pričalo, jer ju je Špiro Dalmatinac, onako jadnu samohranu, oženio kada je Melinda imala dvije godine i bio joj je kao otac, govorili su. Čuvao ju je dok je mama radila, vodio je u lunapark, kupovao joj zimski sladoled i cipele. Igrale smo se u njenoj sobi i on nas nije gnjavio; čitao je novine, malo telefonirao, kuhao večeru ili slušao ploče. Volio je Zdravka Čolića, Nedu Ukraden, Vicu Vukova i dalmatinske klape, a i mi smo nekada pjevale i plesale u Melindinoj sobi. Nakon što se to dogodilo Melinda više nije spominjala barba Špiru pa je ja

nisam ništa pitala. Teta Sandra je postala jako nervozna, stalno je vikala, ćuškala ju je za svaku sitnicu, a nekad ju je i tukla, rukama svugdje ili kuhačom po guzici kao mene moja mama. Tjerala ju je da jede, ali Melinda je inateći se premetala hranu po ustima i nije htjela gutati. Imala je već šest godina, a ona ju je hranila žlicom, pritiskala je o stisnute mliječne zube, uguravala joj zalogaje u usta i podizala joj bradu da ne ispljune. Ja sam najprije gledala i u sebi navijala da proguta, a poslije mi je bilo neugodno, jer sam znala da će je na kraju istući, poslati u sobu i da se nećemo igrati. Bilo nam je najljepše kada je subotom popodne dolazila u našu kortu i ostajala sve do mraka, nekada je večerala s nama i jela je normalno, kao sva druga djeca. Teta Sandra bi onda došla po nju, ispričavala se što kasni, a mama je ozbiljno referirala: „Ništa, ništa, lijepo su se igrale. Večerala je, može ti odmah na spavanje!“

Melinda, crvenokosa pjegavica i sitna kao neki mršavi psić, stoji pokraj kreveta. Dosadno nam je i ne znamo čega bismo se igrale. Ja klečim na škanjiću pored otvorenog prozora i gledam van, ulica je prazna, ljetno je poslijepodne i uskoro ću morati kući na popodnevni odmor.

„Ajmo se igrati“, kaže Melinda.

Okrećem se k njoj.

„Čega? Sve je dosadno.“

Melinda drži jednu ruku na boku, drugom razvlači žvakaću i klati se lijevo-desno.

„Ajmo se jebati!“, pobjedonosno kaže.

„Šta ti je to?“, pitam.

Melinda objašnjava:

„To ti je jedna igra, ali se moramo skinuti i onda ja legnem na tebe.“

Širi oči od oduševljenja, kao da točno zna o čemu govori.

„Ma ne znam se toga igrati.“

„Ja ću ti pokazati. Baš je dobra igra, nova je, znaš.“

Pristajem. Po naredbi se skidam u gaćice, ali ona negoduje:

„Ma daj, moraš skinuti sve, glupa si!“

Ležim na njenom krevetu i nekako mi je neugodno. Melinda se skida i stalno govori:

„Gledaj me, gledaj me!“

„Meni je to glupo“, bunim se.

„Ma nije, nije. Vidjet ćeš“, uvjerava me i na brzinu skida mali bijeli kombine, a onda i gaćice.

Skače na krevet, namješta se iznad mene i legne. Njena mi kosa uzlazi u oči i usta, škaklja me. Namješta se, svojom stidnom kosti pritišće moju i trlja se. Dahće glasno.

„Melinda, boli me to!“, vičem i guram je sa sebe.

Još se malo trudi, ali me onda ipak poslušati i prevale se pokraj mene. Smije se:

„Kakva glupa igra! Moja mama je glupa.“

Smijem se i ja, a onda brzo navlačimo gaćice i haljinice. Kikoćemo kao neke urotnice. Čujem da me mama zove s prozora i odlazim.

Barba Špiro se nikada nije vratio, a teta Sandra je postala kurva one noći kad se provodila *akcija bidon*. Zabranili su mi ići kod njih kući i smjele smo se igrati samo vani. Da, baš! Ja sam ipak išla.

Ovako mrtva i pametna slobodno mogu reći da je teta Sandra bila jako nesretna, jer samo zbog nesreće netko odjednom može postati tako nervozan i zločest, a najbolje bi i njoj bilo da je lijepo te noći umrla umjesto da se kao spetljala s onim Toninom. Već sutradan je morala osjetiti da se sve promijenilo. Pred kućom su sjedile pomalo pospane šinjora Karla i šinjora Eliža i kad je ova, dolazeći s posla, prije no što će gurnuti ključ u bravu kuće na broju dvadesetpet, kimnula glavom u njihovom pravcu i veselo rekla: „Dobar dan, ma van je lipo“, umjesto brzog odgovora, čula je samo mumljanje, a potom dva povišena:

„Dobar dan, dobar dan, šinjinorina Sandra“. Da je bila bliže, čula bi i ono prije: „Kurbi je vero dobar.“

Ono *šinjorina* zvečalo joj je još neko vrijeme u ušima i pitala se je li pogrešno čula, jer bila je još u braku i to što je sebi priznala da joj se muž neće vratiti nije imala namjeru priznati i drugima pa se pred svima ponašala kao da je ta stvar privremena i sasvim normalna. Da su znale da je Špiro otišao s balavom praktikanticom, koju će također ostaviti kad mu rodi drugo, malo švknuto dijete, da su vidjele kako je Tonino tješi slineći nad nedostupnim dekolteom, a i da su je vidjele kako ne spava noćima smišljajući kako da Melindi ispriča što se dogodilo, a da se dijete ne odmetne od muškog roda zauvijek, da su sve, baš sve znale, opet bi iz ugla svojih mizernih života pronašle razlog za onu: "Kurbi je vero dobar" i za sve druge tvrdnje koje će se množiti gojene u vrtu ispraznosti, samoće i vlastite nesreće.

Vela voli moju Melindu. Pita me nedostaje li mi, a ja ne znam. Melinda je tu u mojim mislima kad god želim, igramo se, iako mi se ponekad čini da će mi te igre uskoro dosaditi. Melinda je još mala.

Ovdje se, ukoliko nisi imao vremena niti ti je bilo dato da uočiš potrebu prije, moraš upitati tko si i čemu je služio tvoj život, ma kako kratak bio.

Vela me tjera da se sjećam, ali jednom ću ipak sve zaboraviti ma koliko se trudila da se to ne dogodi. Ipak još uvijek točno znam kako sam nekad tonula u san i nedostaje mi spoticanje preko praga u onom dugom hodniku koji se tako često nalazio preda mnom. Daske, jednolično isprane i sive, na podu i zidovima pod jednako drvenim stropnim gredama. Mislila sam da je taj trk trajao barem do pred jutro, a posrtanje bi me probudilo tek minut ili dva nakon što sam posljednji put pogledala na sat. Pala bih natrag u debljinu jastuka ili ostajala budna gledajući modri zrak i siluete lutaka koje su se činile mrtvima. Onda strah da ću umrijeti, izvjesnost, znojenje, nagla promjena položaja, bacanje na bok i bijeg u maštu o baletnom nastupu u nekoj ogromnoj dvorani, pljesak, ponekad pomiješan udaranjem kiše o stakla verande ili pjevom špaga na tiramolama u korti. Strah je nekad bio tako golem te sam širom otvarala oči s budnošću kao štitom od sveg zla koje bi me u toj noćnoj tišini moglo sustići. Bila sam hrabro budna, igrala se mislima, usredotočeno gledala u rub prozora i čekala prvu naznaku dana i kada bi sasvim svanulo, činilo mi se da me svjetlost krijepi pa bih pomislila da ću ustati, sad, odmah otići u kupaonicu, piškiti, odjenuti se i krenuti u školu kao da se ništa nije dogodilo. U tim me mislima redovito dohvatio san, a odmah zatim zvuk budilice, misao na laž o glavobolji. Tijelo mi nije bilo potrebno ni da bih se sjetila koliko boli kada ti palac ostane u zatvorenim vratima fiće, kako obrazi bride kada se zimi spuštaš karićem od groblja do Punte ili se koža ježi od vlažnog poljupca.

Čuvari sjećanja su ipak ponajviše navike uzdignute na razinu ceremonija, malih svakodnevnih rituala na koje se tata oslanjao uvjeravajući tako sebe da je na pravom putu, da gradi zajednicu i sije ono što ćemo kasnije svi zajedno žeti kao obiteljske uspomene. U Pazin odlazimo šinobusom, ignoriramo Božić, negujemo Uskrs bez blagoslovljene pince i popa blizu kuće, ja perem olita na praščini, tata ne juri za prascem pa makar to svi činili, a potom mu se rugali, na svakoj smo filmskoj projekciji u Areni, fotoaparat je na kredenci u kuhinji, ali ne nosimo ga uvijek sa sobom, nedjeljom ujutro prže se kolačići i sluša *Muzika miliona*, a nakon toga odlazi na grob none Fume. Posutice su samo sa šparugama, njoki sa šalšom iza kojih za desert jedemo njoke s marmeladom od nonetovih kreka, na jesen beremo gljive, ljeti svakodnevno odlazimo na more, u pješčano blato Štinjana ili u Krnicu. Svako od sjećanja udiše miris u nosnice, osjeća kožom, čuje, vidi i traje postojanim hologramom više u toj ranoj smrti no za života.

I Melinda je bila važna, ali od nje će ostati tek sjećanje na jedan mali plašt kojim sam je ogrnula jedne zime kad je prozor u njenoj sobici ostao otvoren, a Pulu te noći prekrila ledena kiša. Ostat će i filigranski garoful koji sam joj ostavila za upotrebu u nekom od idućih života i ništa više.

11.

Sve sam više morala govoriti o svom životu, a neke je stvari stvarno bilo teško opisati pa mi je Vela predložila da im pokažem gdje sam živjela. Vile su rijetko odlazile na takva putovanja i trebalo im je točno tri zemaljska tjedna da se za to pripreme. Konačno sam ih jedne ljetne večeri odvela da vide.

Pula je ležala kao u šalici crnoga čaja, blistava u odrazu.

„To je ljepota, to kad se među oblacima naziru svjetla grada i bivaju sve jasnija što smo im bliže“, objašnjavala je Vela. Bila je neobično ushićena tih nekoliko sati.

Noć, treperava, malenim sjajnim kapljama ocrtane ulice, Forum kao mliječno srce u koje se sve ulijeva i iz kojega se sve istače. Stajale smo na balkonu iznad kamenih klupa i pratile što se događa. Točno na sredinu trga dovezao se tužan klaun iz Castropole i počeo prostirati svoju skalameriju prethodno okačenu po staroj Ponyci: plastičnu sklopivu stoličicu, pravi, mjestimično natučeni saksofon, modri ručnik na kojem narančastim slovima u kurzivu piše *Viva la vida*, platnenu vrećicu *Faks helizim*, prozirnu torbu s lupinama krumpira i krastavaca. Rasklopio je stoličicu, sjeo je na tren na nju, raširio u rukama prospekt *Arenaturista*, kao da čita novine, ustao, skinuo slamnati šešir, poravnao odijelo, zategnuo kravatu pa sve opet povješao po biciklu i odvezao se bez naklona i pozdrava. Djeca koja su od Augustova hrama krenula prema njemu vratila su se vidno razočarana. Pratile smo ga pogledom i zapele na Monte Zaru, zvjezdarnici, crnim pinijama i sivim cedrovima smolaste ozlijeđene kože u obrani protiv uroka. Ljudi su postupno nestajali s ulica, dosađivale smo se čekajući.

„A ima li u Puli nekad pafulja?“, upitala je mala vila Pafulja. Cure su se krišom zaloptale nasmiješenim mislima. Pafulja je mislila da su joj to ime nadjenule, jer voli pahuljice. Nijedna joj nije željela reći da usred te riječi na ovom jeziku ništa ne zviždi već pomalo dahće. Mlade su se vile teško snalazile u svim tim jezicima koje su morale rabiti. Šutjele su da bi se uvijek iznova mogle nasmijati toj njenoj maloj zabludi. Takve su bile te moje vile. Vela joj je ipak sasvim ozbiljno odgovorila:

„Ponekad, ali ne kao na Učki.“

„I more bude bijelo?“, ustrajala je Pafulja.

„Ne, more je uvijek pretoplo za snijeg“, rekla je Vela i krenula gore.

More se ljeskalo pod reflektorima i osvijetljenim kranovima Uljanika, a ulične svjetiljke uz obalu crtale drhtavi kardiogram. „More danas ima bore“, smislila sam opet novu rimu.

Plaštevci su im vijorili kao zastave koje odaju počast gradu ne znajući da u kućama žive madraci umrljani mokraćom, opušci ubodeni u taloge kave, zadasi i zatomljeni uzdasi, ali ja sam i najmanju sliku mogla obogatiti svim ostalim detaljima koji su se iza nje krili. Jedan je gradski vijećnik upravo dovodio svoju mlađahnu pijanu ljubavnicu u stančić pod Kaštelom na De Villeovu usponu, skromnu kvadraturu šenule mame koja je na prvi udar visoke potpetice o daščani pod umrla u stacionaru na Stoji. Bio je nesretan u svojoj nezajažljivosti taj vijećnik pa je nesreću pokrивao drugom i tako sve do groteske. Njegova je žena stavljala djecu u krevet, on se borio s kopčom grudnjaka, mama je već letjela ne mogavši se odlučiti hoće li najprije obratiti pažnju na muža koji ju je dočekaо ili potražiti sina dolje, pod nekim od krovova oljuštenih kuća. Čekala je ni ovdje ni tamo kao Buridanovo magare, ushićena što joj se nekadašnja bistrina sasvim vratila, a vile su svjetlucale i klanjale se ljepoti umiranja. Vela im je svakako htjela pokazati Divić grad, jednu od stotinudvije građevine koju su u Istri izgradile njene prabake, pratete i njihove prijateljice.

„Prehitile smo stotku“, viknula je Vela raspucavajući se tik nad Via Porta Stovagnaga kao tirkizni i zlatni vatromet.

Povela nas je dolje, u Kandlerovu, pred katedralu. Bacila je pogled na zvonik i zakolutala očima: „Rastavili su kazalište da bi izgradili ovo i onu beskorisnu utvrdu gore. Ljudi baš znaju biti glupi.“

Uvukle smo se među kuće i krenule prema Areni. Bila je noć, ulica prazna, a pjevale su ptice.

„Zar ne pjevaju ptice na stablima?“, upitala je Žuta Lira.

„Nisu to ptice“, uzvratila je Vela i pokazala im šahtove, „to bebe štakori traže hranu. Izgleda da će ovaj grad uskoro umrijeti, baš kao ti, mala“. Nasmijala se i zagrlila me.

Arena je bljesnula. Ozarena Vela pokazivala im je zidove bijelog amfiteatra, skakutala od otvora do otvora i govorila:

„Evo, ovaj kamen i taj ugao koji mu fali, on je mojoj pranoni Velini tresnuo mrvu prije vremena i udario tu, u ovaj lijevo, a ovo unutra, to je višak, jer im budala Rimljanin nije rekao da je iza brdo pa nisu znale kud će s tim kamenčurinama. Poslije se ovaj pravio da je baš htio kamene stolice, a nije, planirao je napraviti ih od drva preostalog od starog Divić grada. Kad su ga pročitali, ubili su ga iz zasjede i njegovo srce odnijeli zloj vještici u dvorac koja se stalno gledala u ogledalo... ili tako nekako, ne znam tu priču baš točno“.

Stala je na vrh prednje kule, zamlatarala svilom na rukama, vrtjela se k'o luda i vikala:

“Ja sam zaslužna što ga nisu rastavili i odnijeli u Veneciju. Našla sam tog dragog Emma, masirala mu stopala i leđa iz noći u noć, hrabrila ga, molila, kuhala mu čaj s rakijom... što sve nisam radila da ga udobrovoljim i ojačam da stane pred silnog Mletka i kaže mu: ‘Ne!’ I rekao je, taj mali čovjek, baš kao Tito Staljinu, a mene su poslije dočekale sve same velike vile i poklonile mi mali izvor u Račjoj Vasi. Teta Velea mi je onda rekla da je znala, čim sam se iz rose podigla, da ću biti velika vila i zato mi je dala ime Vela. Gnjlava je, pih, htjela da se zovem Capra, jer su mi noge bile malo kozaste, a pogledaj ih sad!”

Zadigla je haljinu i pokazala nam lijepo, iako poveće stopalo sa svim prstima, baš kao kod ljudi. Velin izvor rijetko se spominjao, jer su ga ljudi zaključali te je Vela za podnevno ispijanje vode morala koristiti druga mjesta, a to joj je skraćivalo život. Srećom, to nije utjecalo na njen poziv vidarice.

Još smo se malo muvale oko Arene pa otišle k meni u Trinajstićevu. Bilo je čudno. Znala sam da tata spava u sobi, a nisam smjela ući, sasvim bi šenuo pameću da se slučajno probudi i osjeti me tako blizu, mrtvu, a živu. Sivo pročelje austrijske katnice još su uvijek krasila lijepa drvena vrata s uresima od kovanog željeza ponad stakala s cvjetnim ornamentom i dvanaest drvenih dvostrukih škura na prozorima. Ljeti smo ih pritvarali „na knjigu“, a zimi širom otvarali do mraka. Fasada je bila mjestimice ranjena sve do cigle i teško je bilo naslutiti da se iza te oronulosti krije išta osim smrada i još više oronulosti, ali široki ulazni hodnik i kameno stubište sa sjajnim drvenim rukohvatima i crnom kovanom ogradom ostavljali su sasvim drugačiji dojam. Unutra je bilo prohladno i tiho kao u dućanu na Punti kad u njega baneš ljeti po sladoled od punča ili *Snjeguljicu*. Plesale smo popločanim predvorjem dok je po nama kroz verande pune cvijeća i zelenila šarala svjetlost žarulje s dvorišnog kandelabra. Kuću stubište razdvaja na dva dijela, a svaki od njih ima svoje maleno dvorište s izlazom na veliki zajednički vrt: kamenim rubnicima odijeljene gredice i puteljci, špina nad zardalom bačvom na sjecištu puteva i velika kamena lišijera u lijevom uglu, a sve to omeđeno visokim sivim zidom rubovima povezanim sa zgradom. Iznad dvorišta rastegnuti su konopci za

sušenje robe pa gdje kad s prozora verandi istovremeno šest tiramola škripi i cvrkuće pod vjetrom ili rukama domaćica, dok plahte, stolnjaci i velike gaće plešu. Te nevelike korte podijeljene su na travnati i betonski dio; na travnatom je živjela naša čančara, a betonskim smo se Melinda i ja naganjale do vrtoglavice svaka na svojoj koturaljci. Kornjače nije bilo ili je nisam mogla vidjeti, ali ona rupa u zidu s kojeg sam uporno jela žbuku stajala je na istom mjestu, pod prozorom verande, na visini od oko pola metra od zemlje. Virnula sam kroz poluotvorene grilje u svoju sobu i vidjela samo velik, nepoznat mi, drveni stol i razbacan alat po njemu, čekić, kacavidu, lepezu rasutih pilica za šperploču odmah uz prozor. Na zidovima su bile iste one tapete koje smo kao škart kupili u *Pazinki* nadajući se da ćemo tako spriječiti vlagu da se skuplja uz rub dasaka na podu, a ona je svagda izbijala, skupljala se u kapima koje su onda spajajući se debljale i klizile dolje, kao kapi kiše na prozorima, kao rosa na nacrtanom ružičastom cvijeću. Na staklu tatine sobe još uvijek je bio moj trag; onoga dana kad sam došla virnuti na sprovod, zarezala sam osmijeh i svako jutro kad otvori oči prvo što vidi moja je utjeha. Tješila bih ga i više, ali on je sam jednom davno odabrao ovoliku tugu. Vile su me mirno čekale u jagodnjaku nekih novih stanara koji će se sutra silno začuditi dvostruko većim plodovima.

Ništa više nisam vidjela... ako je nečega i bilo, umočilo se u mrak. Pri izlasku morale smo se nakratko pritajiti, jer se pred Melindinom kućom ljubio neki par. U lakat ulice opet su vratili bidon, kod Tonina je bilo upaljeno neko malo plavo svjetlo... i gotovo. Nisam se usudila ni tražiti da odemo na Monte San Giorgio, a nisam bila ni sigurna želim li to i je li to zato što se Veli ne bi svidjelo. Na odlasku nas je ona još jednom zaustavila na Velom Vrh i pomalo razočarano ustvrdila kako taj naziv nema baš nikakve veze s njom, ali je pogled na Pulu, rekli bi ljudi, božanstven.

Bio je zadnji trenutak za taj posjet, jer odnedavna bruje kako se vratila malarija, kako su gotovo svi umrli i kako neće više paliti svjetlo uvečer. Čuje se hrustanje crva unutar zidina. Pomrli su galeristi, filmoljupci, alkemičari i pronalazači vrijednog kamenja. Otišla su djeca, govore da je to božja pravda. Ljudi su grad. U neko pastelno ljetno popodne gradonačelnik je u džepove hlača sakrio šaku bijelih klikera, uzeo bjondu pod ruku i otišao prije svih vijugavom cestom prema Kamenjaku. Tamo ih je čekao brod.

Kretale smo se te noći Pulom praveći žabice kao plosnato kamenje površinom mrtve vode.

12.

U novom vrtiću je bilo i dobro i loše. Prvi me dan mama držala za ruku tako jako da su mi prsti bili bijeli kao Melindi na mom sprovodu.

„Da nisi kega ugrizla!“, ponovila mi je valjda sto puta, ponekad tiho i prijeteći u uho, ponekad glasnije i s malo smiješka da je drugarica Katarina čuje.

Ništa nisam obećala. Ne bi mi vjerovala nakon što sam u prvom vrtiću zamalo pojela obraze debele Brune, toliko sam je izgrizla da su je morali mazati kremom, i hitna je došla. Ali obrazi su joj bili čvrsti i rumeni kao polovice velike breskve okrenute suncu i, uostalom, uopće nije plakala.

Imali smo šugamaniće s izvezenim monogramom na rubu, modre keceljice, karirane papučice, skoro svi, skoro iste. Moja najbolja vrtićka prijateljica zvala se Loreta, zvali su je Roleta, ali Tomiju, u stvari Zvezdanu, i meni, bila je Anika. Ja sam, naravno, bila Pipi i mučila sam je tražeći od nje da izvodi vratolomije, krade, laže i bespogovorno me sluša. Nekad se plašila, često uživala znajući da nešto bez mene i Tomija nikada ne bi učinila, pratila nas je i bila dobra drugarica. U Tomija sam valjda bila zaljubljena čim sam po njegovu imenu Zvezdan izabrala lutku, ali nisam sigurna. Onda Loreta tri dana nije došla u vrtić, a nije bila bolesna. Kad se pojavila bila je manja. Nije se igrala. Sjedila je za našim stolićem. Dali su nam čaj od šipka u raznobojnim plastičnim šalicama i svakome fetu kruha s čajnom Gavrilović paštetom. Loreta je plakala. Suze su joj curile po traveršeti, moćile masne džepove u koje je spremila namazani kruh. Svaki dan tako. Drugarica Katarina je rekla da je nikako ne smijemo zvati Roleta, jer joj je umrla mama. „Ni Anika“, dodala je gledajući Tomija i mene. Mi smo samo kimnuli. Tata je dolazio po nju i bio je isto bijel i smanjio se.

Bilo bi bolje da mame ne postoje, da nas ispuste na slamu kao jaja i ostave da se iz ljusaka iskobeljamo sami, a da ih nikada nismo ni upoznali. Točka.

Gledam program za djecu pa crtani film. Nakon toga ona uvijek kaže: „U krevet“. Odlazim u kupaonicu, istisnem malo *Kalodonta* na četkicu, isperem ga i, bez da sam dotaknula zube, stavljam mokru četkicu na staklenu policu pod ogledalom. Još malo sve poprskam vodom, da se dobro vidi. Ovim varanjem, i zločestoćom, zaslužujem batine. Za ručkom pljujem zadnju

žlicu juhe u tanjur, nakon kupanja oblačim kanotijeru naopako. Nona bi na to rekla: "Te neće štrige", mama bi mi samo prilijepila šamarčinu. Ne perem uši, nikada, plazim jezik kad god mogu, svima. Kažem: "Melindin tata se jučer vratio", a nije, i znam da će ona odmah otići kod Vukosave i pitati je. Ja ću za to vrijeme ukrasti par žlica čokolade u prahu otvorivši pakiranje odozdo, da se ne primijeti. Vukosava će onda jurnuti Franici, Franica Luciji, Lucija Toninu... i brujać će ulica dok me mama kratkim i oštrim pitanjima, uz mnogo povlačenja za uši, ne natjera da priznam kako sam lagala. Onda će me izmlatiti k'o vola. Najprije ću bježati. Dosta sam brza pa šmugnem u dnevnu, jurim oko stola, varam je i mamim, a onda brzo u spavaću. Tu upadnem u zamku i pokušam se izvući gaženjem bračnog kreveta. Zbog starih šušta u štramcu naglo moram usporiti i eto je, dočeka me na drugoj strani. Drži me za nadlakticu, a drugom rukom tuče kuhačom po guzici i nogama. Stalno ponavlja da ne smijem plakati. Kao da bih plakala. Zadihana je i ne prestaje. Boli me čitava ruka, do pazuha, peče me koža i crvena je kao Brunini obrazi. Ići ću u krevet bez večere.

Vela kaže da sam ja dobra djevojčica, a znam da nije glupa. Dala mi je zadatak sjetiti se što više stvari iz mog života, ali neke su nestajale, druge bivale mutne, a trećih sam se sjetila tek na samom kraju, onda kad je Vela bila već vidljivo manja.

U nekom trenutku više nisam mogla dozvati cijelu sliku, provući se kroz osjete. Penjala sam se Tucovićevom, vidjela sam sivu kuću bez balkona i odmah do nje taman toliko staru trokatnicu da su krošnje limuna i hibiskusa na njenim balkonima već lijepo štitile pogled s ulice. Proplanak desno, nekoliko stuba, početak jedne od ružnih ulica kojom je s istoka započinjalo jednako ružno naselje Croazia. Upravo na tom proplanku čučnula sam jednom razgledati tri savršena siva oblutka koja su se tko zna otkud tu našla. Bolio me trbuh, osjetila sam vlagu i pogledavši među raširene noge pod tirkiznu suknjicu vidjela krv. Znala sam što je, ali nisam mislila da će to ikada imati veze sa mnom. Nisam rekla nikome. U smrti više ništa nije ostalo od one preneraženosti i nelagode. Sanjala sam mnogo puta kako se baš tuda kotrlja nebrojeno mnogo crnih balona i sada se taj san činio cjelovitiji od ovog sjećanja. Posustao je miris, a zatim i zvuk. Kao da se između mene i nje, koja sam pouzdano također bila ja, ispriječilo debelo staklo, kao da vlastiti život mogu vidjeti još samo na ekranu, kao da ga i nisam živjela. Gubila sam riječi, nazive tako običnih svakodnevnih stvari. Izgubila sam liniju vremena, sjećanja su se javljala periodično, nasumično, izvađena iz konteksta, po nekakvom redu koji mi samoj više nije bio objašnjiv. Ono što se ranije činilo životom postalo je ukras, tek ovojnica istinskog smisla bivanja, bivanja bez kićanki i svjetlucavih raznobojnih

rojt. Moja se novostečena pamet nije više oslanjala na zemaljsko, onosvjetno. Bila sam sama. Traženje živih i susreti s umrlima izgubili su smisao, jer tješiti prve značilo je udaljavati ih od cilja do kojega će ionako morati doći kad umru, a uvjeravanja i propitkivanja ovih drugih prizivala su uvijek onu istu vremensku crtu gdje svatko od nas sa svoje trenutne pozicije ne može ni shvatiti ni protumačiti išta tuđe. Motivi, zablude, želje, postupci bili su jedinstveni dio svakoga od nas. Nekada sam bjesnila i mogla jasno osjetiti kako ispuštam crnilo, poput goleme sipe, i dugo ostajem u tom oblaku gubeći pravac. Jadala sam se vjetru. Bila sam nemoćna odrediti smjer kojim bih se trebala kretati. Voljela sam pa mrzila ne znajući je li bolje doći ljubav ili gnojiti mržnju sve do ravnodušnosti pa ipak, svaka prenapregnutost traži ravnotežu, ispražnjeni oblaci razilaze se da bi se iznova okupili negdje, nekad, drugačiji.

A opet ostaje trag koji lunja međusvijetom, otežao od puteva, misli, slika, igračaka i svega onoga što prostim okom nije moguće vidjeti nikako drugačije nego kao običan crni kliker.

Nedostaju mi snovi, ali vidim priče za koje nisam sigurna jesu li se dogodile. Razvlačim štrik između dva spomenika. Penjem se i hodam. Ja sam balerina, vidi kakvu suknjicu imam. Vrtim se i plešem kao da je konopac parket vježbaonice u baletnoj školi. Šute. Svi. Ne izgovaraju riječi bez značenja, druge ne znaju. Mirna publika. Ništa ne gnjavi tricama. Ja sam balerina, kavez je oko njih, a njihove su ruke i jezici otromboljeni glazbom. Džuboks sam mijenja ploče, *Muzika Miliona*, Zbor bečkih dječaka, Jean Gillesov rekvijem. Grob prvi slijeva je džuboks. Živi sjede po grobovima, samo je jedan mrtav pa ipak stoji, smiješi se i tapše rukama. Ostali mrtvi ne izlaze, na prve taktove glazbe okreću se na bok, podmeću dlanove pod usahle obraze i gledaju jedni drugima u leđa. Opet je pijan i to je dobro, njegove se usne pomiču, pjeva. Oko vrata mu visi ogrlica od špage, u kratkom isječku okreta vidim kako se steže, sve je deblja i kraća, lice mu modri pa onda bijeli. Nonetova glava je mjesec koji se izdiže i vješa na granu čempresa. Sada znam da će doći, nono Puležan umro je jer je tako htio ili drugačije nije znao.

Ja bih da sam doživjela da nekoga dočekam na željezničkoj stanici, na ružičastom pulskom peronu, i da me taj netko velik i snažan grli, ljubi i da ne govori ništa; da u nekom malenom dvorištu djelja kolijevku i ljulja je zajedno sa mnom, noću, dok dan preuzima mrak i čuje se zvižduk lokomotive, pomicanje sunca i lastavice. Kao Loreta i Zvezdan u Tršćanskoj 17.

Život u smrti je traženje Spunka.

13.

Sada ti dolazim stalno, bezoblična, bez prepona i ruku, uvojaka, bez smijeha i daha, svakodnevno, kao misao i pitanje teško stotinu pitanja. Sebi ostajem silueta, potvrđeni identitet kroz prvi susret sa zrcalom koji je kasnije postao sjaj ugniježđen pod dva niza trepavica. Ostajem oblik i znam da te doživljavam kroz sjećanje na tvoj lik, baš kao i ti mene. Izostaje kretnja, pomicanje kose s lica, ali ostaje osjet ribe, migoljenje, skliska vlaga na pokrovu koju ponekad samo zamijenim dodirom slinava puža spuštena niz unutarnju stranu bedara. Odvratnost se pomalja stidljivo i suviše sporo, sasvim protivno svojoj prirodi, nenametljivo i preslabo za pretpostavljenog promatrača. Nema tvog naboranog čela, ni prijetnje, ni mirisa rakije, ni straha od gubitka naklonosti, plašta ljepoti i jedinom poznatom i mogućem smislu življenja u ljubavi i na planetu istovremeno. Brzo sam učila izbjeći sve te tamne uglove i ostati grljena čak i onda kada su taj privilegij izgubila sva druga djeca suočena s neminovnim odrastanjem i odvajanjem od nježnosti i fizičkog pripadanja roditeljima. Što će mi oni kad imam tebe. To je lako, ja sam *principessa* uvijek i zauvijek. Oni su glupi, treba znati kako ne dati tjeskobi da se trajno nastani, treba prigrлити ljubav, treba je i dati, nisu li drugi djedovi svoje unuke trebali učiti istome?

Da ovdje ima zlih, kroz niske zvijezda i prašinu oblaka sad bi se prolamao cerek na tu moju glupost, nevinost, naivnost, ali ti si sve znao. Želim opet iskusiti ono meškoljenje kada me od pritiska tvog bedra na stražnjici zapeče koža pa se moram pomaknuti, a ti ne smiješ ni pomisliti da želim otići. Prste ti osjetim do kostiju kada mi obujmiš nadlaktice dok me vraćaš, ne volim to i pazim. Je li važno što smo ista krv ili se to odabire njuhom... Sada, ovdje, je drugačije. Isti smo po onome što podastiremo svijetu. Naše su nadmenosti Gvajanski štit... jedno spram drugog stojimo s tim neprohodnim šumama, stijenjem, vodopadima, brzacima, smrtonosnim rijekama i postojanošću vrijednom samo sažaljenja i samosažaljenja. Do žaljenja još nismo stigli. Tako porozni i smiješni prisvojili smo baš najmoćnije, najstarije, najokorjelije i mislimo da smo zato nevidljivi. S vrha svijeta, s najudaljenije točke kozmosa, drugi upiru prstom u naše mekušne drhtave figurice i smiju se. Ne mogu ti biti ležaj, ne možeš mi vidjeti suze, ne ugađam, mogu udariti, i opet. Da mi se bar raspe pesnica, da zazvoni nešto. Kad bi me boljela ruka, bi li ovo boljelo manje? A ni to ne može. Znam koliko si slab i lijep i kako odrastam voleći te. Ne prizivam ti razum. Lovim te noću, umornog od samonametnutog tuđinca kojega posvuda nosiš, slabog od gladi, tromog od prejedanja. Lijepog od nemoći. Govorim ti lišćem. Čuješ li? Mirišem ti zemljom. Ja sam

mala patetična leptirica. Njišem se, uvrćem rub haljine, pružam uho na poljubac, vraćam lice pod kosu, nudim bradavice, otimam ruke, šapućem, molim, ponavljam, ne dopirem.

Postoji nešto iznad sukoba, bolesno ili sjajno, tvrdokorno u svojoj postojanosti. Splet lijana.

Nalazim te na rubu jezera kao pješčanu skulpturu koju pred jutro otplavi voda. Iza tebe ostaje polje sunovrata izniklih iz hladnoga mulja. Znaš li da ti to ja izmišljam šarene ribe i šaljem planktone da ti svijetle noću?

Igram Jengu. Poslije opet vrtim *hula-hoop* i, kao da je to moguće, kao da je to važno, mislim kako će mi struk zauvijek ostati tanak.

Dolazim ti bibajući podsuknje zgusnute larvama nedozrelih, zrelih i prezrelih zametaka svjetlonosnih buba. Nad posuvraćenom maramom na glavi nosim ti rog obilja otežan sladom i mirisima koštuničavog voća. Teška, kao barka, pjenušam zrak i bila bih ti dobra hrana i voda i mir. Krijepila bih. Ne klanjaš se niti spavaš, ne primaš žrtvu niti si žrtva.

Mrtvi smo, to je dobro, ako na nečemu mogu zahvaliti, onda je to činjenica da se ne širi dalje, da se ta plijesan ne nasađuje na djeci koja su mogla doći. Ti si drugačije mrtav. Našli su te obješenog na vratima one sobe. Nije li smiješno i kako je uopće moguće da tolikom čovjeku presudi komadić špage na nejakoj vješalici namijenjenoj crnom kaputu? Mora da se težina ljudi pred smrt mjeri metrom pameti. Odjednom nesklad, raspucan oklop viteza s Monte San Giorgia. To je onaj čovjek koji je susjedima nabavljao drva, podmetnuo leđa za svakog starca u ulici. I opet nitko nije govorio ništa, barem ne glasno. Nizali su taj naš mali zastrašujući film među zubima kao zrna krunice. Nisi ni dočekao da te drugi put rasijeku pogledom ili šutnjom, jer je boljelo i trebalo ti je nešto jače da poništi bol. Ljudi su dobri sve dok podržavaju tuđu laž.

Ti si sunce. Iluzija koja je jednom pokazala pravu ćud pa tako načela sva dotadašnja uvjerenja gladnog djeteta koje ni sada ne može prestati okrivljavati sebe, jer misli da negdje u njemu ipak mora postojati mudrost prošlih života. Srećom, tamo se ne može, jer tko zna koliko bih još razloga za samogađenje pronašla.

Loše je, pucketa mi svako sićušno mjesto gdje je postojala stanica, ne rastačem se prirodno, kako bi trebalo. Koliko još ispiranja, cijedenja, punjenja, oplakivanja i oplahivanja, ovakvih monologa i nemogućnosti da pogledam gore, u zrak, u slutnju da postoji prijelaz, moj mali

most, a mostovi su važni. Svakim ti susretom prestajem praštati jedno, a započinjem drugo. Tvoje lice, uzdignuta obrva u čuđenju. Što hoćeš još, što trebam učiniti da prestanu izgarati i rađati se iznova isti svjetovi u meni, ima li nekog drugog smisla, nekog poslanja u ovom što sada prolazim... Voda sam stajaćica. Tvoja ljepota odjednom postaje samo zlatni rez. Ti se moraš promijeniti u meni da bih se ja promijenila. Ne treba valjda i obrnuto... jer to znači da ću zauvijek ostati ovdje na nebeskom proplanku življa nego za života, praskava i prštava. Želim biti ružna, ne onako kakvom me ona vidjela, istinski ružna, nezamijećena u svemiru, želim biti sama i bez zadatka upisanog na mojim dugama.

Jedem. Postajem debela poput Vele. Jedeš li ti? Brinem je li tebi još gore u toj nijemosti. Možda i to treba proći. Trebam li uzgojiti mržnju da bi sve to završilo... ne može to biti zadatak, nije pošteno. Sve je bilo dobro dok me nisu naučili drugačije; tvoja kosa miriše na orahe, tvoji prsti glatka vlažna ticala vateni jastučići mlijeko odašiljači... Rekli su mi da to ne osjeti svatko, da to što su prepoznali kao moje iskustvo iskuse najsretniji kada nije laž, čokoladna, kremasta, ugodna laž. Tvoj hod, lavlje šepurenje, samo ponekad s malo krzmanja koje ti tako dobro stoji... Vidiš, ja sad znam izreći i vidjeti i ovim i onim očima, naše se djetinjstvo ne prekida nikada, uvijek je tu, s nama. Mlada sam jednako i mazila bih se, bila bih opet tamo, ali bih znala podići ruke, obraniti se pa bismo već pronašli način da sve uredimo kako treba, da se ne zna, da nitko ne dođe, da budemo...

Nikada, nikada me neće pustiti dalje, nikada se neću prestati trapiti u tom vilinskom oblaku koji me nosi i postavlja tamo gdje moram, a ne želim. Slobodna sam ne biti, zarobljena u slobodi. Mogu učiti koliko želim. Eto, samo pišem zadaću zbog Vele i nastojim biti iskrena, ali bilo mi je lijepo, svakog sam trenutka uživala gledajući u što se pretvaramo tamo, u onoj sobi, na onim koljenima, u onim očima nikad razvodnjena, uvijek sjajna ja, *principessa*, *contesa*, *regina*, neprikosnovena vladarica tvojih prepona, tvoje slabosti koja je snaga. Voljela bih da ostane na tim sjećanjima, ona su dobra, dodaju lijepo, pogube putem što se ne smije. Krenula bih od toga da se ništa nije dogodilo i otišla. Bolje je zaboraviti nego pogrešno se sjećati, kažu. A zaborav mjestimice deblja, otežava, tanji spone sjećanja koja kroz raspucanu materiju propuštaju komadiće istine. Sve je sunce. Odlika mudrih je šutnja, ali i vrištati treba kada se mora. Vidjela sam druge, pokazala mi je Vela kako muškarci dodaju gordosti hodu kada ih napusti snaga, a ja to ne vjerujem, još. Bio si hrabar ubiti se, bez smjelosti za život. Što si? Kukavice tuđu hrabrost zovu ludošću, hrabri su budale, ako nemaju mudrosti. Ti si bolestan jadan starac kojemu treba pomoći da se vidi. Ja bih ti... Opet vjerujem u tebe i rado bih učinila sve da dokažem kako mi nismo sasvim obični. Ti nisi bolestan, ni lud, pokvaren i zao čovjek bez svijesti i savjesti.

Ti si loš i sve što sam malo prije pomislila da nisi. Možda si i došao ovdje zato da budeš sa mnom. Samo tebe imam. Ti si loš, loš, loš... Kiša je. Kada nekoliko tisuća kapi padne na travnjak pred mojom kućicom, čuje se loššš i opet loššš, sve dok sasvim mirno ne sjednem u žutu debelu fotelju, sve dok se preda mnom ne stvori vijenac vila, sve dok netko ne počne kikotati, kiša ne prestane pljuštati loššš.

Kakva li te to krivnja natjerala da budeš još više kriv? Ti si nitkov; pokazuješ roge prema dolje, igraš se morbidne pantomime i govoriš: „Eto ti sad, njena je koža nježnija, u njoj je i tvoja krv. Eto ti, gledaj, neka sam kriv, ali tvoja je krivnja uvećana za moju.“

Nije bilo dovoljno, nego si tu jadnicu pustio da nas nađe, da bude gore, da se zapamti, da dokaz tvoje nevrijednosti prsne svemirom. Možda je to tvoja istina i ja ti se na njoj zahvaljujem. Zamisliti stvari takvima znači podariti si izlaz iz vlastite krivnje. Došla je slučajno, nosila ti med. Ta se namjera dogodila mnogo ranije. Netko je odnekud sve to gledao i znao. Sada znam, moralo je. Saznala sam odmah kako je sve čvrsto uglavljeno između uzroka i posljedice, kako svemir pravilno diše. Zatražila je teglicu za kašalj, sjedili smo u mojoj sobi, u korti je cvrkutala tiramola. Miris rakije, škakljanje, moderna brojlica koju si negdje pokupio, oh kako primjereno: *ide ide bubamara, ne zna kud' će...* moja se koljena razmiču da propuste hodajuće prste. *Ma ča će ti te mudantine?* Skidam ih. Poslušna sam. Volim biti poslušna. Volim kleknuti pred tebe i gledati te u oči. Oblizujem usne. Pogled ti je mutan. Naginjem se naprijed, samo malo, na pedalj od tebe. Trza ti usna. Oslanjam se obrazom na tvoju nogu. Smiješiš se. Vrškom prsta dotičem kopču remena. Diraš mi kosu. Topao dlan naslanjaš na moje lice i povlačiš ga preko uha, spuštaš niz vrat... pa iznova, i opet. Koliko nježnosti! Smiješ se. Dišeš dublje, nosnice ti se šire. To sam ja, sve sam to ja učinila, sama, bez ičije pomoći. Nono me voli. Ona je tada plaćala med za tebe i mislila kako će svratiti kući presvući oznojenu košulju.

Jedem. Slatko je. Med. Šećerna vata za prvomajske proslave u Šijani. Bijela.

Sad ću reći: boga nema, ali nema ni mjesta radosti da ćeš možda ostati nekažnjen, jer kad umreš, rodi se savjest i dok ne naučiš živjeti s njom, ne možeš dalje, a ovdje, iako ne znaš što je dalje, jedino što želiš je vidjeti kuda ćeš, slutiš da mora biti bolje ili makar isto na

drugačiji način. Znatiželja ne jenjava pa se tako ni strpljivost ne povećava. Nemaš koga moliti niti ti ima tko oprostiti. To te čeka, a tuđoj se nesreći ne možeš radovati, jer te tvoja suviše okupira. I ja sam ovdje, sasvim nevina, da se očistim od tvojih grešaka. I plačem, sada stalno plačem. Suze mi imaju okus zelenih armulina.

Riječi su odgrisci, oružje laži. Smisao ostaje prikriven cjelinom pa se iznova moram podsjetiti kako se osmoza dodvorava inerciji.

Ne želim biti nigdje gdje mogu biti. Nema ljepote u nužnosti, utjehe u ljepoti, ni stvarnosti stvarnije od ove. Ni mašte koja bi joj bila nadomjestkom. Izvjesnosti veće od ove nema, niti će je biti, ali to bi trebalo dati stanoviti mir, slobodu raspolaganja sobom, vremenom i prostorom. Ovdje to ipak nije tako, sloboda, vrijeme i prostor precizno su zadani kao i posjedovanje sebe takve, naizgled nepromjenjive.

Potraga za ljubavlju oteža ti udove kao kugla na lancu.

14.

Lude vile. Gledaju u mene, a misli im tko zna kamo lete. Vela će uskoro umrijeti, još joj nije petsto, ali hoće, to je njen krug. Smrt joj je u kretnji. Dok odmahuje rukom, vidim da kasni, jer su joj misli podvojene. Ona zna, ali joj je još preživjeti to malo pa ne zna kako. Treba li velikodušno praštati, podijeliti još nešto mudrosti ili je sve uzalud? Tako se taj osjećaj uzaludnosti pomiješa s bezazlenim odmahivanjem na nečiju glupost pa zapinje u isječku tog kasnog postojanja. I neke druge vile će otići, starije od nje, a da ništa nisu zapamtile. Kome ću prenijeti sve to što sada učim i što će one učiniti kada im opet dođe jedna takva? Ti si čudna, stalno mi prenose i ne trude se saznati zašto i ima li se tu što novoga naučiti. Vela i na to odmahuje svilenom tirkiznom rukom, onom s vidljivom ribljom ljuskom pa znam da se tu ne treba previše pačati. Ona je mudra, takve bi trebale biti mame.

U dva duga koraka prijeđe sobu i stane pred djevojčicu koja odmah podigne ruke braneći se. Viša za glavu nadvija se nad nju i punim zamahom spušta pljusk. Tanke se ruke uklanjaju snazi, glava se naginje desno i drugim udarcem odmah vraća sasvim lijevo. Ne prestaje udarati. Izgovara *kurba kurba kurba kurba*. Dijete ne govori, ne plače, ne čini ništa. Lamata kao obješeno na tankim koncima spuštenim sa stropa. Majka je podiže za vrat, a zatim zdvojna ispušta. Djevojčica kleči. Majka raširenim dlanom hvata malu glavu za tjeme, udara čelom o ormar s kojega padaju igračke. Prva se strmoglavljuje Zvezdana, za njom i druge lutke pa porculanska figurica pajaca, mala crna lakirana gondola s plesačicom na pramcu, plastične narukvice, drvena klompa donesena iz Švedske. Kosa joj se lijepi za sitno lice, tijelo joj se pomiče samo dok traju udarci. Hvata je za ramena, trese je, unosi joj se u lice. *Kurba*. Osovljuje je na noge i opet ispušta. Dlanom joj sad obuhvaća lice i udara tjemenom o zid. Pušta je, uspravlja se, uzmiče korak, odmara ruke na bokovima, zadihana je i znojna. Krvlju su umrljani zatvoreni kapci, iz nosa curi tanak mlaz, slika vatromet na ružičastom kombineu. Beskrvne bijele ruke leže joj niz tijelo, noge raširene kao u lutaka koje obično sjede na uredno pospremljenim krevetima. Glava joj je suviše nagnuta, sljepoočnim dijelom oslonjena je na policu. Majka najprije miruje, povremeno tiho izgovori ono *kurba*, potom čučne, gleda u lice djevojčice kao da čita, dugo i pomno. Zatim je grli, stegne uza se pa nježno oslanja na zid, odmiče joj kosu, ljubi obraze, oči, čelo. Usta joj se napune metalnim okusom, odmiče se, nehotice pljuje. Tresu joj se ramena. Rukama krene prema djetetu pa ih povuče k sebi kao da se plaši da ne učini veću štetu. Legne i zgrči se kao štit.

Vidjela sam veliku ružičastu ruku kako se pretvara u kuću s prozorima i plastičnom travom, crvenim krovom i pijadicom obojanih breskvica uvaljanih u kristal-šećer na stoliću u kuhinji. Htjela sam viknuti „mama“, i zastala kad mi je krv iz nosa počela curiti preko usana. Nisam htjela pozvati nju, zvala sam ono što je ta riječ trebala značiti.

Bore pod okom, staze pred dvorcem, obrve, griva, kočija, konj i bijeg bundevom preko uske rijeke. Bila sam nad prozorom, u kantunu sobe i vidjela Zvezdanu, igračke, mamu, sebe, spokojno sunce rasuto po krevetu, nit paučine, Zvezdanu, mamu, svoje tijelo.

Smisao nestane iznenada. Ništa što bih mogla poželjeti i što već jesam željela ne može ga iznova stvoriti. Ne znam na kojem mjestu nastane procjep, niti gdje se rascvjetava kaverna. Podiže se ocean gustoga zraka. „Pulsiraj! Svijetli!“, govorila je Vela. Ne mogu. Sto puta ponovim: „Ne mogu“. Ne čujem. Uši su mi začepjene smolom cedra, ruke su mi ulijepljene šećernom vatom. Na Monte San Giorgiu borovi su otklonjeni od groblja. Na rivi mama s naporom gura ogromnu cipelu. Smeta joj zrnce šljunka. Tata joj, skriven fotoaparatom, govori: „Nasmiješi se!“ Pulsiraj. Diši. Ona se nikada ne smije zvonko. Ponekad se prezrivo smiješi. Ja sam kamenčić. Ljubav se ne nalazi na očekivanim mjestima. Bila je lik zamišljen od drugih, lutka iz tvornice s bebom i bočicom od tanke plastike na rukama, bila je dijetežena od plastelina. Naše su podudarnosti potirale smisao slike. Dok smo živi, tuđi život održavamo zbog sebičnosti, ne zbog onih koji bi trebali otići i kad više nemaš nikoga tko bi želio da poživiš, pljuneš u plavu polovicu gumice, brišeš, potrgaš papir, izvadiš sebe iz pravilne mreže otisnute u bilježnici.

Ponekad mi treba mir. Ne mogu neprestano učiti o sebi, graditi prihvaćanje, biti dobrohotna, iza lepeta vila i huke neba dok prolaze ovi koji su tek krenuli, ne mogu iznova sagledavati koliko mi se to mudrost umnožila, jesam li dovoljno rasla i hoće li Vela biti zadovoljna. Treba mi mir da pripustim pogane misli, da si dopustim kako bih si kasnije imala što praštati i opet dokazivati kako se sve više volim. Ako si dobar i ispravan baš u svemu, što više možeš naučiti i kamo dalje možeš stići? Možeš samo prigrliti tu oholost i ne prihvatiti odgovornost za samoobranu i povredu drugih. Moraš biti barem malo loš da bi dobrotu imala smisao, da ne bude laž. Nisam spremna za konačno zatvaranje kruga s mojim imenom

i baš mi se prohtjelo iskušati sebe još barem jednom, oči u oči s nekim poput njega pa da vidim mogu li i koliko lako odbiti biti što sam bila i ono što ću, jednim dijelom kao i svi, uvijek ostati. Bilo je teško, ali da sam bila živa, bilo bi još teže, imala bih tijelo. Mi smo pijesak, propadnemo kroz rešetku vremena i nađemo se ovdje gdje se sve čini mogućim osim samooprosta, a nisam kriva. U mojoj Puli, u suncu i vjetru, u vrtlogu neznanja, pod lupom vlastite savjesti, nisam skrivila ništa i dobro je da sam umrla prva. Mogla sam birati hoću li te dočekati. Stajala bih na porti, čekala svjetlucavi pramen kose. Bila bih prestravljena do radosti. Nisam mogla. Tvoje se tijelo zanjihalo onda kada sam vidjela film o mami.

Ona je žalost, satkana od milijardu tužnih stanica koje su sasvim žive. Ona je stiješnjena, obuzeta košmarom očekivanja, ona ne zna kako ni zbog čega. Kreće se kao željezna loptica flipera. Ne zna ništa o sinkronicitetu, čudi je kiša iz jedinog oblaka za sunčanog dana, ne shvaća zašto tiramola škripi, klacka se između različitih stavova šinjore Franice i šinjore Eliže o krpanju čarapa. Nestalnost je njena stalnost. Uči biti uklopljena i iznenađuje je neuspjeh. Mašta o drugačijem razvoju događaja u prošlosti, ne proriče budućnost, ne planira, pušta da je nosimo, a onda se ljuti, udara, razbija kuhače na mojoj guzici, šamara, viče, treska vratima. Pita noneta na Monte San Giorgiu što je kuhao i ne čuje odgovor. Gleda šljive u dvorištu, nepomična je pred zidom okrenutom groblju. Gleda brašnaste spojeve bijelog kamena. Ispraća latice snijega u voćnjaku. Čeka noć, sjedi na beloj kantrigi i opet čeka, čeka dok joj ne utrnu prsti od hladnoće, dok ne zaboravi koga čeka.

Našoj bi priči mnogo više priličila bogata sredina neke više srednje klase na sjeveru Italije, Lago Maggiore, Ascona. Sva ta prljavština i pretjerivanje spokojno bi krasilo moju obitelj kao zlatna dugmad *Chanel* kostimić u golemom ormaru neke gospođe, stanovnice stoljetne vile na brijegu koja zbunjuje i zamagluje dekadentnost tog čudovišnog portreta.

Bili smo normalna obitelj; roštiljali smo kao i svi, nedjeljom s prijateljima. Mame su se nadmetale u originalnosti donijetih kolača i darežljivo hvalile suparnicu, očevi su čučali kraj vatre, razgovarali o nečemu posve nerazumljivom, otirali znoj, smjenjivali se u probadanju i okretanju krmenadli i puhanju u vatru. Jedni su drugima donosili pivo. Mi smo pak po navici pitali mame kada će hrana i bivali upućivani njima koji nas uopće nisu primjećivali. Igrali smo badminton, krali kolače iz plastičnih posuda (iz Trsta, naravno), tražili mravinjake, svirali na travkama dok nam usne nisu toliko bridjele da ni govoriti više nismo mogli.

Odlazili smo na vatromet, očarano gledali u pirotehnički slap koji se slijevao niz zidove Arene. Mama je svake godine rekla da je prošli bio bolji pa su ga, mislila sam, njoj u inat i ukinuli. Sjedili smo u prvim redovima. Nakon prvog filma zaspala bih i budila se dok me tata nosio prema stanu, ali nije me spuštao sve do kreveta.

Radili smo sve što su radili i drugi Puležani. Mama me tukla kao i drugu djecu druge mame, mislila sam. Gledali smo Dnevnik, vijesti iz Vijetnama i polaganje nekog kamena-temeljca svake večeri. Imali smo zrmene na selu i u Italiji. Prijatelji iz Beograda i Zagreba dolazili su samo ljeti, a mi nikada nismo išli k njima. Samo nas je Špiro Dalmatinac stalno zvao u Benkovac, ali ni tamo nismo išli.

Bili smo normalna obitelj; tata u odijelu, mama u točkastoj haljini, ja utegnuta u glupu modru haljinicu tako uskog vratnog izreza da me gušila. Imala sam crne lakirane cipelice s remenčićem za sve prilike osim igre oko kuće i lutanja gradom i bijele končane soknice od kojih su mi noge izgledale kao napadnute nekom teškom bolešću kad bih ih izula. Imala sam oderana koljena, a nožni palci su mi se izvrtali dok sam trčala pa su mi nokti na njima stalno bili crni.

Mama je jednom mjesečno prala prozore na verandi i uličnoj strani stana. Odlazila je na frizuru petkom, ponekad zastajala na ulici i razgovarala s drugim mamama, maglila je pogled iskuhavajući naše mudante i kanotjere u velikom loncu na špaheru, imala je svoju krojačicu, voljela je talijanske zavjese i bivala potpuno zbunjena kad bi joj se neki muškarac nasmiješio. Voljela je Miru Ungara i mrzila Radojku Šverko.

„Mi smo normalna obitelj“, često ponavlja mama.

Ulazimo u kuću s našim kućnim licima. Ona je nervozna, tata ozbiljan, ja zviždim. Na ulici mama izgleda smjerno, tata je dostojanstven, ja hodam brzo, letim i ne pada mi na pamet da zviždim, to mi oduzima dah. U korti ili u hodniku lica su nam dobrosusjedska. Moje se samo ponekad otme kontroli. U Pazinu kod none i noneta smo nasmijana mlada skupina, takvima nas čini njihova starost. U školi su nam lica uplašena, autoriteti s pokrićem ili bez njega čine nas poniznima. Tata i mama pokazuju previše volje za suradnjom, kao da su na trenutak povjerovali da bi im moglo uspjeti. Ja umirem od straha, jer sebe samu iznova iznenađujem suprotnostima. Briljantna sam u čitanju, čitavu sam biblioteku nižih razreda pročitala već u prvom, Gerovica me rešetala dva sata nasumce skidajući knjige s polica i odlučila, iako sebi

samoj ne vjerujući, da mogu prijeći u knjižnicu za više razrede. Osjećala sam se kao da je netko drugi sve to pročitao. Idiot sam za matematiku, ne shvaćam brojeve kao ni potrebu da postoji ijedan viši od šezdeset koliko godina ima nono Pazinjan. Tablica množenja je problem, priroda nikad, društvo je užas. Ćirilicu tečno čitam u prvom razredu, u trećem sumnjam i u ona slova koja su identična latiničnima. Moje su misli uvijek negdje drugdje. Zbog trčanja u dućan, fizički mi jako dobro ide, brža sam i od dječaka. „Mi smo normalna obitelj“, ponavlja mama u svakoj mogućoj prilici i nekako nije normalno da želim postati stjuardesa pa onda poželim biti pijanistkinja. „Lijepo pjeva, možda bi i mogla“, kaže ona iako nikad nismo upoznali nikoga tko svira, a mama je klavir vidjela samo na televiziji.

Lijepo pjeva ružna djeva.

Upisuju me u muzičku školu, onu jeftiniju. Moja učiteljica sviranja je slijepa i nema zjenice, ali nikada ne nosi naočale niti zatvara oči. Polaze svoje dlanove na moje ruke dok sviram. Odobravajući kima glavom, smiješi se. Moj učitelj *solfeggia* ima grbu i mnogo kraću lijevu od desne noge pa si pomaže ogromnom ortopedskom cipelom koju jedva odvaja od daščanog poda. Lupa i rita se pri svakom koraku. Oni su dobri, ali ne mogu ih gledati, sanjam ih i plašim ih se. Raduju me topli sendviči u Zagrebačkoj nakon nastave.

Kod kuće nemamo pianino. Tata kaže: „Prodeš li s pet, kupit ćemo ga.“ Mama ga gleda kao da je lud ne shvaćajući koliko je to nemoguće. Tata zna. Znam i ja, ali prkosim još malo. Svako jutro u sedam odlazim u Vilu Münz na vježbe. Na ledenom stubištu zvuk metronoma vibrira ogradom od kovanog željeza, vrata su odškrinuta, iza njih stoji moja prastara učiteljica u spavaćici, smeđem kućnom ogrtaču i debelim papučama u koje su ugurana dva para čarapa na mršavim nogama. Ulazim u golemu sobu u čijem uglu na krevetu netko spava. Sviram. Ponavljam neku melodiju toliko puta da je više i ne čujem. Miriše kamfor, grize me za grlo i oči. Učiteljica odmahuje glavom upirući suh i grbav kažiprst u metronom. Govori nešto. Smrt joj smrdi iz usta. Odustajem.

„Želim biti balerina.“

Nakon potpunog fijaska u muzičkoj tata na to kaže: „Ti si truba, nećeš uspjeti.“

Ostali bismo normalna obitelj; plakali bismo kad je umro Tito, svatko u svom uglu. Televizor bi bio uključen, a mi bismo se povlačili po sobama. Stali bismo na mjestu gdje nas je zatekla sirena svakog četvrtog maja i prestali to činiti tek kad bi tihim dekretom bile ušutkane.

Uz svega nekoliko spretno tempiranih poluistina moj bi se život mogao učiniti zabavnim.

Neko sam vrijeme vježbala sreću, ali nikada nisam postigla dovoljnu uvjerljivost pa sam se odlučila za dobrohotnost i toplinu. Tuga to lakše podnosi, ali sada zato lutam i imam lice za naličje i naličje za lice.

15.

Ne znam točno kada je samoća kao izbor postala usamljenost. Odlazila sam sama preko proplanka, zamišljala planinu i bilo je nečeg boemskog u tome, ponekad je mirisalo na pustolovinu koja samo što nije pukla negdje ispod te slike djevojčice koja hoda međusvjetnim gradom, zapaža znamenitosti, čavrlja s nepoznatim mrtvim ljudima, tek tako... staklopuhač je bio mlad, puhao je u raznobojne sjajne cijevi i prije no što sam umrla, učio je nešto i nije govorio o tome, ali vidjelo se da su neki napuhani oblici sjajni od ostvarenih snova, drugi zagasitoljubičasto nadanje, a treći boje plijesni pohvatane na maminom pekmezu od šljiva. I on je sigurno imao mamu. Čeznula sam za zgodama iz nekih prošlosti koje sa mnom nisu imale vidljivu vezu. Nešto tuđe me dovelo ovdje i sad sve više na mene. Moj odraz u napuhanoj staklenoj kruški je loš, staklo je bez mane. *Samoprijezir*, bilo je lakše osjetiti da je to prava riječ no što bih pomislila da će biti. Večer je teška k'o pijana spužva, palo mi je na pamet, a Vela je rekla da pišem o ždralovima. Netko prebire po žicama, čuje se nadimanje oblaka, nema vjetra, sat ne kuca, malo što nije u negaciji. Staklo sjaji kao oči koje plutaju bocom rakije s rutom, uvijek dostupnoj na kredenci, bijeloj, na Monte San Giorgiu.

Opisujem sebi tu krhotinu toka svijesti, prikivam i sebe samu zavodim. Ljubav se suši rastresena kao ponjava rogača na nekoj teraci i nije više važno što jesam, upirem prstom samo u ono što nisam, predbacujući.

Čeznem... za snom, zemaljskim spavanjem do podne, ljeti... večer je teška...

Dogodi se trenutak, kratak bljesak očišćen od ega i svega onoga što znači iskustvo, onoga što je bilo ili bi se moglo zbiti. Ležiš u harmoniji s predmetima koji te okružuju, tvoje je tijelo krevet, prekrivač je zrak koji ti ispunjava pluća i kruži bez težine. Sam si i kažeš: ovo je mir.

Na nebeskom ekranu, utrnutog tona, rasprskavali su se meteori takvom brzinom da ni želju nisam stigla zaželjati i te su se nedomišljene misli pretvorile u toplu glatku masu. Okrenula sam se na bok, prebacila lijevu nogu na zamišljeni trbuh, rutinirano, mnogo puta ponovljeno, i jasno osjetila bradu i rub usana oslonjene na moje čelo, i dah. Neki je sićušan i lak poljubac okrznuo moju kožu i ostavio topli trag... sklad tijela, rječita tišina, spokoj. Toplina.

Ležiš u harmoniji s predmetima koji te okružuju, njegovo je tijelo krevet i moje je tijelo krevet, prekrivač je zrak koji ispunjava pluća i kruži bez težine, pretače se. Ne mislim ništa, ne čekam da prođe.

Ja bih da danas padne snijeg, evo sad. Ja bih da bude ona tišina, svijetla kao voda ocakljena uštapom. Ja bih da se dogodi i skrene mi misli od tišine u tišinu. Zgulila bih miris s ramena kao njegovu golemu košulju i razmazala ga pregibom pazuha. Bosonogih nogu prevalila bijele milje, sve do topline, sve do vrućine, sve dok se ne pretvorim u mirisni oblak i padnem mu kišom po čelu i ruci.

Ili da me nema, da me uopće više nema.

Predodžba o ljubavi suši se kao mrkvice na dnu posude u hladnjaku, gubi boju, bora se.

Vela me učila pisati poeziju, a ja sam pisala ljubavnu. Uporno je ponavljala: „Piši o ždralovima, dobra je to riječ, dovoljno snažna, otporna i kompaktna, bez bilabijala, s drhtajem zraka koji titra tankim rubom usana i pozdravlja trnce rumenilom. Moraš postići ravnotežu.“

„Svemir teži ravnoteži“, dodala bih, ali Vela mrzi rimu.

Zaboga, Vela, otkud ta okupiranost ždralovima? Neću više pisati ljubavnu poeziju, pisat ću o snijegu pod cipelama, čizmama i japankama, o staklu, suncu i piskutavim stvarima, uspoređivati zvukove i izmišljati nova slova da ih napišem. Pisat ću ekološke davorije o Zemljinim polovima i ozonskom omotaču, ali omotač neću mnogo spominjati ni na njega misliti, tako je topao i mek, tako je mirisan i vlažan... Vidiš, Vela, ne smijem više pisati ljubavnu poeziju, jer će opet netko reći: „Zagrljaj je debeat i mek kao pernato krilo koke“, a ja bih odmah kliznula u ruke životinje, tople kao poplun.

Vela je umrla. Otišla je uz veliku buku, zrakom su prelijetali vilini konjici, zeleni i svijetloljubičasti, pjevao je zbor.

Tražim ga u sebi. Na kamenju i naplavinama, čvornatim i sivim.

Kaže: „Dugo sam te čekao“, i onda šuti.

Posadi šutnju, a nikne svijet.

Tražila sam ga po sebi.

Mir potire sebe sama, neizvjesno je njegovo trajanje. Samoća je lijepa u rano jutro kada dan obeća komešanje. Gdje sam?

Posustajanju ne odmaže volja, krajolici naprosto ne promiču. Neutaženost, autoerotičnost, samoljublje, nježnost, žaljenje, plač... Zaborav me obuzima kao nešto što treba preležati s malo čaja i limuna. Zaborav me boli čitavim tijelom.

Evo, ne pamtim više ništa do jednog dodira. Jednog. Sjećam se tišine, jer je ona njegova osupnutost. Posadi šutnju, nikne svijet.

Sjećam se dlanova na mom licu. Nešto se pretakalo u mene. Kao toplo mlijeko, utišano bijelo, optimalno gusto.

Kada bi u to prisjećanje bilo moguće povesti i naša tijela, nikada više ne bih morala iščekivati budućnost niti živjeti u sadašnjosti. Da li bih umrla opet ili zauvijek živjela tamo, s njim, u prizorima koji se i ovako neprestano ponavljaju ovdje i sad? Bi li moja čežnja ostala visjeti zajedno s bijelim lanenim brhantićem na vratima ormara ili bi sama nestala pojedena od moljaca nakon nekog vremena?

Skačem s jedne na drugu točku, lako kao vile. Razgrčem stogove nepotrebnih informacija, ponekad pronađem dražesnu sentencu namijenjenu meni. Završim katkad na srednjevjekovnom seoskom vašaru, smrdi na guske i neoprana tijela, bezubi i zarasli muškarci nadmeću se u ispijanju kisela piva. Polupijane drolje im grudi unose u lica. Na sklepanoj pozornici glumac nadilazi sebe sama. Onda na pitoresknoj kartulini iz Opatije s početka stoljeća vidim nju i njega, statiste ili par? Zatim travnjak na reklami između Huma i Roča: obitelj, cvijeće bez mirisa, slova; silosi slova opašu zemlju dnevno nebrojeno puta. Neka od njih gutam.

Koža mu miriše na nešto s trunkom papra ili ne... koža mu miriše pomalo mošusno... ne, koža mu zasigurno miriše. Ljubi me u obraz svega par sekundi prije no što će mi povesti ruku. Ljubi me barem deset minuta ili manje, pet, dvije... ili... Vodi moju ruku polako i pažljivo, brzo i pažljivo, brzo i ne misleći boli li me, vuče je... ne, to ne sigurno. Mislim da to radi brzo i pažljivo. Prvi su dodiri prepuni strasti, pomalo grubi... ne, on nikada nije grub, ali

prepuni strasti, malo drhtavi, ne, sasvim su odlučni, ali nježni... ne znam. Sjećanje se suši kao rogač.

Vela bi rekla da posustajem, da sam odustala od svega što leži iza neposredne želje. Borila bi se za moj povratak na mjesto koje mi se sada čini rasadnikom neutaživosti. Ne bi osuđivala. Vela ne osuđuje. Rekla bih da sam pogledala suviše filmova i da me ne zanima samoopažanje kojim sam se bavila za posljednjih pedeset godina njezina života, a da ništa nisam saznala niti si olakšala.

Upoznajem miris cedrove smole, teksturu odbačene goveđe kosti isprane morem, okus nerafinirane soli s natruhom vrijeska, tamnu boju patlidžana. A zvuk? Samo glas utišan od srama kada šapuće nježnosti.

Sjećanja nosim u teškom svežnju. Razvežem, hitnem ih u zrak, vjetar nešto raznese, nešto vrati. Pokupim ostatak, priviknem se na lakoću, opet oteža, hitnem, sakupim, priviknem, oteža, hitnem, ostane jedno, olovno, podignem, bacim ga u zrak, maslačak. I opet.

Maslačak je lakoće tračak.

Sve su doživljene smrti u toj smrti koju trenutno oplakujemo. Kada pokušaš sahraniti nešto što nazivaš ljubavlju, odjednom se iz groba pomalaju siluete na koje si zaboravio. Višak riječi, manjak samopouzdanja, višak emocija, manjak razumijevanja, višak želje, manjak strpljenja, višak ljubavi, manjak samoljubavi. Obećaš da ti se to više nikada neće ponoviti, a ponovi se pa budeš trbuh biljarskog stola, mrijestilište moruzgvi, kutija za metke, lakriminatorij. Povučesh nevidljivi zip, pustiš kožu za sobom, očekuješ čudo, kao da itko želi vidjeti tvoju krvavu utrobu. Mala sam kao nadanje i velika kao umišljaj ili obrnuto. I iznova je istina u tuđem posjedu, a sve me ovo sustiglo zato što sam prekinula Orianin lanac sreće u trećem razredu, jer nisam imala deset prijateljica, zato što sam se pravila važna pred crnim mačkama, nisam se stigla uhvatiti za dugme, a špacakamin je već zamaknuo za Podujevu, bila sam prepospana za kišu meteora, a onda kada nisam, činilo se da nemam želja. I da sam poživjela, bila bih uplašena zbog ledene mame i zabrinutog oca, u staklenoj bih kugli čuvala djecu, a onda bi ih unutra zameo snijeg.

Sjećanje milostivo dodaje namaz po namaz veziva i pretvara se u istinu tek sada kada ju je

moguće podnijeti.

Čučim na prečki njegove taštine. Zagušljivo je, ali ne kao u onim klubovima rezerviranim za muškarce. Vidim ulaštena vratašca bez bravice ili katanca. Jačim uzdahom mogla bih ih otvoriti, a čekam.

Posjećuje me sve češće, strelovito se sjuruje u ovu prastaru komoru, na raširenom dlanu nosi svoju savjest, a ja, znajući da tako treba, klanjam se duboko i, ne bez stanovite prpošnosti i šarma, iskreno zahvaljujem.

I čekam neko vrijeme u tom položaju predstavljanja. Zamišljam da sam balerina na pramcu gondole. Savjest je djevojka u balskoj haljini, zelenoj kao jabuke, raširenih ruku u stavu dobrodošlice, okrenuta meni, s pogledom što igra igru dodavalicu od mene do njega.

Zajedno u okoštalom balonu, dobri kao bijela laž, snažni kao bol koju prikriva bjelina, čekamo da zastor još jednom sklizne i da najzad zaronimo u san koji će barem jednom od nas donijeti počinak. Zahvalno ću mu posljednji put poljubiti kapke i zakleti se u nevinost izdahnutog zraka.

16.

Boga nema. Misliš li da ga ima, u velikoj si gabuli, jer to je samo prevara tvoje osobne savjesti. Imaš i metar i vagu pa ti se svako odstupanje od onoga što oni vide kao dobar omjer javlja kao Bog. Steže te, pomalo guši i traži plimu koja će isprati, poravnati, ostaviti za sobom čisto. Ne kažnjavaj se, kazna nije ni voda ni zrak, jer ionako ne bih znala u čemu je greška da mi nisu rekli. Ne bih znala što znači osjetiti se prljavom i pogrešnom, ali ni slobodnom od tereta savjesti. Ne bih znala ni da sam osjetila ljubav, zamijenila bih je za slabost. Sama sam sebi morala ispričati priču da bih znala o čemu govorim.

Zaostalo je to jedno sjećanje, vuklo se za drugima, uvijek kasnilo, ali je posljednje kojem sam vidjela leđa i trup, smisao i ljepotu u vrtnji kroz novu spiralu.

Kada otvorim oči, ne vidim ništa pa ih zaklopim opet. Spavam, tko zna koliko, otvorim oči i iznova ne vidim ništa. Siđem s visoka kreveta, tapkam prema zamišljenima vratima.

Na armaronu je šteka španjuleti, Drina bez filtera, na škabelinu noćna lampica žutog staklenog sjenila poput poluotvorenog ljiljana, ispod pustelje je bukalin, bijeli emajlirani s modrim rubom, navlas isti onom iz bidona, prozori su pokriveni punim drvenim škurama. Otvaram, a u mene sune lavina sunca. Ovdje nema nikoga osim svjetla. Tišinu načima jednoličan zvuk izvana. Prelazim široki hodnik, izlazim van, rukom kao malom strehom štitim oči od bljeska i vidim noneta u bragešama, kanotjeri i bareti, i njegov sapon koji ritmično upada u crvenu zemlju. Zrak je još svjež, struji s Velanova brega, još malo, sat ili dva, dok Pazin sasvim ne ogrezne u žitko, lelujavu srce dana. Poli vrata je škanjić, uzimam ga i nosim do prve vrtne gredice. Biži su svjetlozeleni, nježni u svojim poluprozirnim košuljicama, pažul se penje visoko po prekriženim kolcima, kumpiri kao ukrasni grmovi u lijepom vrtu Fornasarovih u Šijani. Sjedim u spavaćici na mom škanjiću, podbočene glave, rukama oslonjenima na koljena.

Sedne tić na škanjić.

„Dobar dan, otročica“, kaže nono jednako posvećeno i ozbiljno kao što mi je sinoć poželio *lahku* noć. Naslanja se na motiku, skida baretu i briše znoj s čela pa je onda stoput ponovljenom kretnjom vraća i pita:

„Si ča jila?“

Odmahujem glavom.

„Nona je šla va Pazin. Gremo, ću ti ča prontat.“

Prilazi, prima me za ruku, uzima škanjić i vodi me kući.

Iz zdjelice uzima jutrošnje jaje. Trese ga tako snažno da njegova ruka u zraku izgleda kao razmazana crta boje puti. Tankom iglom onda buši dvije rupice, jednu na dnu, drugu na šiljatom vrhu jajeta i daje mi da popijem. Srčem mlaku tekućinu i uvjerena sam da će mi to osigurati vječni život. Iz lončića na špaheru potom lijeva mlako mlijeko u škudelicu na rožice. Pratim ga u špajzu. Na staroj vetrini je roštijera prekrivena krpom, ispod je povetica z marmeladom i orihima. Otkriva je, reže tri fetice i stavlja ih na pijatić... na rožice. Sjedi kraj mene dok jedem. Tiho je.

Ljeto je ovdje nemilosrdno i nepomično u svom divljanju. Sve što je zeleno promatraču u podne postane masno i gusto pa i taj vlak koji se šutke približava izgleda kao prikaza, ali nas se dvoje ipak svakoga dana penjemo do vidikovca, čekamo s ručicom u ruci i čim se pojavi, ja mašem nevidljivim putnicima. Traje to nekoliko sekundi, jer crna kompozicija već nestaje u usjeku i juri k Starom Pazinu.

Spuštamo se potom pokraj kuće i štalice sve do voćnjaka koji gotovo visi nad cestom. Beremo jagode, od jučer sasvim zacrvenjele, ogrozde kao sićušne prozirne lubenice, crveni ribiz, kupine. Nosim ih kući u traveršeti.

U kuhinji je južina na stolu. Moja mala debela nona pleše od špahera do stola i kredence, vadi mižole, vino, sok. Jedemo paštu sa šalšom ili, najčešće, maneštru s trukinjom, murelić lanjske klobasice izvađene iz staklenke s mašću. Zimi kapuz s mesom, maneštru s jačmikom i žlicom octa ili šugo od kokoše s paštom, u proljeće ponekad šparoge s jajima i kumpire frigane na masti u aluminijskoj padeli. Nona jede najmanje, a onda kada nono ustane od stola, otkida velike komade kruha i moći ih u ocat i ulje s dna pijadice sa salatam, kao da tek tada istinski uživa u jelu. Daje mi kolač, bananu, čokolatu. Uzimam od svega pomalo i onako prejedena gren u kamaru malo počinut.

Vranica je brežuljak, kao mala vrana koja stražari na ulazu u grad uz cestu strmoglavljenu od Vilina Dara, danas zvanoga Lindara. Naša je velika bijela kuća, kuća Dorčića odbjeglih u Italiju, posađena nespretno na vrhu, obična bijela trokatnica bez balkona i ukrasa,

podijeljena na tri velika stana. Nonetov je ovaj u prizemlju. Osim sobe, kuhinje i špajze, tu je vela kamara koja zauzima gotovo polovinu stana i sama je daskama podijeljena na dva dijela: onaj za klobasice, žlomprt i pršute koji vise s metalnih kuka na stropu i drugi u kojem je sve ostalo: vreće pšenice, brašna, oraha, lješnjaka, trukinja za kokoše, drveni sandučići s jabukama i kruškama, bidon s maslinovim uljem, polica s poredanim staklenkama marmelade od kreka koja noni služi za štrudele i njoke. U jesen tu su i kostanji iz naše šume, smeđi, sjajni. Nono ih za dugog mraka kuha u padeli na špaheru, prepolavlja i daje mi da zubima izvučem sladak brašnast sadržaj. Lijevo od vrata je pustelja za pršonu i pol na kojoj se rodio moj tata. Uzglavlje i podnožje bogato je gravirano, tamnosmeđe i bez traga crvotočine, kao novo. Ovdje se nono odmara nakon što malo popije, trijezni se u tišini, miru i mirisima. Svake godine dela novu paljaricu, pa krevet dugo miriše na ljeto, bolje od parfema Pokošeno sijeno*. Uz daščani zid visi žarulja nad kojom je metalno bijelo sjenilo i pod njom je ponekad kutija s desecima tek izleglih pilića. Uzimam ih u ruku kad nitko ne vidi, gladim ih, dodirujem nježno žuto paperje, stežem dok ne zaspu u mojim malim dlanovima. Poslije ih nono, još uvijek uspavane, iznosi nekuda, kupuje druge i odnosi kod pretela na čuvanje. Nona je malo ljuta i rekla bi mi, ali on je ušutkava strogim pogledom.

„Kadi su mići pulaštrići?“, pitam.

„Puli vilah na Lindaru“, odgovara brzo, a meni se čini da je to najbolje što im se moglo dogoditi.

Nono mi priča o divu Dragonji, oraču i nedovršenoj brazdi kroz koju je onda prokuljala voda i zamalo potopila grad. O ljudima koji su molili pomoć pa im dobri div otvori veliku rupu u zemlji, pokaže put do podzemlja Pazinčici i tako spasi grad od vode. Priča mi o Histrima s Grimalde, o Danteu i njegovoj ushićenosti Jamom, o vilama koje će te kazniti ubiješ li životinju pa ja pazim, jako pazim, da ne zgazim mrava.

Nitko od tih ljudi iz novosagrađenih kuća, koji povazdan užurbano odlaze i dolaze svojim automobilima, ne zna da je ta cesta koja ih prečicom vodi u grad položena na zemlju u kojoj se sigurno još cakli nešto nonetovog epitela. U nekadašnjoj štalici i kokošinjcu netko živi, na malenom travnjaku je plastični bager, na mjestu gdje je nono ubirao topla jaja za moj doručak je dječji krevetić; voćnjak je vrt, vrt je cesta, trešnje su kuće, vidikovac je garaža, sve je živo i jasno. Isti je prostor dom sasvim različitim sjećanjima i stalno ih stvara.

Kada sunce malo posustane, a još nije večer, nona se češlja pred špegljom u hodniku. U zubima drži špangice, crnim češljem zaglađuje kosu, pravi urednu, lijepu frizuru. Gre delat, čisti va gimnaziji, a nono i ja se onda igramo festivala. On sjedi za stolom, ja s kusom drva u ruci stojim pred isključenim televizorom i pjevam sve pjesme koje znam. Nono plješće i na *Gli occhi miei* (ljoki mjej, tako to pjevam) Wilme Goich i na *Vratija se Šime*; na *Veselo, veselo Zagorci* se smije, na *Lutkicu na dar* se smješka i kima glavom. Za posljednju pjesmu uvijek biram istu. Ja sam i voditeljica festivala, pa glasno i euforično najavam:

„I za kraj: Pereza Keconija i *Dobri moj nono!*“

Lijepo pjevam, stežem mikrofona i njišem se, žmurim baš kao poznata pjevačica, teatralno sagibam i podižem vrat. Kada dovršim, duboko se naklonim pridržavajući nevidljivu haljinu... Malo šutimo, a onda on jako plješće i opet proglasi Perezu pobjednicom.

Gledamo televiziju. Nono pročita sve što piše, od naslova *Program za djecu*, do urednika i snimatelja. Onda gledamo crtani. Vani je gusti mrak, čuju se zrikavci i breki kako laju.

„Ča biš večerala, mića?“, pita me.

„Trešnje... ma bijele“, odgovorim.

„Zami si šjaletić, ni već teplo.“

Ogrčem se dok nono iz škafetina uzima platnenu torbu i baterijsku svjetiljku, plavu metalnu, s velikim okom. Izlazimo. Pored vrata su na zid oslonjene ljestve, podiže ih na rame, a ja nam osvjetljava put. Šaram malo lampadinom po žbunju, rubu gredica, stablima. Dug je put do posljednje trešnje u nizu i težak po rosnoj skliskoj travi. Pazin pomalo treperi u daljini. Svježije je, opet pirka s Brega, noge su mi mokre.

„Lipo mi posvitli škele“, kaže nono dok ih oslanja o staro deblo. Uspinje se, pažljivo ga pratim svjetlećim raspršenim krugom, a onda gledam kako obuhvaća žućkaste naušnice i stavlja ih u torbu privezanu za remen na hlačama.

Vraćamo se. Žarulja nad ulazom baca slabo svjetlo na vjenčić smeđih i žutih klipova sitnog kokičara. Jedem čirišnje. Oči mi se sklapaju dok nono donosi vodu i lijeva je u lavečić, briše stol, čisti špaher.

Sutra će mi peći pogačice.

Kada se vratim u Pulu, Pazin, nono i nona postanu san. Do idućeg susreta zaboravit ću.
Nono nikome ne govori kako mi je brao trešnje.

Vela bi rekla: „To je ljubav.“ I smijala bi se.

O ljubavi pričaju oni koji je nisu doživjeli citirajući neke koji misle da jesu, to je igra gluhih telefona. Ljubav je neopisiva i nepotrebno ju je izgovarati dok postoji. Kada imaš tri, pet ili devet godina ili si pak mrtva jedanaestogodišnjakinja, ne možeš mnogo reći o ljubavi. I ne trebaš. Trebalo mi je pričati priče, gledati me i slušati, ne tući me po guzici niti igdje. Onda ne bih lutala ulicama i zamišljala da je ljubav sinonim nekom pulskom toponimu. Mene ovo boli i u smrti, imam taj biljeg, leziju, svjedočanstvo o nehatu, prepoznajem ga tetoviranog na svojoj i na koži drugih, a ne mogu ništa dok se sam od sebe ne pohaba trajanjem. Kada ne znaš što bi, ti čekaj da se stvar riješi sama od sebe, da je pojede vrijeme. Ma kako se činilo sporo, nezaustavljivo je. Ima nas mnogo, odraslih i djece, i stalno novi dolaze, svjetlucaju isprugani nečim poput kristala vodozelene soli pa ih odmah vode velikim vilama jer su vedre, živopisne, mudre i blage.

„Vela je vedra
Puna joj njedra
Ljubavi slatke za
Djecu i batke.“

17.

Prohtjelo se gospodaru Rimljaninu sagraditi nešto tako veliko i veličanstveno po čemu će ga pamtiti barem sto godina pa pozove vile da mu s Učke nanesu drva, a one, onakve, doniješe mu čitava stabla sa svim onim granama, lišćem, iglicama, šišarkama punim pinjola i usput nehotice pošumiše cijelu Istru tako da se još i danas jasno vidi kud je koja vila s kojim stablom letjela. Drvena arena pala je u zaborav za točno sto godina, jer prohtjelo se novom gospodaru Rimljaninu da napravi nešto veće od prethodnika, nešto po čemu će ga pamtiti barem tisuću godina pa i on pozove vile Učkarice, koje su već imale iskustva u sličnim poslovima, da mu donesu veliko kamenje i sagrađe zabavni park za njega i drugu gospodu, a sve u čast gospodarevoj nesretnoj ljubavi. Vile su tako u svojim velikim pregačama nosile kamenje, ali kamenje bijaše teško pa im je valjalo usput se malo i odmoriti za što odabraše brijeg na pola puta posred Istre. Kako je noć izmicala, one odjednom shvatiše da neće stići ukoliko odmah ne krenu i u onoj žurbi zaboraviše nešto kamenja na tom brdu pa ne znajući poslije što bi s njim, sagrađiše gradić i nazvaše ga Vilin Dar, a ljudi k'o ljudi, to kasnije prevedoše kao Lindar. Gospodaru Rimljaninu pak, u Piaetas Iuliji Poli izgradiše to velebno igralište imena Divić grad, a ljudi ga prozvaše Arenom. Osim za ljubav, slavu i sjećanje ta je građevina ponajviše služila smrti. Pogubljene su brojne nevine zvijeri, odvažni i manje odvažni gladijatori, prerano je umrla gospodareva Cenida, ubijeni su mladi Crisp i maćeha Fausta, tu je suđeno i dosuđeno Svetom Germanu. Ispod glasa pitali su se ljudi nije li to prokletstvo na grad bacio sam žedan Epulon od Histra, a to će se pitati i mnogi kasnije za četrdeset krugova kuge i malarije. Mnogi su htjeli ostati, mnogi su ipak otišli i odlaziti će sve dok jednom ne ostanu samo vile, grad navikao na smrt i smrt sama, postojana kao legenda o Patriziji Cosulich.

Ljudi su grad. Ljudi se vraćaju gradovima i gradovi ljudima. Doživljaj grada ni s kim ne možeš podijeliti, doživljaj ljudi grad pokaže kad je već kasno da ga ti isti ljudi spase. Umiranje podjednako kucka pod njihovom kožom od dana rođenja do neizvjesnog kraja.

Pišem, kao da po sili životnog zakona moram donijeti konačnu presudu je li moje djetinjstvo bilo sretno ili nije. Znam kakvo je bilo.

Govorili su: ma je živa ta mala, bila je tako ružna da me bilo sram odnijeti je u kortu, ta mala

jako lijepo pjeva, brzo trči, visoko skače, neuredna je, uredna je, nije baš pametna, dobra je, nije dobra, k'o muško je, nikad ništa od nje, lijena je, već pegla, a buoh moj s ton otročicon niste imeli sriće. Čula sam ih. Sve. Nisam gledala svoje fotografije, nisam se gledala u ogledalo. Voljela sam zviždati i pisati pjesmice o cvijeću, o ulicama, Zvezdani i zvijezdama.

U prvom sam razredu nekome ukrala album *Zastave svijeta* i umotala ga u preostali papir od umatanja mojih bilježnica. Lagala sam i vjerovali su mi, jer im je tako bilo lakše. Krade se jer se može, jer nema novaca, jer neki imaju sve, jer se plašiš pitati, jer znaš da ti neće dozvoliti. Jer ti treba iskustvo krađe, jer si jedini koji može kontrolirati vlastiti gubitak kontrole, jer želiš okusiti, izazvati, riskirati. Stalno lažem, jer se tako živi bez batina ili barem s manje njih. Pokradena je plakala, uvjeravala, upinjala se svom snagom razuvjeriti ih da je lažljivica; ja sam glumila, šutjela, gledala u stranu, i ne znajući što radim izgledala sam sućutno i nevino pored tog djeteta koje je gubilo kontrolu.

Ukrala sam i mali prsten s glavom Kalimera s nekog štanda na tržnici, u kutiji ih je bilo barem sto.

Popiškila sam se pred vrtićki nastup u Areni na klupicu na kojoj smo sjedili čekajući da folkloraši dovrše balun. Imala sam tanku platnenu haljinicu, bilo je hladno. Pitala sam drugaricu Katarinu, rekla je da nema vremena. I neka sam piškila, ali lagala sam da nisam kad je David sjeo na popišani dio klupe.

Kopala sam nos, skidala kraste s koljena, plazila jezik i pojela dvadesetšest princes-krafni one noći na piru nekih naših rođaka u Valturi. Da, zeznula sam stvar s kratkotrajnim snom o pijanistkinji, istina. Rekla sam noni da me zio vodio na ćevape i nisam lagala, ali obećala sam da neću reći. Bila sam zločesta kao živo dijete. To su moji grijesi i gotovo. To su jedini moji grijesi... i da, krala sam čokoladu u prahu.

Obilazim Istru često i nisam sama. Nailazim na mnoge: signora Martinuzzi se ne odriče duge haljine, Philipa uglavnom piše poeziju sjedeći na nekoj od dizalica Uljanika, kaže da se još nije zasitila te nove perspektive, Tito i Kupelwieser redoviti su gosti predstava na Velom Brijunu, Koch im se pridruži kad nema posla u Velikom vijeću, Carlotta pleše u baletnoj haljini, Smareglia uglazbljuje Balotine stihove, Endrigo ih pjeva i tako unedogled. Tu su Đoser i odnedavna Tusta, furaju se na Hells Angels na svojim vizualiziranim Harleyima i dobro im stoji. Gledam tragove vila graditeljica, Velino kamenje i šumu duž dubokog

Dragonjinog rascjepa od Limskog kanala preko Dvigrada pa sve do Pazina. Vraćam se na polazište nakon mnogih godina boravka na drugim polazištima koja se u tom trenutku čine samo postajama do ovog. Dolazim noću. Na klupama u našem parku spavaju mladići, ima ih i na stazi koja vodi do vrta šinjore Paškvete, posvuda gore koševi za smeće. Na travnjaku su razbacane boce bez naljepnica koje bi ukazivale na sadržaj, policijski automobili kruže, ne staju, nitko iz njih ne izlazi. Brzam kroz prizore pakla. Pakla se boje, njihov pakao ne postoji, a u njemu žive. Punta, Ponte della Febbre, je prazna. Miriše na dim. Arena svijetli kao dijadema na glavi seoske mlade, u luci brodovi i barke sićušni pred raznobojnim dizalicama u daljini. Slijepi prozori, semafori više ne odrađuju noćnu smjenu. Nebom kuhaju oblaci, sprema se oluja koja će me možda zajedno s gradom raspuhati, a zatim i isprati u vodu zaljeva... a zaljev, kao prsten ovješeno o meki septum nosa imućnog Berbera, voda čija isparenja noću otežavaju snove stanovnika smještenih u staroj jezgri pa ujutro govore da im je *mora* cilu noć sidila na prsima. Na zapadnoj strani kod željezničke stanice sad je nasuta zemlja, a zatim i izgrađena cesta. Nekada su se tu uzgajale dagnje i mi smo ih, baš kao i svi drugi, imali redovito na stolu sve dok se netko ipak nije usudio prekinuti to sitno zadovoljstvo siromaha tvrdnjom da *tako dobro restu jer ih gnjoje Puležani*. Posvuda smrdi fonja.

Fonja vonja.

U Titovom parku desetak se pasa lualica otima oko nečega. Ne gledam. Iza ograde brodogradilišta strši reflektorima osvijetljena grdosija, brod crven i žut kao velika dječja igračka. U parku grada Graza oko klupa stražare mršave mačke. Znameniti pulski parkovi sa začudno raznolikom vegetacijom, spržene trave, ranjenih rubnika. Pridržavam iluzije da se ne strmoglave u iznenada stvorenu pukotinu na tromedi predosjećaja, razuma i želje.

Karcinom grada bubri i kuca. Ono što bi već davno bilo razgrađeno da grad nije gotovo uvijek bio na rubu smrti sada jedino opstaje. Kuće nanizane kružno u dva reda grle jedan od sedam brežuljaka na kojima je začeta Pula i te niske kao kopčama zakačene za ivice Foruma sve više nalikuju na jeftinu bižuteriju. Sjedim na jednoj od kamenih klupa, zamišljam da klatim nogama kojima ne možeš, ma kako visok bio, dodirnuti zemlju. Takve su to klupe. Kuće su poslagane kocke kojih se sivilo povremeno prekida nekom žutom ili tamnocrvenom fasadom poštujući svoje venecijansko porijeklo. Grad malarije začete u žabokrečini, nemaru, ostavljenosti od svih. Gnjili grad i njegove veličanstvene građevine izgledaju kao bačene, izgubljene u masovnom transportu s istoka prema zapadu i natrag. Sve je nagnuto, iščašeno i zaudara na vlagu. Samo rimska Pietas Julija blista. Grlim stupove hrama kao stara stabla...

ma koliko bila odsutna ovo je uvijek moja kuća, moje su nosnice ispunjene crljenicom i solju, moje je truplo pokopano ovdje.

Vidjela sam kako grad ljeti u tri poslijepodne ima zažarene obraze, jer kad se tijela povuku smorena vrućinom, tek tada izroni sramota i nemoć pokrpanih ulica i ljuskastih pročelja.

Zimi, u trećem satu mraka, izlaze oni koji su tek ustali.

Vidjela sam rijeke putnika prolaznika. Ako grad čine ljudi koji ga odabiru za dom svojih nasljednika ili su nasljednici sami, onda ovoga grada ni nema, jer tu se dolazi sa zbjegom, kao Argonauti, i ostaje samo onoliko koliko je nužno.

Živjela sam tamo, na početku Šijane. Nije to bio centar. Prolazila je tuda rimska cesta koja je vodila pravo do Nezakcija, a onda se malenom devijacijom pretvorila najprije u Šijansku, pa Via Madonna delle Grazie, Viale Sofia Honenberg, XX settembre, Staljingradsku, Ulicu 43. istarske divizije da bi se sad opet zvala Šijanska. Hoće li se jednom nekako drugačije zvati, hoće li je imati tko iznova imenovati i za koga? Stajali smo tu pod drvoredom kestena čiji su nam se teški plodovi u bodljikavim ovojnicama nerijetko bolno rastvarali na glavama, čekali smo u špaliru i nagađali kojim će se automobilom provesti, bijelim ili crnim, hoće li danas s njim sjediti gost u normalnom odijelu ili u nečemu što podsjeća na pidžamu, hoće li biti žena ili muškarac? Kako se zove taj koji dolazi? Bezobrazno kao Naser ili romantično i dosta komplicirano kao Sirimavo Bandaranaike u prekrasnom svilenom sariju na ružičasto cvijeće? Hoće li mahati ili se samo smiješiti? Hoće li me opet vidjeti? Tito je moj drug. Često sam maštala da mi je Tito nono. Vidjela sam u *Glasi Istre* fotografiju njegove unuke kako mu sjedi u krilu. Ponekad sam kod noneta na Monte San Giorgiu zamišljala da je on Tito, a ja Saša. Zamišljala sam svašta dok je tanka živahna crta djece rubila pločnik pred školom i kasarnom nasuprot, a jedine su nepomične točke, osim stabala, bili vojnici u maslinastozelenim izbljedjelim uniformama s crvenim broševima na kapama koji su svijetlili pod suncem ili svjetlima automobila.

Iznad škole dizao se brežuljak, nenastanjen živima, to mjesto višestoljetnog stratišta nekako je prirodno zamijenilo groblje. Zemlja među stablima bila je prekrivena debelim sagom borovih iglica. Stabla su izgledala mrtva, čitav je brijeg odavao dojam starog jastučića za igle, tek se visoko gore naziralo ugušeno zelenilo i gdje god da staneš, vidio si samo smeđe

ispresijecano sivim nakrivljenim deblima, ni neba, ni sunca. Naši nas mrtvi gledaju s visoka, moje ih tijelo gleda s visoka, naša se sjećanja ugibaju pod zvukom egzekucija, krikova, tišine. Put za groblje ujedno je i put na Monte San Giorgio.

Sjuriemo se karićima od ulaznih vrata groblja do kružnog toka na Punt, u suludoj vožnji dugoj više od kilometra kočimo šangajkama ne bismo li se zaustavili prije susreta s nekim *fīcom* ili *činkvečentom*. Zatim sjedimo u parku pod ladonjom i smišljamo krađu crvenog ribiza iz dvorišta šinjore Livije, jer ona jedina ne dâ ni kad pristojno pitamo. Kada nas napusti smjelost, penjemo se murvom šinjore Paole i crnim jezicima nasmijavamo jedni druge. I sve je isto, u tri vrisne sirena brodogradilišta, prelomi dan na nepravilne pole i obilježi tren kada nešto nepovratno završava, a ništa drugo ne započinje. Ovdje više nema djece.

Sjedim na Forumu, na kamenoj klupi i zamišljam da klatim nogama dok sjećanja imaju boju rastopljenog Ledo sladoleda od punča i mirišu na fritule.

Rane su posvuda. Ovdje nije bilo rata, ovog najsvježijeg, a ratovati se nikada i nije prestalo. Vлага rastače zidine, a ova oaza prividnog mira privlačila je one koji su od ratova bježali i u svojim zavežljajima donosili ga sa sobom. Ne možeš voljeti utočište, u njemu je tijesno i ne vidiš ga dobro od zastora sjećanja, dom je drugdje, ovo je čekaonica ordinacije terapeuta. Danteov trg, marginalno mjesto na karti grada, a opet snimak krvotoka starca s talogom i ugrušcima koji kolaju sve dok ga ne ubiju. Trg orubljen s devetnaest stogodišnjih hrastova i jednim amputiranim do panja. Rahla barijera krošanja, utišano zelena kao boja kadulje, dijeli ga od uokolo poredanih kuća, a kuće su svjedoci baš kao i masivna fašistička fontana na sredini, zamjena za negdašnji spomenik Danteu. Ovdje je kamena crkva, škola, pošta koja u sebi krije predvorje i stubište od milijuna pločica crvenog mozaika. Pod hrastovima su bijele klupe rezervirane za hranitelje golubova, uokolo parkirani automobili, uporni vizualni zagađivači svega, žuta zgrada s malim zatvorenim škurama i malena trgovina slikarskim priborom, a sve to leži na ruševinama Minervina hrama duboko zakopana negdje ispod, zajedno s nanosima tko zna čega i otkad. Ovdje sam s Melindom bila u posjeti na poslu teti Sandri kad je neka žena rekla kako su pronašli kosture Vedrana i Dragana u tunelu starog rudnika kod tvornice stakla. Rekla je još da je jedan kostur drugom sjedio u krilu. Sanjala sam dugo male kosti i lica dječaka.

Lahor hladi oznojenu kožu i donosi mirise kruha iz obližnje pekarnice i razlivenog motornog ulja iz crvenog *stojadina* parkiranog pred urušenim kazalištem. Rijetki ljudi žure, a oko njih vijore sjećanja osobnih povijesti, barjaci na čelu kolona prolaznika, neometeni metalnim zvucima brodogradilišta, idu i ostaju gdje su i bili.

Sjećanja nosim u teškom svežnju. Razvežem, hitnem ih u zrak, vjetar nešto raznese, nešto vrati. Pokupim ostatak, priviknem se na lakoću, opet oteža... hitnem – sakupim – priviknem – oteža – hitnem... ostane jedno, olovno, podignem, bacim ga u zrak, maslačak. Varka.

U ovom se gradu češće nego drugdje pitaš koliko vrijedi život. Smrt je bila odlično rješenje za mene. Iz svoje sam pozicije bez potrebe da se udvaram bogu napravila greške proizašle iz neznanja, nerazumijevanja, djetinje slabosti, nevinosti. Drugi su greške činili uvjereni ili da će im bog oprostiti ili da ga nema pa mogu činiti što im je volja. Ogriješili su se o mene. Zasigurno su se osjećali istinski nadmeno prihvaćajući izazove tijela, dozvoljavajući si nehat.

Nije bilo mnogo načina za popravak, jednom razbijeno staklo na okupu čuva žičana armatura, ali ono ipak gubi prvotnu namjenu. Meni se najboljim učinilo odrasti, izvagati krivnju, izboriti samoljubavi onoliko koliko se u takvim okolnostima da, izmisliti vlastitu smrt kako ne bih morala izmišljati drugačiji život, prikloniti se manje bolnoj obmani, jer bez nje ne bi moglo. Propitivati vrijednosti, tražiti uzroke, biti uronjen u potištenost kao dokaz svijesti, a ne izbjegavati život puštajući se trenutnim porivima, jer tko zna koliko bi leševa takav moj život još proizveo u ovom gradu, u ovoj zemlji, na svim tim mjestima koja ti daju malo mogućnosti za istinsku radost i potiču nadmenost kao vrlinu. Pogledaš li oko sebe, vidjet ćeš lica, naučene kretnje, nećeš vidjeti živote stisnute uskim cipelama punim sitnoga šljunka. Kada pogledaš mene, možda ćeš pomisliti da sam malo rastresena ili suviše sama, ali nećeš pomisliti da sam mrtva.

Moraš odlučiti biti milosrdan prema svima ili ni prema kome, jer ničemu ne služi praštanje ako nemaš što oprostiti. Gori si od najgore greške, ako to činiš samo zato da umiriš svoju savjest. Ali ako još ne možeš, onda ni nemoj, ima još života za odrastanje.

Vjetar vjedrom grabi rasperlanu kišu. Danas je takav dan. Uska mi je moja ulica, i Pula mi je tanka crta, a svjetovi stanu u čežnju. Miješaju se gradovi i glasovi:

Ča biš tila, otročica, principessa?

Čirišnje, nono, črlene.

Ča ne na pustelju?

Muči ti, nonetu sad govorin.

Ma i ja san anke nono.

Nisi ne.

Nonetovo lice je blistava lopta, njegove su oči tamni klikeri. Kiši svjetlost s pročelja kuća. Duga se lomi zelenom arkadom pazinskog drvoreda. Naše su ruke heliodrom za upravo rođenu djecu. Klečimo, odabiremo obojanu majoliku za njihove usne. Čaklimo pod suncem, njihove su oči sjajno kamenje, naše su ruke vjedra ispunjena svježom vodom. Hodamo do Jame, ondje stabla s neba piju mlijeko ogrezla do koljena u bijelu plimu. Toči se mir s izvora Pazinčice. Tišina raste do nestajanja.

IZNEVJERENO POVJERENJE

Kad si mrtav i onda čarolijom književnosti pričaš svoju priču, podrazumijeva se da će ta priča biti tragična. Osupne te spoznaja da već s prvom otvorenom stranicom ugovor o poistovjećivanju s glavnom junakinjom biva poništen njezinom smrću, bolje reći – njezinim priznanjem da već, u trenutku kada se pripovijeda ova priča, više nije živa. Taj svršeni čin ostavlja, naizgled, samo jedno pitanje: kako se to dogodilo, zašto, od koga, čime, i što sada zapravo imamo od romana? I zatim stranicu-dvije dalje, desetak-dvadesetak stranica dalje, još uvijek ostajemo osupnuti, ali ljepotom, nježnošću, iskrenošću, pričom koja se razvija u dimenzijama koje pomalo čak i ne možemo spojiti s onim grubim navještajem na samome početku. I tako pred nama postupno izrasta roman sudbine u vremenu, roman o granicama mašte, želja, žudnji, roman o kočnicama i branama, o svijetu djetinjstva i svijetu odraslih, ali ponajviše o tajnovitom prostor-vremenu između života i smrti u kome pravci egzistencijalnog kretanja nisu posve jasni niti uvijek kontinuirani. Jer, kako na jednom mjestu krasno naglašava naša pokojna pripovjedačica: “Kao da je san upravo završio, a započinjala je stvarnost.”

Nataša Skazlić je kao spisateljica već svojom prvom knjigom, zbirkom priča *Oni – humani bestijarij* (Aora, Zagreb, 2008.) sama sebi postavila vrlo visoke literarne standarde, a probirljivu publiku ugodno iznenadila vrlo zreloom i promišljenom prozom. U visokoj književnoestetskoj razini priča iz prve njezine knjige posebno se ističe umješno stapanje atmosfere prostora, emocionalnog stanja likova, i njihovih postupaka, koji nerijetko od dočaranog emocionalnog stanja – odudaraju. Upravo taj detalj – prešutno prihvaćanje sudbine, tolerancija spram odluke drugog ljudskog bića čak i onda kada je na bjelodanu štetu protagonista, iako uz očiglednu emocionalnu buru možda i nemjerljivih posljedica – bit će vrlo bitan za dramaturško oblikovanje cjeline romana *Bidon*.

Priča romana *Bidon* počinje od djetinjstva pripovjedačice, a pripovijeda ju protagonistica koja se nakon vlastite smrti vraća u Istru, zavičaj svoga djetinjstva, i pokušava ponovno proživjeti odnosno prepoznati ključne trenutke svoga odrastanja i sazrijevanja. Evidencija bitnih životnih trenutaka doima se poput zakašnjelog dnevnika, ili, riječima same protagonistice: “Pišem, kao da po sili životnog zakona moram donijeti konačnu presudu je li moje djetinjstvo bilo sretno ili nije. Znam kakvo je bilo.” Mi, kao čitatelji, to još ne znamo, jer mnogo je suprotnosti između niza romantičnih i idiličnih epizoda iz djetinjstva te upozorenja, koje smo dobili odmah na početku, da je ono naprasno prekinuto. Ta važna dramaturška

postavka pripovijedanju neočekivano daje primjetnu dozu napetosti, a čitanju karakter detekcije. Što se to tako strašnoga ima zbiti kada sve teče tako mirno, tako vedro, tako normalno?

Za karakterizaciju svoje protagonistice autorica je odabrala metodu aktivne interakcije s najbližim joj drugim ljudima – roditeljima, djedom i bakom, susjedima, drugom djecom – što počesto služi da se u vedrijem tonu postave osnove za razumijevanje vremena i prostora radnje romana, a oni su u najmanju ruku intrigantni – Istra šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća, pretežito Pula kao arhetip većeg provincijskog grada, i arkadijska idila istarske ruralne unutrašnjosti, obilata legendama i pričama o nadnaravnim bićima. Takve postavke pružaju idealne, a u našoj književnosti još gotovo potpuno neiskorištene mogućnosti za kombiniranje oprečnih i sličnih dramaturških motiva. Primjerice, odrastanje u sredini u kojoj je nakon Drugog svjetskog rata došlo do velike smjene stanovništva, s obzirom na poznati istarski egzodus i val doseljavanja ljudi i s istarskoga sela i iz unutrašnjosti cijele bivše države, idealan je okidač za djetinja (a to u književnosti znači: iskrena, spontana, ničim uvjetovana ili usmjerena) tumačenja svijeta oko sebe, kulturoloških razlika, nerazmjera između onoga što odrasli govore i čine. Takvo pripovijedanje neizbježno biva duhovito, pače zabavno, nas kao čitatelje naprosto raduje djetinja nenamjerna subverzivnost, a i taj ležerniji dio fabule nosi sa sobom i stanovitu napetost, jer nije lako odrastati u ulici kojom često prolazi drug Tito.

Povratak na *mjesto zločina* uvijek je intrigantan književni motiv, pogotovo kad se na to mjesto vraća – žrtva. Još je intrigantnije kada se zločin o kojemu biva riječ ne prepoznaje u trenutku počinjenja, već tek puno, puno kasnije, također sa zakašnjelom osviještenošću žrtve. A još je više intrigantno kada u okolnostima počinjenja zločina on zapravo ni na koji način ne može biti primijećen ni doživljen, jer ga prikrivaju naoko puno važnije stvari iz istog tog okruženja, one stvari koje nose stanovitu povijesnu i političku bremenitost, one kojima se razrješavaju prijelomni trenutci širega prostora, i značenja koje daleko nadilazi neku pojedinačnu neugodnost.

Još jednu zanimljivu osobinu teksta Nataše Skazlić valja istaknuti kao kvalitetu, a to je (napokon!) slobodno korištenje izraza iz dijalekata ili lokalnih govora Istre u pripovijedanju i u dijalogima kojima je inače osnova standardni hrvatski jezik. Dok je hrvatska književna publika već kao nešto sasvim normalno prihvatila dalmatinske, slavonske ili zagorske, pa i zagrebačke *purgerske* lokalizme, hrvatski pisci iz Istre kao da su se desetljećima skanjivali pisati *svojim* hrvatskim jezikom i nazivati predmete ili apstraktne pojmove iz svakodnevice

onako kako ih i inače zovu njihovi likovi.

Roman *Bidon* Nataše Skazlić donosi osvježenje i u istarsku i u hrvatsku književnu scenu, bivajući istodobno i dovoljno *domaći* i dovoljno univerzalan; ali ponajviše uvođenjem novog i u fabulama smještenim u suvremeno doba prilično nerado korištenog motiva – obiteljskog nasilja spram djece – kao dramatične nadgradnje ranijim autorima dovoljnog ozračja odrastanja i obiteljskih odnosa u trusnim vremenima prividno sretnog *socijalističkog napretka*. U tom ne samo etički već i emocionalno vrlo složenom kompleksu tema u ovome se romanu sloj po sloj razotkrivaju ključne kategorije humanističkih vrednota čija ugroženost ili narušavanje utječe na sudbinu likova. Po snazi utjecaja na sve ostale, na vrhu hijerarhije okidača između uzroka i posljedica, dominira pitanje povjerenja, ili još preciznije – pitanje zlorabe povjerenja. Povjerenje djeteta je bezgranično, njegova vjera u ljude savršeno je nenarušena stresovima odrastanja, njegova je naivnost poput kapi vode na dlanu, i iznevjeriti to povjerenje znači krčiti put ka tragediji. Ali, kada blisko okruženje prožme užas spoznaje o iznevjerenom povjerenju i kada za tim uslijedi silovita katarza, što biva s djetetom, što žrtva u takvome raspletu može osvijestiti ako socijalni i mentalitetni odraz vremena u vlastitoj obitelji i nju samu optužuje? Tu je veliku temu zapravo nemoguće premostiti racionalno, ne može se o takvim stvarima napisati priručnik, ali zato može roman, prekrasan, dirljiv i potresan roman – kao što je ovaj.

“Nešto zveči kao događaj, drugo je samo život”, komentirat će na jednom mjestu pripovjedačica u ovom romanu, i u toj je skromnoj, na prvi pogled jedva malo metaforičnoj rečenici, sabijena čitava novija povijest naših krajeva, čije se tumačenje lomi između procesa što zahvaćaju mase, k tome opterećene nacionalnim, ideološkim i drugim atributima, i onih što zahvaćaju, bolje reći – melju, malog, običnog čovjeka, topovsko meso revolucije, napretka, obnove i izgradnje i svih drugih visokoparno imenovanih dirigiranih pojava kojima se mali čovjek mora poslušno podvrgnuti da ne bi odudarao. Odatle dolazi, slutim, onaj fantastični, vilinski aspekt ovoga romana, kroz koji se nadaje bolja dimenzija stihijskog donjeg svijeta, njegov moralni korektiv, okular za reprizu spornih životnih trenutaka, koje valja ponovno proživjeti ne radi ispravljanja pogrešaka, što je uostalom i u takvom paralelizmu svjetova nemoguće, već radi postavljanja na pravo mjesto stvari, događaja i ljudi prema kojima je žaljenje jedan od rijetkih mogućih konačnih ishoda.

Davor Šišović

Nataša Skazlić

Rođena 1965. u Puli. Prozu i poeziju objavljivala u periodici i skupnim zbirkama. Romanom *Bidon* predstavljala Hrvatsku na European First Novel Festivalu 2016. godine. Živi i radi u Zagrebu.

Objavila: *Oni – humani bestijarij* (priče, 2008), *Bidon* (roman, 2015).

Biblioteka Online

knjiga 275

Nataša Skazlić

BIDON

drugo, izmijenjeno izdanje

© 2025 Nataša Skazlić

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2025

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Glavni urednik

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Lektura

Jasna Perković

Fotografija

SplitShire/ Pixabay.com

Objavljeno

24. kolovoza 2025.

ISBN 978-953-374-361-5 (HTML)

ISBN 978-953-374-362-2 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-363-9 (PDF)

ISBN 978-953-374-364-6 (MOBI)

Prvo izdanje

Hena com, Zagreb, 2015.

Knjiga je objavljena uz financijsku podršku Zaklade „Kultura nova“, Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba. Mišljenja izražena u ovoj knjizi odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta ustanova koje pružaju financijsku podršku.